

Μελέτη συγχρηματοδοτούμενη από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση

ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 3

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΚΔΟΣΗ 1.0

Οκτώβριος 2007

ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΑΡΟΧΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Λ. Ριανκούρ 64, Αθήνα, 115 23

Τηλ. 210 6905000, Fax. 210 6981885

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
I. Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΚΑΙ Η ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΣΤΟΧΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ	3
I.1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΠΟΥ ΣΤΟΧΕΥΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ	3
I.2. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΣΤΟΧΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ	8
II. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	13
II.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ.	13
II.2. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ	15
III. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ «ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ	19
III.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ.....	19
III.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	21
III.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	22
III.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ	33
IV. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ «ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ» ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ	38
IV.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ.....	38
IV.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	40

IV.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	42
IV.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ	49
V. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ «ΕΝΙΣΧΥΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ» ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ..	55
V.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ.....	55
V.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	56
V.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	57
V.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ	59
VI. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ	61
VI.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ.....	61
VI.2 ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	68
VI.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ	73
VI.4 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ	74
VII. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΠΑΙΔΩΝ	80
VII.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ.....	80
VII.2 ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	84
VII.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	85
VII.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ	86
VIII. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΣΙΓΓΑΝΟΠΑΙΔΩΝ	94
VIII.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ	94

VIII.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	100
VIII.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	104
VIII. 4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ	106
ΙΧ. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ	113
ΙΧ.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ.....	113
ΙΧ.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	117
ΙΧ.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	120
ΙΧ.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ	122
Χ. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΧΟΛΕΣ ΓΟΝΕΩΝ	127
Χ.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ.....	127
Χ.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	131
Χ.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	132
Χ.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ	134
ΧΙ. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ.....	138
ΧΙ.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ.....	138
ΧΙ.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ.....	141
ΧΙ.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	142
ΧΙ.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ	144
ΧΙΙ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	148
ΧΙΙ.1 ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΣΤΟΧΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ.....	149

XII.2 ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ	150
---	-----

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν τεύχος αποτελεί το τρίτο παραδοτέο της «Μελέτης για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής» που εντάσσεται στο Μέτρο 6.2. «Μελέτες ωρίμανσης και προετοιμασίας της Δ' προγραμματικής περιόδου» του Ε.Π. «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000-2006 και συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ε.Ε στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ.

Το περιεχόμενο της μελέτης προδιαγράφεται αναλυτικά στην από 27.4.2007 Σύμβαση Ανάθεσης Έργου μεταξύ της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000-2006 και της εταιρείας PLANET A.E.

Σύμφωνα με την ως άνω σύμβαση, στο πλαίσιο του τρίτου παραδοτέου πραγματοποιείται εκτίμηση των επιπτώσεων στην σχολική διαρροή από την εφαρμογή:

1. Του ολοήμερου σχολείου
2. Του θεσμού της πρόσθετης διδακτικής στήριξης στο λύκειο
3. Του θεσμού της ενισχυτικής διδασκαλίας στο γυμνάσιο
4. Της λειτουργίας τμημάτων ένταξης για μη ελληνόφωνους
5. Του θεσμού της συμβουλευτικής και προσανατολισμού
6. Της λειτουργίας των σχολών γονέων
7. Της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών

Για την επίτευξη του στόχου αυτού, στο πλαίσιο του παρόντος παραδοτέου, εξετάζονται τα ακόλουθα θέματα:

- ⇒ Αρχικά παρουσιάζεται συνοπτικά η δομή του ΕΠΕΑΕΚ και επισημαίνονται ιδιαίτερα οι Άξονες Προτεραιότητας, τα μέτρα και οι κατηγορίες πράξεων που στοχεύουν στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής. Επίσης επισημαίνονται οι παρεμβάσεις εκείνες που είχαν έμμεση συμβολή στην μείωση της σχολικής διαρροής, αν και δεν είχαν άμεσα αυτόν τον στόχο. Η προηγούμενη ανάλυση αποτελεί το περιεχόμενο της Ενότητας I του παρόντος παραδοτέου.
- ⇒ Επισημαίνονται οι ιδιαιτερότητες που συνδέονται με την αποτίμηση των επιπτώσεων που είχαν οι παρεμβάσεις στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής και προτείνεται το κατάλληλο μεθοδολογικό πλαίσιο για την επίτευξη της αποτίμησης καθώς και τα σχετικά κριτήρια. Το Μεθοδολογικό Πλαίσιο που ακολουθήθηκε για την εκτίμηση των επιπτώσεων των παρεμβάσεων του ΕΠΕΑΕΚ στη σχολική διαρροή αποτελεί το αντικείμενο της Ενότητας II του παρόντος παραδοτέου.
- ⇒ Στη συνέχεια, αφού παρουσιαστεί η περιγραφή και η στοχοθεσία για κάθε κατηγορία παρεμβάσεων, εκτιμώνται οι επιπτώσεις στη σχολική διαρροή από την υλοποίησή τους. Η εκτίμηση των επιπτώσεων, σύμφωνα με τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, επιτυγχάνεται με τον ορισμό των κατάλληλων «κριτηρίων αποτίμησης» και την εξέταση της ικανοποίησής τους από τις παρεμβάσεις του ΕΠΕΑΕΚ. Η ανάλυση αυτή παρουσιάζεται στις Ενότητες III έως XI (κάθε ενότητα αφορά μία συγκεκριμένη κατηγορία παρεμβάσεων).
- ⇒ Τέλος, παρουσιάζονται τα συνολικά συμπεράσματα και σχόλια για τις επιπτώσεις της υλοποίησης των παρεμβάσεων του ΕΠΕΑΕΚ στη σχολική διαρροή στην Ενότητα XII.

Η ανάλυση του παρόντος τρίτου παραδοτέου εκπονείται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελέσει το βασικό υπόβαθρο για την εκπόνηση του τετάρτου παραδοτέου που αφορά στις προτάσεις για ολοκληρωμένο σχέδιο παρέμβασης για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής στο πλαίσιο της Δ' Προγραμματικής Περιόδου 2007-2013.

I. Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΚΑΙ Η ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΣΤΟΧΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

I.1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΠΟΥ ΣΤΟΧΕΥΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

Το ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006 αποτέλεσε το βασικό (αν και όχι μοναδικό) μέσο του ΥΠΕΠΘ για τη χρηματοδότηση δράσεων που με άμεσο ή έμμεσο τρόπο συνεισφέρουν στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής κατά την περίοδο 2000 έως και σήμερα.

Στο Πίνακα I.1 που ακολουθεί δίνεται η δομή του ΕΠΕΑΕΚ όπως διαρθρώνεται σε Άξονες Προτεραιότητας, Μέτρα και Ενέργειες. Στον ίδιο Πίνακα τονίζονται οι Ενέργειες του ΕΠΕΑΕΚ που είχαν άμεση στόχευση στη μείωση της Σχολικής Διαρροής (σκίαση πράσινου χρώματος) καθώς και οι Ενέργειες εκείνες που δεν είχαν άμεσο στόχο τη σχολική διαρροή αλλά η εφαρμογή τους συντείνει στην μείωση της (σκίαση γαλάζιου χρώματος).

Το ΕΠΕΑΕΚ δομείται σε έξι (6) Άξονες Προτεραιότητας εκ των οποίων οι τέσσερις (4) αφορούν σε πράξεις που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΚΤ, ο ένας (1) αφορά σε πράξεις συγχρηματοδοτούμενες από το ΕΤΠΑ και ένας (1) Άξονας αφορά στην Τεχνική Βοήθεια του Προγράμματος.

Οι τέσσερις Άξονες Προτεραιότητας του ΕΚΤ αντιστοιχούν σε τέσσερα πεδία πολιτικής του ΕΚΤ ως εξής:

- Άξονας Προτεραιότητας Α1: «Πρωώθηση της ισότητας ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους και ιδιαίτερα για όσους απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό» αντιστοιχεί στο πεδίο πολιτικής 2 του ΕΚΤ.
- Άξονας Προτεραιότητας Α2: «Πρωώθηση & βελτίωση της εκπαίδευσης και της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης στα πλαίσια της διά βίου μάθησης» αντιστοιχεί στο πεδίο πολιτικής 3 του ΕΚΤ.
- Άξονας Προτεραιότητας Α3: «Ανάπτυξη & προώθηση της επιχειρηματικότητας και προσαρμοστικότητας των νέων» αντιστοιχεί στο πεδίο πολιτικής 4 του ΕΚΤ.

- Άξονας Προτεραιότητας A4: «Πρώθηση της ισότητας των φύλων και βελτίωση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας» αντιστοιχεί στο πεδίο πολιτικής 5 του ΕΚΤ.

Με τον τρόπο αυτό το ΕΠΕΑΕΚ προωθεί μέτρα που αφορούν άμεσα τα τέσσερα από τα πέντε πεδία πολιτικής της ΕΕ για το ΕΚΤ.

Πίνακας Ι.1: Η Δομή του ΕΠΕΑΕΚ και οι Ενέργειες με επίπτωση στη Σχολική Διαρροή

Μέτρα	Ενέργειες
Άξονας Προτεραιότητας A1: Πρώθηση της ισότητας ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους και ιδιαίτερα για όσους απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό	
1.1: Βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα ατόμων ειδικών κατηγοριών	1.1.1: Προγράμματα ένταξης των παιδιών με πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες στο εκπαιδευτικό σύστημα
	1.1.2: Σχολεία Β΄ Ευκαιρίας – εκπαίδευση ενηλίκων
	1.1.3: Έγκαιρη και συστηματική ανίχνευση των μαθητών με μαθησιακά προβλήματα και προβλήματα λόγου και ομιλίας
	1.1.4: Βελτίωση εκπαίδευσης ατόμων με αναπηρίες
1.2: Καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής και ενίσχυση της μαθησιακής και κοινωνικής διάστασης του σχολείου	1.2.1: Αναπροσαρμογή των μεθόδων διδασκαλίας προς πιο εξατομικευμένες-συμμετοχικές μεθόδους
	1.2.2: Προγράμματα πρόσθετης διδακτικής στήριξης
	1.2.3: Εκπαιδευτικά προγράμματα σε Ολοήμερα Σχολεία
Άξονας Προτεραιότητας A2: Πρώθηση & βελτίωση της εκπαίδευσης και της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης στα πλαίσια της δια βίου μάθησης	
2.1: Αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης	2.1.1: Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών
	2.1.2: Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου, των εκπαιδευτικών συντελεστών και λειτουργιών καθώς και των μαθητών
	2.1.3: Ενίσχυση και εμπλουτισμός βιβλιοθηκών
2.2: Αναμόρφωση προγραμμάτων σπουδών – Διεύρυνση ανώτατης εκπαίδευσης	2.2.1: Αναμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκπαιδευτικού υλικού
	2.2.2: Ολοκλήρωση της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης και αναμόρφωση προγραμμάτων σπουδών
	2.2.3: Προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών – έρευνα-υποτροφίες

Μέτρα	Ενέργειες
2.3: Αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση	2.3.1: Προγράμματα αναβάθμισης σπουδών ΙΕΚ
	2.3.2: Ανάπτυξη των ΤΕΕ και ΣΕΚ και αναβάθμισή τους σε Επαγγελματικά Λύκεια
	2.3.3: Αναβάθμιση σπουδών σχολών λοιπών Φορέων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης
2.4: Επαγγελματικός προσανατολισμός & σύνδεση με αγορά εργασίας	2.4.1: Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός μαθητών
	2.4.2: Πρακτική άσκηση & γραφεία διασύνδεσης
	2.4.3: Προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων και σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας
2.5: Διά βίου εκπαίδευση	2.5.1: Εναλλακτικές μορφές δια βίου εκπαίδευσης με έμφαση στην ανώτατη εκπαίδευση
2.6: Προγράμματα προστασίας περιβάλλοντος & περιβαλλοντικής εκπαίδευσης	2.6.1: Προγράμματα προστασίας περιβάλλοντος & περιβαλλοντικής εκπαίδευσης
Άξονας Προτεραιότητας Α3: Ανάπτυξη & προώθηση της επιχειρηματικότητας και προσαρμοστικότητας των νέων.	
3.1: Ενθάρρυνση επιχειρηματικής δράσης & καινοτομικών εφαρμογών	3.1.1: Ενθάρρυνση επιχειρηματικής δράσης και καινοτομικών εφαρμογών σπουδαστών ΙΕΚ & σχολών αρχικής επαγγελματικής ά
	3.1.2: Προγράμματα επιχειρηματικότητας στην ανώτατη εκπαίδευση
	3.1.3: Ανάπτυξη καινοτομικών προϊόντων-υπηρεσιών από φοιτητές & αποφοίτους της ανώτατης εκπαίδευσης
Άξονας Προτεραιότητας Α4: Προώθηση της ισότητας των φύλων και βελτίωση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας.	
4.1: Προγράμματα προώθησης της ισότητας των φύλων, με έμφαση στην υποστήριξη της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης των γυναικών	4.1.1: Προγράμματα υποστήριξης αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης & εκπαίδευσης γυναικών
4.2: Προγράμματα υποστήριξης γυναικών στις προπτυχιακές &, μεταπτυχιακές σπουδές – Προγράμματα σπουδών και ερευνητικά προγράμματα για τις γυναίκες	4.2.1: Προπτυχιακά, μεταπτυχιακά & ερευνητικά προγράμματα που απευθύνονται στις γυναίκες. Υποστήριξη ερευνητικής

Μέτρα	Ενέργειες
Άξονας Προτεραιότητας Α5: Δημιουργία & ενίσχυση υποδομών για την υλοποίηση των Μέτρων του ΕΚΤ (ΕΤΠΑ)	
5.1: Αναβάθμιση υποδομών & εξοπλισμού για την προώθηση ισότητας ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας	5.1.1: Υποδομές για άτομα με αναπηρίες
	5.1.2: Υποδομές - εξοπλισμός Ολοήμερου Σχολείου
	5.1.3: Υποδομές-εξοπλισμός Σχολείων β΄ Ευκαιρίας
5.2: Αναβάθμιση υποδομών & εξοπλισμού για τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης	5.2.1: Βιβλιοθήκες Ανώτατης Εκπαίδευσης
	5.2.2 Ανάπτυξη εργαστηρίων τεχνολογίας και φυσικών επιστημών – εποπτικά μέσα
	5.2.3: Σχολεία Α΄θμιας και Β΄θμιας Εκπαίδευσης
	5.2.4: Αναβάθμιση των υποδομών ΙΕΚ & σχολών Λοιπών Φορέων
	5.2.5: Ανάπτυξη των ΤΕΕ και ΣΕΚ
	5.2.6: Κτίρια Ανώτατης Εκπαίδευσης
	5.2.7: Εκπαιδευτικός Εξοπλισμός Ανώτατης Εκπαίδευσης
	5.2.8: Δράσεις του ΕΚΤ που χρειάζονται πόρους ΕΤΠΑ
Άξονας Προτεραιότητας Α6: Τεχνική Βοήθεια – Προετοιμασία νέας προγραμματικής περιόδου	
6.1: Τεχνική βοήθεια	
6.2: Μελέτες ωρίμανσης και προετοιμασίας Δ΄ Προγραμματικής Περιόδου	

πράσινο: άμεση στόχευση στη σχολική διαρροή

γαλάζιο: ένταξη σε άλλους στόχους με σημαντική επίπτωση στη σχολική διαρροή

Από το σύνολο των παρεμβάσεων του ΕΠΕΑΕΚ και με στόχο την αποτίμηση της επίπτωσής του στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής, μπορούμε να διακρίνουμε την ακόλουθη ομαδοποίηση:

⇒ **Παρεμβάσεις (ενέργειες) που στόχευαν άμεσα στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής.**

Πρόκειται για τις παρεμβάσεις εκείνες που, από τον σχεδιασμό του ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006, σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν με ρητό στόχο την αντιμετώπιση του

φαινομένου της σχολικής διαρροής. Οι παρεμβάσεις εκείνες εντάσσονται όλες στο Μέτρο 1.2 του Άξονα Προτεραιότητας 1. Στον Πίνακα Ι.1 οι ενέργειες αυτές τονίζονται με πράσινο χρώμα.

Οι Ενέργειες αυτές συνοψίζονται στον Πίνακα Ι.2 που ακολουθεί:

Πίνακας Ι.2: Παρεμβάσεις (ενέργειες) του ΕΠΕΑΕΚ που στόχευαν άμεσα στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής

Μέτρα	Ενέργειες
Άξονας Προτεραιότητας Α1: Προώθηση της ισότητας ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους και ιδιαίτερα για όσους απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό	
1.2: Καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής και ενίσχυση της μαθησιακής και κοινωνικής διάστασης του σχολείου	1.2.1: Αναπροσαρμογή των μεθόδων διδασκαλίας προς πιο εξατομικευμένες-συμμετοχικές μεθόδους
	1.2.2: Προγράμματα πρόσθετης διδακτικής στήριξης
	1.2.3: Εκπαιδευτικά προγράμματα σε Ολοήμερα Σχολεία

⇒ **Παρεμβάσεις (ενέργειες) που εντάχθηκαν στο πλαίσιο άλλων στόχων αλλά έχουν άμεση επίπτωση στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής.**

Οι παρεμβάσεις αυτές, χωρίς να εντάσσονται στο Μέτρο 1.2 που είχε σαφή στόχο την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής, εντούτοις με βάση τη βιβλιογραφία και τη μελέτη της διεθνούς εμπειρίας αξιοποιούνται ως εργαλεία μείωσης της διαρροής από την εκπαίδευση. Οι παρεμβάσεις αυτές εντάσσονται στο Μέτρο 1.1 του Άξονα Προτεραιότητας 1 και στα Μέτρα 2.1 και 2.4 του Άξονα Προτεραιότητας 2. Στον Πίνακα Ι.1 οι ενέργειες αυτές τονίζονται με **γαλάζιο** χρώμα.

Οι Ενέργειες αυτές συνοψίζονται στον Πίνακα Ι.3 που ακολουθεί:

Πίνακας Ι.3: Παρεμβάσεις (ενέργειες) που εντάχθηκαν στο πλαίσιο άλλων στόχων αλλά έχουν άμεση επίπτωση στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής.

Μέτρα	Ενέργειες
Άξονας Προτεραιότητας Α1: Προώθηση της ισότητας ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους και ιδιαίτερα για όσους απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό	
1.1: Βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα ατόμων ειδικών κατηγοριών	1.1.1: Προγράμματα ένταξης των παιδιών με πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες στο εκπαιδευτικό σύστημα
Άξονας Προτεραιότητας Α2: Προώθηση & βελτίωση της εκπαίδευσης και της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης στα πλαίσια της δια βίου μάθησης	
2.1: Αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης	2.1.1: Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών
2.4: Επαγγελματικός προσανατολισμός & σύνδεση με αγορά εργασίας	2.4.1: Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός μαθητών
	2.4.3: Προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων και σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας

Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί ότι το ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006 αποτελεί το χρηματοδοτικό εργαλείο που προωθεί συνολικά την αναβάθμιση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος. Με την έννοια αυτή το σύνολο σχεδόν των ενεργειών του ΕΠΕΑΕΚ μπορεί να θεωρηθεί ότι υποστηρίζει τον στόχο της καταπολέμησης της σχολικής διαρροής. Τα Μέτρα και οι Ενέργειες που επιλέχθηκαν στην προηγούμενη ανάλυση περιορίζονται όμως σε εκείνες με αμεσότερη συνάφεια με τη σχολική διαρροή.

Ι.2. ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΣΤΟΧΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

Τα βασικά δεδομένα για τις επιλεγθείσες ενέργειες του ΕΠΕΑΕΚ που παρουσιάζουν ενδιαφέρον σε σχέση με τη σχολική διαρροή παρουσιάζονται στον Πίνακα Ι.4 που ακολουθεί. Στον πίνακα αυτόν παρουσιάζονται για κάθε μία από τις ανωτέρω επιλεγθείσες ενέργειες τα ακόλουθα στοιχεία:

- συνολικός αριθμός των ενταγμένων Πράξεων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον ως προς τη σχολική διαρροή
- συνολικό προϋπολογισμός των Πράξεων αυτών (σε χιλιάδες €)
- το ποσοστό του συνολικού προϋπολογισμού του ΕΠΕΑΕΚ που αφορά στις Πράξεις αυτές.

Πίνακας 1.4: Συνοπτική παρουσίαση ποσοτικών δεδομένων για τις παρεμβάσεις του ΕΠΕΑΕΚ με στόχο την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής

Κωδικός	Τίτλος	Αριθμός Πράξεων	Προϋπολογισμός Πράξεων (χιλ.€)	% επί του συνόλου του ΕΠΕΑΕΚ
1.2.1	Αναπροσαρμογή των μεθόδων διδασκαλίας προς πιο εξατομικευμένες-συμμετοχικές μεθόδους	1	1.027,1	0,0%
1.2.2	Προγράμματα πρόσθετης διδακτικής στήριξης	3	196.991,3	7,2%
1.2.3	Εκπαιδευτικά προγράμματα σε Ολοήμερα Σχολεία	6	132.124,0	4,8%
1.1.1	Προγράμματα ένταξης των παιδιών με πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες στο εκπαιδευτικό σύστημα	11	44.262,3	1,6%
2.1.1	Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών	4	6.192,3	0,2%
2.4.1	Συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός μαθητών	8	23.892,7	0,9%
2.4.3	Προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων και σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας	5	6.917,8	0,3%
	Σύνολο	38	411.407,5	15,0%

Πηγή: Πίνακας Ενταγμένων Έργων ΕΠΕΑΕΚ (ΕΥΔ ΕΠΕΑΕΚ), στοιχεία 31/8/2007

Η ανάλυση των δεδομένων των ενταγμένων Πράξεων που σχετίζονται με τη σχολική διαρροή οδηγεί στα ακόλουθα βασικά συμπεράσματα:

- Συνολικά από τους πόρους του ΕΠΕΑΕΚ διατέθηκαν περίπου 411,4 εκατομμύρια € σε έργα με άμεση επίπτωση στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής. Οι πόροι αυτοί αντιστοιχούν σε 15% των συνολικών πόρων του ΕΠΕΑΕΚ. Από αυτούς τους πόρους το μεγαλύτερο μέρος αφορούσε το μέτρο 1.2 που είχε ως άμεσο ρητά δηλωμένο στόχο την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής (11% των συνολικών πόρων του ΕΠΕΑΕΚ). Με βάση το στοιχείο αυτό, στο επίπεδο του σχεδιασμού, τεκμηριώνεται η επαρκής αρχική στόχευση του ΕΠΕΑΕΚ στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής σύμφωνα με τους στόχους της Συνόδου της Λισσαβόνας. Ακόμα καλύτερη εικόνα προκύπτει αν υπολογιστούν οι διατεθέντες πόροι επί των διαθέσιμων κονδυλίων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ), οπότε η συμμετοχή των δράσεων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής ανέρχεται στο 18,8% περίπου (σχεδόν το 1/5 των πόρων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού ταμείου στο ΕΠΕΑΕΚ).
- Οι πόροι που διατέθηκαν για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής στο μεγαλύτερο τους μέρος, το 80%, αφορούσε σε δύο παρεμβάσεις:
  - το Ολοήμερο Σχολείο (Νηπιαγωγείο και Δημοτικό)
  - την Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη

Οι δύο αυτές παρεμβάσεις είναι σημαντικές και κομβικές για την αντιμετώπιση φαινομένων σχολικής διαρροής και ουσιαστικά αποτέλεσαν τον κορμό των παρεμβάσεων του ΕΠΕΑΕΚ. Εντούτοις, η υποβάθμιση από πλευράς προϋπολογισμού των υπολοίπων παρεμβάσεων που αφορούν στη σχολική διαρροή δεν εξυπηρετεί την αναγκαιότητα για ολοκληρωμένη δέσμη συμπληρωματικών δράσεων για την αντιμετώπιση της διαρροής από το εκπαιδευτικό σύστημα.

- Οι δράσεις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης έχουν σημαντική επίπτωση στο στόχο μείωσης της σχολικής διαρροής αφού απευθύνονται στις ειδικές εκείνες ομάδες του μαθητικού πληθυσμού που διατρέχουν υψηλό κίνδυνο αποχώρησης από το εκπαιδευτικό σύστημα. Οι πόροι που διατέθηκαν για την οκταετία εφαρμογής των σχετικών προγραμμάτων ανήλθαν σε 44,2 εκατομμύρια € (1,6% του συνόλου των πόρων του ΕΠΕΑΕΚ και 10,8% των παρεμβάσεων για τη σχολική διαρροή).

- Συμπληρωματική συνιστώσα των παρεμβάσεων αφορούσε στη συμβουλευτική και στον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών με συνολικούς πόρους της τάξης των 23,9 εκατομμυρίων € (0,9% επί του συνολικού προϋπολογισμού του ΕΠΕΑΕΚ).
- Οι υπόλοιπες δράσεις που σχετίζονται με τη σχολική διαρροή έχουν εντελώς περιθωριακό ρόλο στο σχεδιασμό και την εφαρμογή του ΕΠΕΑΕΚ αφού συγκέντρωσαν πόρους που ανήλθαν μόλις στο 0,5% του ΕΠΕΑΕΚ, αν και κρίνονται απαραίτητα για την αποτελεσματικότητα ενός ολοκληρωμένου προγράμματος αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής. Οι δράσεις αυτές αφορούσαν στα ακόλουθα:
  - Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Πρέπει να σημειωθεί ότι για τους στόχους της παρούσας μελέτης δεν συνυπολογίστηκαν όλα τα επιμορφωτικά προγράμματα που εφαρμόστηκαν. Επιλέχθηκαν εκείνα που προσέδιδαν στους εκπαιδευτικούς τα κατάλληλα εφόδια και εργαλεία για την έγκαιρη και αποτελεσματική διάγνωση και αντιμετώπιση τάσεων προς αποχώρηση των μαθητών από το εκπαιδευτικό σύστημα.
  - Εφαρμογή προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας
  - Σχολές γονέων
- Σημαντική αδυναμία του σχεδιασμού και της εφαρμογής του ΕΠΕΑΕΚ είναι η απουσία σημαντικών μέτρων και παρεμβάσεων που εφαρμόζονται διεθνώς με θετικές επιπτώσεις στη μείωση της σχολικής διαρροής. Αναφέρονται ενδεικτικά η έλλειψη δράσεων:
  - ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της εκπαιδευτικής κοινότητας (ιδιαίτερα των εκπαιδευτικών) σε σχέση με τους στόχους μείωσης της σχολικής διαρροής (με την εξαίρεση των δράσεων που αφορούσαν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση),
  - κινητοποίησης της ευρύτερης κοινωνίας και ιδιαίτερα των γονέων προς την κατεύθυνση υποστήριξης της καταπολέμησης της σχολικής διαρροής,
  - συμβουλευτικής μέσα στις σχολικές μονάδες με στόχευση στην πρόληψη, την καταπολέμηση και την καταγραφή της σχολικής διαρροής,

- ο ανάπτυξης ολοκληρωμένου συστήματος παρακολούθησης της σχολικής διαρροής για την άμεση καταγραφή της και συνεχή, σε πραγματικό χρόνο, υπολογισμό των σχετικών δεικτών σε συνάρτηση με τις αιτίες αποχώρησης.

II. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

II.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ

Για τις περισσότερες δράσεις δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία στη βάση των οποίων θα μπορούσε να στηριχθεί αξιόπιστη αποτίμηση των επιπτώσεων στη σχολική διαρροή από την εφαρμογή των σχετικών παρεμβάσεων του ΕΠΕΑΕΚ. Άλλωστε, όπως τονίστηκε και στην προηγούμενη ενότητα μία σημαντική αδυναμία σχεδιασμού του ΕΠΕΑΕΚ αφορούσε στη μη ανάπτυξη ενός ασφαλούς και τεκμηριωμένου συστήματος παρακολούθησης της σχολικής διαρροής.

Η πρωτογενής αναζήτηση και καταγραφή τέτοιων στοιχείων που να συσχετίζουν τις δράσεις του ΕΠΕΑΕΚ με τη διαχρονική εξέλιξη των δεικτών σχολικής διαρροής αποτελεί ένα σύνθετο, τεράστιο και πολύχρονο εγχείρημα που εκφεύγει από τους στόχους και τα χρονικά όρια της παρούσας μελέτης.

Για την κάλυψη του κενού αυτού ο μελετητής εκπόνησε και εφάρμοσε την μεθοδολογία για την αποτίμηση των δράσεων που περιγράφεται στη συνέχεια.

Η αποτίμηση των επιπτώσεων στηρίζεται στη συσχέτιση του τρόπου σχεδιασμού και εφαρμογής των δράσεων με επιλεγμένα κριτήρια που αναδεικνύουν την αποτελεσματικότητά της σε ό,τι την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής.

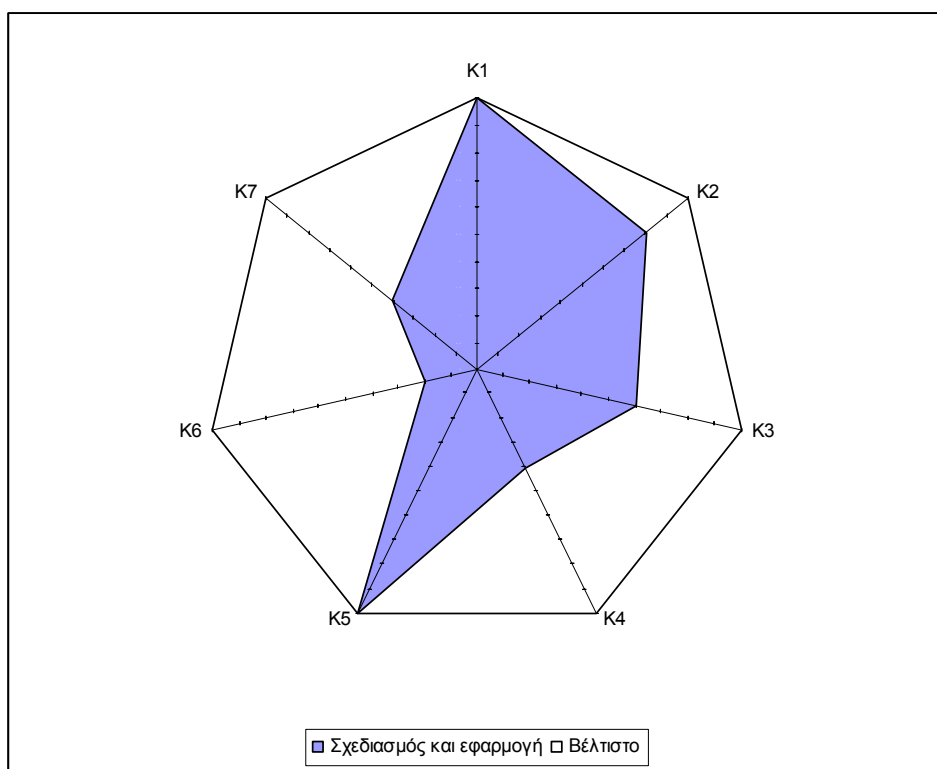
Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται προκύπτουν από:

- τη βιβλιογραφική επισκόπηση των αιτιών που προκαλούν την πρώιμη αποχώρηση των μαθητών από το εκπαιδευτικό σύστημα, όπως παρουσιάστηκαν στο δεύτερο παραδοτέο της παρούσας μελέτης.
- την εξέταση των επιτυχημένων διεθνών πρακτικών για τη μείωση της σχολικής που επίσης παρουσιάστηκαν στο δεύτερο παραδοτέο της παρούσας μελέτης.
- τις απόψεις που εξέφρασαν οι φορείς που εφαρμόζουν δράσεις κατά τις σχολικής διαρροής ή σχεδιάζουν αντίστοιχες πολιτικές στους οποίους απευθύνθηκε η ομάδα μελέτης κατά την εκπόνηση του δεύτερου παραδοτέου της παρούσας μελέτης.

Τα κριτήρια παρουσιάζονται και αναλύονται στην επόμενη ενότητα (II.2).

Οι επιμέρους κατηγορίες παρεμβάσεων αποτιμώνται με βάση όσα από τα κριτήρια έχουν νόημα ανάλογα με τη φύση και το περιεχόμενό τους. Προκειμένου να δοθεί η συνθετική εικόνα της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων σε σχέση με τη σχολική διαρροή, για κάθε κατηγορία παρεμβάσεων κατασκευάζεται το αντίστοιχο αραχνοειδές ή ακτινωτό διάγραμμα (radar diagram). Ένα ενδεικτικό τέτοιο διάγραμμα δίνεται στο Διάγραμμα II.1

Διάγραμμα II.1: Ενδεικτικό Αραχνοειδές ή Ακτινωτό Διάγραμμα (Radar Diagram) για την απεικόνιση της αποτίμησης των παρεμβάσεων του ΕΠΕΑΕΚ σε σχέση με τη σχολική διαρροή

Συγκεκριμένα στο ακτινωτό διάγραμμα τοποθετούνται τόσοι άξονες όσα και τα κριτήρια που αποτιμώνται και κάθε άξονας αντιστοιχεί με ένα συγκεκριμένο κριτήριο (K1, K2 έως K7) από αυτά που προτείνονται και αναλύονται στην επόμενη ενότητα (II.2). Το εξωτερικό άκρο του κάθε άξονα αντιστοιχεί στην πλήρη επιτυχία της παρέμβασης σε σχέση με το κριτήριο (μέγιστη συμβατότητα). Το εσωτερικό άκρο του κάθε άξονα (αρχή των αξόνων) αντιστοιχεί σε απόλυτη αναντιστοιχία της παρέμβασης με το κριτήριο (μηδενική συμβατότητα).

Το πολύγωνο που προκύπτει με την ένωση των εξωτερικών άκρων των αξόνων, δηλαδή των σημείων μέγιστης συμβατότητας, αντιστοιχεί με υλοποίηση της παρέμβασης με τρόπο που να ανταποκρίνεται πλήρως στον στόχο της καταπολέμησης της σχολικής διαρροής. Το εσωτερικό πολύγωνο του διαγράμματος (μπλε χρώματος) αντιστοιχεί στην αποτίμηση της αποτελεσματικότητας της συγκεκριμένης παρέμβασης. Όσο μεγαλύτερο είναι το εμβαδόν του εσωτερικού (μπλε) πολυγώνου συγκρινόμενο με το εξωτερικό πολύγωνο (πολύγωνο πλήρους ανταπόκρισης), τόσο αποτελεσματικότερη θεωρείται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή της συγκεκριμένης παρέμβασης.

Τονίζεται ότι η προτεινόμενη παραπάνω μεθοδολογία αποτίμησης των παρεμβάσεων του ΕΠΕΑΕΚ στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής δεν υποκαθιστά την ολοκληρωμένη αξιολόγηση των παρεμβάσεων. Η παρούσα μελέτη εξετάζει τις συγκεκριμένες παρεμβάσεις ως προς μία μόνο διάστασή τους (την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής) και δεν στοχεύει στην ανάλυση όλων των θεμάτων που αποτελούν αντικείμενο μια ολοκληρωμένης αξιολόγησης.

II.2. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία αλλά και τις απόψεις εμπειρογνομώνων και σχεδιαστών πολιτικών για την αντιμετώπιση του φαινομένου της σχολικής διαρροής, η αποτελεσματικότητα των δράσεων και των προγραμμάτων που υλοποιούνται προς αυτή την κατεύθυνση συνδέονται άμεσα με το ποσοστό κάλυψης συγκεκριμένων κριτηρίων αποτίμησης αυτών.

Τα κριτήρια αυτά αποτελούν τη βάση για την αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων, ιδιαίτερα στην περίπτωση που παρουσιάζεται έλλειψη στατιστικών δεδομένων (όπως ισχύει στην περίπτωση της Ελλάδας) που να συσχετίζουν την εφαρμογή των παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής με τους δείκτες παρακολούθησης της. Η χρήση των κριτηρίων αυτών, παράλληλα, δίνεται να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για το σχεδιασμό και την υλοποίηση μελλοντικών δράσεων εστιάζοντας και αξιοποιώντας θετικές παρεμβάσεις, ως προς το στόχο της αντιμετώπισης του φαινομένου της σχολικής διαρροής ή αντίθετα αντιμετωπίζοντας με σκεπτικισμό ενέργειες που παρουσίασαν περιορισμένα ή μηδαμικά αποτελέσματα ως προς το συγκεκριμένο αυτό στόχο.

Στην παρούσα μελέτη αποτιμώνται οι παρεμβάσεις του ΕΠΕΑΕΚ (οι οποίες επιλέχθηκαν βάσει της συνάφειας τους με θέματα που άπτονται της αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής, όπως αναλύθηκαν σε προηγούμενες ενότητες) με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

Κριτήριο 1ο: Δημιουργία ή/και ενίσχυση των συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στο μαθητή και τα μέλη της σχολικής κοινότητας

Η ύπαρξη ισχυρών συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στα μέλη της σχολικής κοινότητας, και κυρίως ανάμεσα στους μαθητές και τους διδάσκοντες αλλά και μεταξύ των ίδιων των μαθητών συμβάλλει, σύμφωνα με πλήθος παιδαγωγικών και εκπαιδευτικών θεωριών και ερευνών, όχι μόνο στην ομαλή συνύπαρξή τους στο χώρο της σχολικής κοινότητας αλλά και στην εγκαθίδρυση περιβάλλοντος συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης που λειτουργεί αποτρεπτικά στην απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο.

Κριτήριο 2ο: Αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και συμβολή στην βελτίωση της σχολικής επίδοσης του μαθητή

Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που επιδρούν στην πρόωρη διακοπή της φοίτησης, πριν την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (όπως αναλυτικά έχει παρουσιαστεί και στο δεύτερο παραδοτέο της παρούσας μελέτης), είναι η σχολική αποτυχία. Η σχολική αποτυχία συνδέεται άμεσα με τις χαμηλές σχολικές επιδόσεις που σταδιακά οδηγούν το αδύναμο μαθητή εκτός εκπαιδευτικού συστήματος. Η ενίσχυση των εκπαιδευτικών επιδόσεων του μαθητή και η υποστήριξη του προς αυτή την κατεύθυνση, τόσο από το σχολικό περιβάλλον όσο και από το οικογενειακό, έχει αποδειχθεί ότι συμβάλλει αποτελεσματικά στην μείωση των πιθανοτήτων να διαρρεύσει από την υποχρεωτική εκπαίδευση.

Κριτήριο 3ο: Εμπλοκή των γονέων σε δραστηριότητες και παρεμβάσεις της σχολικής κοινότητας που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Ο ρόλος του οικογενειακού περιβάλλοντος στην απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει ή όχι το σχολείο έχει αποδειχθεί ότι είναι καθοριστικός. Ταυτόχρονα ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουν οι γονείς την αναγκαιότητα της ολοκλήρωσης της εκπαίδευσης των παιδιών τους και η θέση που κατέχει αυτή στην κλίμακα αξιών

τους επιδρά καθοριστικά στη στάση που ο μαθητής θα αναπτύξει απέναντι στο σχολείο και τις υποχρεώσεις του προς αυτό. Η εμπλοκή των γονέων σε δραστηριότητες ενίσχυσης και ενδυνάμωσης του μαθητή αλλά και της σχολικής του δραστηριότητας εν γένει κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική καθιστώντας τους κοινωνούς μίας ευρύτερης προσπάθειας περιορισμού της διαρροής από την εκπαίδευση.

Κριτήριο 4ο: Ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής

Η αντίληψη σχετικά με την αποκλειστική υπευθυνότητα του διαρρέοντα μαθητή έχει δώσει πλέον τη θέση της στην θέση ότι η διαρροή από την εκπαίδευση δεν αποτελεί αποκλειστική ευθύνη του ίδιου και της οικογένειας τους αλλά και της ίδιας της σχολικής κοινότητας, (προσδιορισμένης σε μακρο- και μικρο- επίπεδο), καθώς και της ευρύτερης τοπικής κοινότητας. Το φαινόμενο της σχολικής διαρροής συνδέεται με γενικότερα κοινωνικά προβλήματα αλλά και αντιλήψεις που λαμβάνουν χώρο στο εσωτερικό της σχολικής αλλά και ευρύτερης κοινότητας. Δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης σχετικά με την συνέπειες για το άτομο αλλά και την ευρύτερη κοινότητα, την σπουδαιότητα της ολοκλήρωσης της φοίτησης στην εκπαίδευση καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής έχει αποδειχθεί ότι συμβάλουν σημαντικά στην μείωση των ποσοστών διαρροής.

Κριτήριο 5ο: Ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής.

Από όλα τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, εκείνοι που έρχονται σε πιο άμεση επαφή με τους μαθητές που απειλούνται με σχολική διαρροή, αλλά έχουν και την ευκαιρία να διαγνώσουν έγκαιρα και έγκυρα τις περιπτώσεις εκείνες που εμφανίζουν αυξημένες πιθανότητες να εγκαταλείψουν κάποια στιγμή το σχολείο είναι οι εκπαιδευτικοί. Για το λόγω αυτό επιβάλλεται να είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι σχετικά με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των μαθητών αυτών, καθώς και την ευθύνη που τους αντιστοιχεί. Για το σκοπό αυτό εκτός των γενικότερων προληπτικών δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, που απευθύνονται στο σύνολο της τοπικής και σχολικής κοινότητας, κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη ανάλογων δράσεων που θα απευθύνονται κυρίως στους εκπαιδευτικούς εμπλουτισμένες με πιο εξειδικευμένα θέματα.

Κριτήριο 6ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την έγκυρη διάγνωση κινδύνου σχολικής διαρροής

Η έγκυρη διάγνωση των αυξημένων πιθανοτήτων που παρουσιάζουν ορισμένοι μαθητές και είναι δυνατόν να οφείλονται σε κοινωνικά, οικονομικά, ατομικά χαρακτηριστικά (έτσι όπως αναφέρθηκαν αναλυτικότερα στο δεύτερο παραδοτέο της παρούσας μελέτης) επιτρέπει τόσο στους εκπαιδευτικούς όσο και σε όλα τα άλλα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας που ασχολούνται με το πρόβλημα της σχολικής διαρροής να εστιάσουν την προσοχή τους όχι μόνο στους γενεσιουργούς παράγοντες του προβλήματος αλλά και στις ιδιαίτερες ανάγκες και χαρακτηριστικά των υποκειμένων (μαθητών). Για να γίνει όμως εφικτή η έγκαιρη και έγκυρη αυτή διάγνωση, καθώς και να σχεδιαστεί μια επιτυχημένη προληπτική πολιτική, σε τοπική ή ευρύτερο επίπεδο, είναι απαραίτητη η παροχή συγκεκριμένων γνωστικών εφοδίων καθώς και εργαλείων και τεχνογνωσιών, σύμφωνα με τις σύγχρονες εκπαιδευτικές και παιδαγωγικές μεθόδους που θα διευκολύνει το έργο τους.

Κριτήριο 7ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Η αναγκαιότητα της ύπαρξης προληπτικών πολιτικών σχετικών με το πρόβλημα της σχολικής διαρροής αποτελεί κοινή αναγνώριση και διαπίστωση. Ταυτόχρονα όμως η μείωση του ποσοστού διαρρεόντων μαθητών επιβάλλει την εφαρμογή (έγκαιρα μόλις διαπιστωθεί η εγκατάλειψη του σχολείου) πολιτικών που στοχεύουν στην επιστροφή των μαθητών που έχουν ήδη εγκαταλείψει την υποχρεωτική εκπαίδευση. Τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και τα υπόλοιπα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας προκειμένου να διαχειριστούν με επιτυχία τη διαρροή των μαθητών απαιτείται να είναι εφοδιασμένοι με τα κατάλληλα γνωστικά και παιδαγωγικά εργαλεία αλλά και την τεχνογνωσία που τα συνοδεύει. Στόχος πρέπει να είναι όχι μόνο να επιστρέψουν στο σχολικό χώρο αλλά και να παραμείνουν σε αυτό μέχρι την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

III. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ «ΟΛΟΗΜΕΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ» ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ

III.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ

Το Ολοήμερο Σχολείο είναι ένας θεσμός που εφαρμόζεται εδώ και δεκαετίες στις χώρες του εξωτερικού φιλοδοξώντας να δώσει απαντήσεις στις επιταγές και τις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής προτείνοντας νέες μορφές και τρόπους οργάνωσης και λειτουργίας του σχολείου.

Στην Ελλάδα, το Ολοήμερο Σχολείο θεσμοθετήθηκε με τον Ν.2525/98 και αρχικά εφαρμόστηκε πιλοτικά σε 28 σχολεία, ως υπο-έργο των ΣΕΠΠΕ, στο πλαίσιο του Β΄ ΚΠΣ, με Τελικό Δικαιούχο το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Το εκπαιδευτικό μοντέλο που εφαρμόστηκε στην Α΄ φάση του πιλοτικού προγράμματος βασίστηκε σε μια ολοκληρωμένη παρέμβαση, που χρησιμοποιεί εξατομικευμένες διδακτικές μεθόδους αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες και προεκτείνοντας την πρωινή διδασκαλία μέχρι τις πρώτες απογευματινές ώρες, ώστε να καλύπτει τόσο τις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών όσο και τις εργασιακές-κοινωνικές ανάγκες των γονέων.

Στη Β΄ φάση του προγράμματος, που σχεδιάστηκε και υλοποιείται στο πλαίσιο του Ε.Π. «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» (ΕΠΕΑΕΚ) του Γ΄ ΚΠΣ (2000-2006), η παρέμβαση διευρύνθηκε ποσοτικά σε μεγάλο αριθμό σχολικών μονάδων με στόχο τη σταδιακή προσέγγιση των ποιοτικών προδιαγραφών του παραδειγματικού μοντέλου.

Οι κύριες Πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ II που αφορούν τη λειτουργία του Ολοήμερου Σχολείου είναι οι Πράξεις «Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία» και «Ολοήμερα Νηπιαγωγεία», τις οποίες υλοποιεί ως Τελικός Δικαιούχος η Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Προγραμμάτων ΚΠΣ του ΥΠΕΠΘ (ΕΥΕΠ ΚΠΣ), ενώ έχουν ήδη ολοκληρωθεί οι Πράξεις πιλοτικής εφαρμογής την υλοποίηση των οποίων είχε αναλάβει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Το σύνολο των πράξεων του ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006) που αφορούν στην παρέμβαση «Ολοήμερο Σχολείο» αναγράφεται στον Πίνακα III.1 που ακολουθεί.

Πίνακας III.1: Πράξεις ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006) για το Ολοήμερο Σχολείο

Μέτρο/ Ενέργεια/ Κ. Π.	Τίτλος Πράξης	Π/Υ Πράξης (ευρώ)	Τελικός Δικαιούχος	Διάρκεια Πράξης βάσει ΤΔΕ	Ημ/νία Ένταξης
1.2.3.α	Πιλοτική εφαρμογή Προγραμμάτων σε 28 Πειραματικά Ολοήμερα Σχολεία	1.800.000	Παιδαγωγικό Ινστιτούτο	1/9/03-31/8/05	29/9/03
1.2.3.α	Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία	114.682.151,17	ΕΥΕΠ ΚΠΣ	1/10/02 - 31/10/08	5/11/02
1.2.3.α	Πιλοτική εφαρμογή 28 ολοήμερων σχολείων/ Εκπαιδευτικά προγράμματα σε ολοήμερα σχολεία	3.070.932,06	Παιδαγωγικό Ινστιτούτο	1/1/01-30/6/03	13/2/02
1.2.3.β	Ολοήμερα Νηπιαγωγεία	11.521.283,73	ΕΥΕΠ ΚΠΣ	15/11/02 - 31/8/08	29/1/03
2.2.1.γ	Ολοήμερο Σχολείο II	72.423,09	Παιδαγωγικό Ινστιτούτο	1/1/00-31/8/01	19/6/02
2.2.1.γ	Πειραματικό πρόγραμμα εκπαίδευσης Ολοήμερο Σχολείο I	977.256,05	Παιδαγωγικό Ινστιτούτο	1/1/00-31/8/01	2/9/02

Οι βασικές δράσεις που υλοποιούνται στα πλαίσια της γενίκευσης του θεσμού του Ολοήμερου Σχολείου μέσω του ΕΠΕΑΕΚ, περιλαμβάνουν:

- χρηματοδότηση Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων και Ολοήμερων Νηπιαγωγείων,
- κάλυψη των αμοιβών ωρομισθίων ή και αναπληρωτών ή μονίμων εκπαιδευτικών,
- καινοτόμες παρεμβάσεις στα Ολοήμερα Νηπιαγωγεία, με στόχο την ομαλή μετάβαση από την προσχολική προς την σχολική εκπαίδευση, μέσω της υλοποίησης projects καθώς και ενημερωτικών εκδηλώσεων γονέων,
- συγγραφή, αναπαραγωγή και διάθεση παιδαγωγικού υλικού,
- δημιουργία και διάδοση έντυπου ενημερωτικού υλικού,
- διοργάνωση και διεξαγωγή Επιμορφωτικών Σεμιναρίων που απευθύνονται προς τους εκπαιδευτικούς και τα στελέχη της εκπαίδευσης σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Το πρόγραμμα του Ολοήμερου Σχολείου σχεδιάστηκε ώστε να περιλαμβάνει υποστηρικτική διδασκαλία στην Ελληνική Γλώσσα και τα Μαθηματικά, δηλαδή μελέτη και προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης ημέρας, μέσω της τετράωρης

διεύρυνσης του κλασσικού διδακτικού ωραρίου. Επιπλέον, σύμφωνα με το σχεδιασμό του, οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν ανάμεσα σε μαθήματα και δραστηριότητες που αναβαθμίζουν το ρόλο του σχολείου, όπως η ξένη γλώσσα, η εισαγωγή στην πληροφορική, ο αθλητισμός, ο χορός, η θεατρική αγωγή, η μουσική και τα εικαστικά, αντικείμενα που διαμορφώνουν συνθήκες ανοικτού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και ελκυστικότερης μάθησης. Το πρόγραμμα του ολοήμερου σχολείου έχει σχεδιαστεί με τρόπο ώστε να αξιοποιεί ποικιλία εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων, κυρίως βιωματικής μορφής. Αποτελεί ζητούμενο του θεσμού, ο μαθητής να συμμετέχει αβίαστα κι ευχάριστα σε ένα περιβάλλον δεκτικό για την ανάπτυξη των ιδιαίτερων ικανοτήτων του. Εξάλλου, για να είναι ευχάριστο το πρόγραμμα και για να μην καταπονούνται οι μαθητές, οι απογευματινές διδακτικές ώρες έχουν μικρή διάρκεια (35 λεπτών). Επιπλέον, κατά το σχεδιασμό του Ολοήμερου Σχολείου λήφθηκαν υπόψη και ενσωματώθηκαν στο πρόγραμμα βασικές ανάγκες του παιδιού, όπως είναι η σίτιση και η ξεκούραση.

III.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ που υλοποιούνται από την ΕΥΕΠ ΚΠΣ, αφορούν στην εφαρμογή και λειτουργία του Προγράμματος Ολοήμερου σε:

- 4.271 Δημοτικά Σχολεία (περίπου 7.036 τμήματα Ολοήμερου) και
- 2.071 Νηπιαγωγεία της χώρας.

Παράλληλα, στο πλαίσιο λειτουργίας του θεσμού τίθενται υπό δοκιμή οι εξής ποιοτικοί σκοποί και στόχοι¹:

Παιδαγωγικοί:

1. Εμπλουτισμός του αναλυτικού προγράμματος με τη διδασκαλία επιπρόσθετων γνωστικών αντικειμένων και δραστηριοτήτων και την εισροή στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού, που παραγκωνίζονται κατά κανόνα από τη «λόγια» αντίληψη περί σχολείου.

---

¹ «Ολοήμερο Σχολείο: Λειτουργία και Προοπτικές», Ι. Ε. Πυργιωτάκης, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2001.

2. Επαναπροσδιορισμός της διδακτικής πράξης με ανανέωση των μεθόδων διδασκαλίας, που από μετωπικές καταβάλλεται προσπάθεια να γίνουν συνεργατικές – διερευνητικές.
3. Καλύτερη συνεργασία δασκάλου – μαθητών.
4. Διεπιστημονική προσέγγιση των γνωστικών αντικειμένων.
5. Ολοκλήρωση της μαθησιακής διδασκαλίας και της σχολικής προετοιμασίας στα πλαίσια του σχολείου.

Κοινωνικοί:

1. Περιορισμός της «παραπαιδείας» και οικονομική ανακούφιση ιδιαίτερα των ασθενέστερων κοινωνικών στρωμάτων.
2. Περιορισμός της εκπαιδευτικής ανισότητας με προσφορά νέων γνωστικών αντικειμένων και περισσότερη ενίσχυση των αδύνατων μαθητών.
3. Κάλυψη των αναγκών των εργαζόμενων γονέων.
4. Υπεύθυνη και εποικοδομητική επίβλεψη των μαθητών.
5. Ανάπτυξη ουσιαστικής διαπροσωπικής επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών και αποδοχής της ετερότητας, μέσα από τη βαθύτερη γνωριμία της κουλτούρας του άλλου.
6. Καταπολέμηση των ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού.
7. Περιορισμός της παιδικής παραβατικότητας.
8. Ενεργοποίηση των γονέων και της τοπικής αυτοδιοίκησης, ώστε το σχολείο να τεθεί στο επίκεντρο της ζωής των τοπικών κοινωνιών.

III.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η κυριότερη πράξη του ΕΠΕΑΕΚ που σχετίζεται με την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής και στην οποία θα επικεντρωθούμε, είναι η πράξη «Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία», της ΕΥΕΠ ΚΠΣ, η οποία συγκεντρώνει και το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού που έχει διατεθεί στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ για τη συγκεκριμένη παρέμβαση.

Οι ποσοτικοί δείκτες που αφορούν στην πορεία υλοποίησης της Πράξης «Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία» παρουσιάζουν συνεχώς αυξητική πορεία. Συγκεκριμένα:

Κατά το σχολικό έτος 2002-2003:

Λειτουργήσαν 2.313 σχολεία, με 3.950 τμήματα και με ωφελούμενους 90.436 μαθητές και στις 58 Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας. Τον Οκτώβριο 2002, διανεμήθηκε στα σχολεία Οδηγός Οικονομικής Διαχείρισης του Υποέργου, βάσει του οποίου τα σχολεία εφοδιάστηκαν με είδη μικροεξοπλισμού, έντυπα, γραφική ύλη και εκπαιδευτικό υλικό. Επίσης καλύφθηκαν και δαπάνες για υλικά άμεσης ανάλωσης, τηλεπικοινωνιών κ.λ.π. Παράλληλα, ανατέθηκε σε ανάδοχο ο σχεδιασμός του Πληροφοριακού Συστήματος (MIS) Ολοήμερου, το οποίο άρχισε να λειτουργεί από τον Φεβρουάριο του 2003. Για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, άρχισε να λειτουργεί στη Δ/ση Σπουδών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης HELP DESK. Διενεργήθηκαν επιτόπιοι έλεγχοι, προκειμένου να διαπιστωθεί η σωστή και απρόσκοπτη λειτουργία του προγράμματος, να διορθωθούν τυχόν λάθη και να προταθούν βελτιώσεις στην εφαρμογή του Προγράμματος. Για την πληροφόρηση των εκπαιδευτικών και του κοινού στα θέματα του Ολοήμερου Σχολείου δημιουργήθηκε σχετικό site στην Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Προγραμμάτων ΚΠΣ του ΥΠΕΠΘ.

Κατά την ίδια σχολική χρονιά, διενεργήθηκαν τα παρακάτω επιμορφωτικά σεμινάρια:

- κεντρικά επιμορφωτικά σεμινάρια στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, όπου συμμετείχαν συνολικά 543 στελέχη της εκπαίδευσης (Περιφερειακοί Διευθυντές Εκπαίδευσης, Διευθυντές Εκπαίδευσης, Προϊστάμενοι Γραφείων και Σχολικοί Σύμβουλοι) με αντικείμενο την παροχή των απαραίτητων γνώσεων για την άμεση εποπτεία στα ολοήμερα δημοτικά σχολεία
- 204 τοπικά σεμινάρια, στα οποία συμμετείχαν Διευθυντές & Υποδιευθυντές Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων καθώς και εκπαιδευτικοί που διδάσκουν στο Ολοήμερο
- 58 περιφερειακά σεμινάρια, μέσω των οποίων έλαβαν επιμόρφωση Σχολικοί Σύμβουλοι, Προϊστάμενοι των Γραφείων Εκπαίδευσης καθώς και οι Υπεύθυνοι των Ολοήμερων Σχολείων των Διευθύνσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Κατά το σχολικό έτος 2003-2004:

Λειτουργήσαν 3.680 Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία με 6.800 περίπου τμήματα Ολοήμερου και με ωφελούμενους 154.261 μαθητές. Τον Σεπτέμβριο 2003 διανεμήθηκε στα σχολεία επικαιροποιημένος αναλυτικός Οδηγός Οικονομικής Διαχείρισης.

Κατά τα σχολικά έτη 2004-2005 & 2005-2006:

Η εφαρμογή και λειτουργία του Προγράμματος Ολοήμερου επεκτείνεται σε 4.271 σχολικές μονάδες (περίπου 7036 τμήματα Ολοήμερου) και με ωφελούμενους 166.750 μαθητές, καλύπτοντας την χρηματοδότηση των Ολοήμερων Δημοτικών Σχολείων έως και την 31η Ιουλίου 2006, οπότε και ολοκληρώνεται η συγκεκριμένη χρηματοδοτούμενη δράση.

Κατά τις δύο αυτές χρονιές διενεργήθηκαν επίσης τα παρακάτω επιμορφωτικά σεμινάρια:

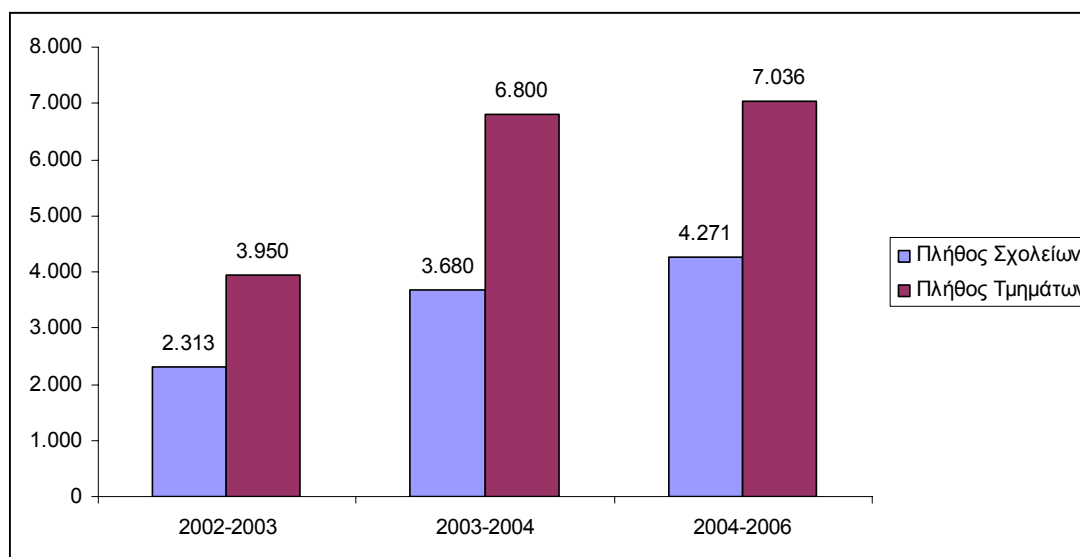
- δύο κύκλοι κεντρικών επιμορφωτικών σεμιναρίων (τρία σεμινάρια/ σχολικό έτος) με αποδέκτες τα στελέχη της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Διευθυντές, Προϊστάμενοι Γραφείων, Σχολικοί Σύμβουλοι Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης), σε Αθήνα – Θεσσαλονίκη – Πάτρα.
- μονοήμερα περιφερειακά σεμινάρια για τους Διευθυντές Σχολείων της κάθε Διεύθυνσης
- μονοήμερα τοπικά σεμινάρια όπου επιμορφώθηκαν δάσκαλοι μόνιμοι ή αναπληρωτές και ωρομίσθιοι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων.

Η πορεία του δεικτών συμμετοχής στο πρόγραμμα του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου αποτυπώνονται στον Πίνακα III.2 και το αντίστοιχο Διάγραμμα III.1 που ακολουθούν.

Πίνακας III.2: Εξέλιξη δεικτών συμμετοχής στο Ολοήμερο Δημοτικό

	2002-2003	2003-2004	2004-2006
Πλήθος σχολείων	2.313	3.680	4.271
Πλήθος τμημάτων	3.950	6.800	7.036
Πλήθος μαθητών	90.436	154.261	166.750

Διάγραμμα III.1: Εξέλιξη δεικτών συμμετοχής στο Ολοήμερο Δημοτικό

Για την ολοκλήρωση της πράξης εκκρεμεί η συγγραφή-εκπόνηση, η αναπαραγωγή και η διάθεση του απαιτούμενου παιδαγωγικού και διδακτικού υλικού (portfolio), καθώς και η διεξαγωγή κεντρικών σεμιναρίων επιμόρφωσης με αντικείμενο το υλικό αυτό, με συμμετέχοντες τα στελέχη της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Διευθυντές, Προϊστάμενοι Γραφείων, Σχολικοί Σύμβουλοι).

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή του ολοήμερου σχολείου αποτέλεσαν επανειλημμένα αντικείμενο αξιολόγησης τόσο στο πλαίσιο της Α' φάσης του Προγράμματος (Β' ΚΠΣ) όσο και στο πλαίσιο της Β' φάσης εφαρμογής του (Γ' ΚΠΣ). Ενδεικτικά αναφέρονται η Ενδιάμεση Έκθεση Εξωτερικής Αξιολόγησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος (Δεκέμβριος 2003) καθώς και η ενημέρωση αυτής (Δεκέμβριος 2005) στο πλαίσιο της οποίας ο Σύμβουλος Αξιολόγησης εκπόνησε ειδική μελέτη για την αξιολόγηση της δράσης του Ολοήμερου Σχολείου. Ταυτόχρονα, η Επιστημονική Επιτροπή Υποστήριξης για τις ανάγκες των Πράξεων 1.2.3.α «Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία» και 1.2.3.β. «Ολοήμερα Νηπιαγωγεία» του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων ανέθεσε σε εξωτερικό Σύμβουλο την εκπόνηση μελέτης με θέμα την αποτύπωση της εικόνας και την αξιολόγηση του θεσμού του Ολοήμερου Σχολείου. Οι εν λόγω μελέτες, πέρα από την αξιοποίηση υφιστάμενων ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων προόδου των παραπάνω πράξεων, στηρίχθηκαν στη χρήση πολλαπλών ερευνητικών εργαλείων όπως ποσοτικές και ποιοτικές έρευνες σε γονείς και στελέχη

της εκπαίδευσης με τη μέθοδο των «ομαδικών συζητήσεων» (focus groups) και ατομικών συνεντεύξεων βάσει ημιδομημένου ερωτηματολογίου κλπ..

Επιπλέον, στο πλαίσιο εκπόνησης της παρούσας μελέτης η Ομάδα Έργου διενήργησε συμπληρωματική έρευνα πεδίου με στόχο την αποτίμηση του Ολοήμερου Σχολείου από τα εμπλεκόμενα στελέχη του ΥΠΕΠΘ και εκπροσώπους κοινωνικών και συλλογικών φορέων που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, έχουν διαμορφωμένη άποψη σχετικά με το σχεδιασμό και τη λειτουργία του θεσμού. Πραγματοποιήθηκε σειρά ατομικών και ομαδικών συνεντεύξεων με στελέχη της αρμόδιας Διεύθυνσης του ΥΠΕΠΘ, με τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής (8μελής) Υποστήριξης για τις ανάγκες των Πράξεων 1.2.3.α «Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία» και 1.2.3.β «Ολοήμερα Νηπιαγωγεία» καθώς και με συλλογικούς φορείς (ΜΚΟ) που έχουν κατά καιρούς αναλάβει δράσεις που συμβάλουν, άμεσα ή έμμεσα, στη μείωση της σχολικής διαρροής.

Τέλος, στην παρούσα ενότητα συνεκτιμήθηκαν τα κύρια πορίσματα ενός συλλογικού ερευνητικού έργου με θέμα «Το Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο στην Ελλάδα»². Πρόκειται για συλλογή πρόσφατων άρθρων και επιμέρους μελετών και ερευνών που αναλύουν, σκιαγραφούν και αξιολογούν επιμέρους πτυχές του θεσμού όπως το θεσμικό πλαίσιο στο οποίο βασίζεται η λειτουργία του ολοήμερου σχολείου, το αναλυτικό πρόγραμμα που εφαρμόζεται, το παιδαγωγικό και κοινωνικό έργο που παράγεται, τις εκπαιδευτικές και παιδαγωγικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται κλπ.

Τα βασικά ποιοτικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάγνωση των παραπάνω συγγραμμάτων σχετικά με τη λειτουργία του θεσμού του Ολοήμερου Σχολείου (Νηπιαγωγείο – Δημοτικό) και τη συμβολή του στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής στη χώρα μας, συνοψίζονται στα εξής:

- Σε γενικές γραμμές, εκτιμάται ότι το Ολοήμερο Σχολείο έχει σχεδιαστεί με τρόπο ώστε να αποτελεί ένα καινοτομικό πρόγραμμα, με έντονο παιδαγωγικό και κοινωνικό χαρακτήρα. Σε όλες τις έρευνες που διεξήχθησαν στο πλαίσιο των προαναφερόμενων μελετών, καταγράφεται ως κυρίαρχη αντίληψη η ιδιαίτερα θετική πρόσληψη του θεσμού, τη σκοπιμότητα και τα πλεονεκτήματα του οποίου φαίνεται να αναγνωρίζουν όλοι οι εμπλεκόμενοι (γονείς, μαθητές, εκπαιδευτικοί, στελέχη εκπαίδευσης). Ωστόσο, η θετική άποψη που διαμορφώνουν οι περισσότεροι αναφέρεται κυρίως στο σχεδιασμό, δηλαδή στον ιδεατό τύπο, του

---

² ΚΥΡΙΔΗΣ Α., ΤΣΑΚΙΡΙΔΟΥ Ε., ΑΡΒΑΝΙΤΗ Ι. (επιμ.), *Το Ολοήμερο δημοτικό σχολείο στην Ελλάδα. Ερευνητικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, Εκδ. Τυπωθήτω, 2006

Ολοήμερου Σχολείου και σε μικρότερο βαθμό σε διαπιστωμένα οφέλη από την πρακτική εφαρμογή και λειτουργία του.

- Επικρατεί η γενικευμένη αντίληψη ότι το Ολοήμερο Νηπιαγωγείο επιτυγχάνει απόλυτα τόσο τους κοινωνικούς όσο και τους παιδαγωγικούς του στόχους, εξασφαλίζοντας σε μεγάλο βαθμό την ομαλή μετάβαση στο δημοτικό και την πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Αντίθετα, το Ολοήμερο Δημοτικό εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται με σχετική επιφύλαξη, αφού η πλειοψηφία των εμπλεκόμενων δεν φαίνεται να έχει πεισθεί για την αποτελεσματικότητά του.
- Η κριτική που ασκείται στο Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο αναφέρεται συνήθως στη λειτουργία του προαιρετικού ολοήμερου σχολείου που αποτελεί άλλωστε και τον κύριο όγκο των ολοήμερων σχολείων στη χώρα. Αντίθετα, τα 28 πειραματικά ολοήμερα σχολεία (υποχρεωτικής φοίτησης) που λειτουργούν στη χώρα φαίνεται να ανταποκρίνονται σε μεγαλύτερο βαθμό στις προσδοκίες γονέων, εκπαιδευτικών και μαθητών. Επισημαίνεται ότι οι βασικές διαφορές μεταξύ των δύο τύπων ολοήμερου σχολείου (προαιρετικό- πειραματικό) αφορούν:
  - ⇒ Στην *υποχρέωση φοίτησης*. Στο προαιρετικό ολοήμερο σχολείο οι γονείς αποφασίζουν και ενημερώνουν το σχολείο ότι επιθυμούν τα παιδιά τους να συμμετέχουν στο πρόγραμμα του ολοήμερου σχολείου ενώ, αντίθετα, στα πειραματικά σχολεία η φοίτηση είναι υποχρεωτική για όλους τους μαθητές.
  - ⇒ Στο *αναλυτικό πρόγραμμα* σπουδών. Το πρόγραμμα του προαιρετικού ολοήμερου σχολείου επιμερίζεται σε δύο διακριτούς κύκλους, τον πρωινό όπου εφαρμόζεται στο ακέραιο το πρόγραμμα σπουδών του συμβατικού σχολείου και τον απογευματινό που περιλαμβάνει τις συμπληρωματικές θεματικές ενότητες και δραστηριότητες του ολοήμερου σχολείου. Αντίθετα, στο πειραματικό ολοήμερο σχολείο, το πρόγραμμα είναι ενιαίο για τις δύο ζώνες και τα μαθήματα και οι άλλες δραστηριότητες κατανέμονται και στους δύο κύκλους.
  - ⇒ Την *ώρα λήξης* του προγράμματος. Οι μαθητές του προαιρετικού ολοήμερου σχολείου χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: (α) εκείνους που έχουν επιλέξει να φοιτήσουν στο ολοήμερο σχολείο και συνεπώς, επιστρέφουν στο σπίτι τις πρώτες απογευματινές ώρες και (β) εκείνους

που έχουν επιλέξει να φοιτήσουν στο συμβατικό σχολείο και συνεπώς αποχωρούν από το σχολείο με την ολοκλήρωση του πρωινού κύκλου.

- Περισσότερο επικριτικοί απέναντι στο θεσμό του ολοήμερου σχολείου εμφανίζονται γονείς, εκπαιδευτικοί και μαθητές των αγροτικών και ημιαστικών περιοχών που εκφράζουν περισσότερα παράπονα κυρίως όσον αφορά την υλικοτεχνική υποδομή και τη διοργάνωση παράλληλων δραστηριοτήτων, σε αντίθεση με τους επωφελούμενους των μεγάλων αστικών κέντρων, που σε γενικές γραμμές φαίνονται πιο ικανοποιημένοι.
- Ως βασικά πλεονεκτήματα του Ολοήμερου Σχολείου εντοπίζονται τα ακόλουθα:
  - ✓ Το Ολοήμερο Σχολείο έχει πετύχει απόλυτα τον κοινωνικό στόχο σε ότι αφορά την κάλυψη των αναγκών των εργαζόμενων γονέων και κυρίως την ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης.
  - ✓ Η λειτουργία του Ολοήμερου έχει συμβάλει στην ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών, γεγονός που επιβεβαιώνει τον κοινωνικό του χαρακτήρα.
  - ✓ Το Ολοήμερο Σχολείο έχει συντελέσει σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης για τους εκπαιδευτικούς. Από στοιχεία της Ειδικής Υπηρεσίας Εφαρμογής ως Τελικού Δικαιούχου και τις απαντήσεις των Εποπτών, προκύπτει ότι το σχολικό έτος 2003-04, επί συνόλου 1.890.000 διδακτικών ωρών, το 59,5% καλύφθηκε από ωρομίσθιους εκπαιδευτικούς³.
  - ✓ Όσον αφορά το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος, γονείς και εκπαιδευτικοί συμφωνούν ότι τα θέματα που διδάσκονται και οι δραστηριότητες που προσφέρονται είναι κατάλληλα να διαμορφώσουν συνθήκες ανοικτού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και ελκυστικότερης μάθησης, καλλιεργώντας τη δημιουργικότητα των μαθητών και το κριτικό τους πνεύμα.
  - ✓ Η Πολιτεία κατέβαλε σημαντική προσπάθεια ώστε να ρυθμίσει όσο το δυνατό καλύτερα και πληρέστερα τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του Ολοήμερου Σχολείου, γεγονός που αποτυπώνεται στο εντυπωσιακό πλήθος των νομικών κειμένων (εγκύκλιοι, υπουργικές αποφάσεις, νόμοι, Προεδρικά Διατάγματα) που έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα και καλύπτουν μεγάλο εύρος

³ ΚΑΝΤΟΡ Α.Ε., *Ενημέρωση Έκθεσης Ενδιάμεσης Αξιολόγησης του ΕΠ «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» του ΚΠΣ 2000-2006, Μέρος Β, ΥΠΕΠΘ-ΕΥΔ ΕΠΕΑΕΚ, Δεκέμβριος 2005, σελ. 206*

λειτουργικών και οργανωτικών παραμέτρων που τα αρμόδια όργανα και υπηρεσίες επιθυμούν να ρυθμίσουν για την εξασφάλιση της ομαλής και αποτελεσματικής εφαρμογής του θεσμού.

- ✓ Μολονότι δεν είναι δυνατό να τεκμηριωθεί απόλυτα σε ποσοτικό επίπεδο, διαφαίνεται μία πρόσφατη τάση περιορισμού στην αναζήτηση εκπαιδευτικών και εξωσχολικών (αθλητισμός, δημιουργική απασχόληση) υπηρεσιών από την ελεύθερη αγορά, γεγονός που με τη σειρά του, συμβάλλει στη μείωση των αντίστοιχων ιδιωτικών δαπανών⁴.
- ✓ Τέλος, η συμβολή του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου στη μείωση της σχολικής διαρροής αποτιμάται ως έμμεση και επιτυγχάνεται κυρίως μέσω (α) της υποστήριξης του μαθητή στα μαθήματα γλώσσας, αγγλικών και μαθηματικών και την προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης μέρας και (β) της διοργάνωσης πρόσθετων δραστηριοτήτων (π.χ. καλλιτεχνικά, αθλητισμός) που καθιστούν το σχολείο πιο ελκυστικό για το μαθητή.
- Ως βασικές αδυναμίες του Ολοήμερου Σχολείου, και ειδικότερα του Ολοήμερου Δημοτικού σχολείου προαιρετικής φοίτησης, εντοπίζονται οι εξής:
  - Με τον τρόπο που λειτούργησε ως σήμερα, το Ολοήμερο Σχολείο δεν φαίνεται να επιτυγχάνει απόλυτα τους παιδαγωγικούς και εκπαιδευτικούς του στόχους. Τα όποια θετικά σχόλια διατυπώνονται σε σχέση με τα παιδαγωγικά πλεονεκτήματα του Ολοήμερου Σχολείου, συνδέονται κυρίως με τη θεωρητική σύλληψη του θεσμού και λιγότερο με την πρακτική εφαρμογή του. Αντίθετα, η κριτική που ασκείται επικεντρώνεται κυρίως σε προβλήματα που σχετίζονται με τον τρόπο λειτουργίας του και όχι σε στρατηγικά λάθη ή ελλείψεις κατά το σχεδιασμό του. Επικρατεί η αντίληψη ότι οι καινοτόμες κατευθύνσεις που σχεδιάστηκαν και νομοθετήθηκαν δεν υποστηρίχθηκαν από ένα πλέγμα δυναμικών και στοχευμένων παρεμβάσεων που θα καθιστούσαν το Ολοήμερο Σχολείο κατάλληλο να υποδεχθεί τις παιδαγωγικές καινοτομίες και τις νέου τύπου δραστηριότητες που κλήθηκε να εισάγει.
  - Σύμφωνα με άποψη που διατυπώνει μία μερίδα της εκπαιδευτικής και επιστημονικής κοινότητας, η βασική στρατηγική αδυναμία του θεσμού συνδέεται με αυτή καθεαυτή την εκπαιδευτική αντίληψη στην οποία βασίζεται

---

⁴ Idem, σελ. 207

και σύμφωνα με την οποία το Ολοήμερο Σχολείο λειτουργεί ουσιαστικά ως «δεκανίκι» του πρωινού σχολείου, τις αδυναμίες και ελλείψεις του οποίου καλείται να καλύψει, με ανεπαρκή ωστόσο και εν μέρει ακατάλληλα μέσα. Επισημαίνεται εκ νέου ότι η κριτική αφορά κυρίως τα Ολοήμερα Σχολεία προαιρετικής φοίτησης που, παρά τις κατά γενική ομολογία σημαντικές προσπάθειες, δεν έχουν ακόμα καταφέρει να αποβάλλουν τα χαρακτηριστικά προηγούμενων παρεμβάσεων (π.χ. τμήματα δημιουργικής απασχόλησης, σχολεία διευρυμένου ωραρίου) και να καταξιωθούν στη συλλογική συνείδηση ως ένα σύγχρονο σχολείο με αυτοδύναμη ταυτότητα και καινοτόμα εκπαιδευτικά μέσα.

- Όσον αφορά τις οργανωτικές και λειτουργικές αδυναμίες του Ολοήμερου Σχολείου, οι κυριότερες κριτικές αφορούν οργανωτικές προχειρότητες και ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή, που ωστόσο φαίνεται να επιβαρύνουν σημαντικά τη γενική εικόνα του ολοήμερου σχολείου. Ως σημαντικότερες τέτοιου είδους ελλείψεις εντοπίζονται οι ακόλουθες:
  - ⇒ Ελλείψεις σε βασικές υποδομές για τη λειτουργία του Ολοήμερου Σχολείου (κατάλληλα διαμορφωμένες αίθουσες, επαρκείς και κατάλληλα σχεδιασμένοι προαύλιοι χώροι, επάρκεια εξοπλισμού, υποδομές σίτισης).
  - ⇒ Ανεπαρκής στελέχωση του ολοήμερου σχολείου σε εξειδικευμένο εκπαιδευτικό δυναμικό και σε βοηθητικό προσωπικό. Επίσης παρατηρούνται σημαντικές καθυστερήσεις στη διαδικασία διορισμού και τοποθετήσεων εκπαιδευτικών και άλλου προσωπικού στα Ολοήμερα Σχολεία, γεγονός που επιδρά αρνητικά στην ομαλή λειτουργία του θεσμού.
  - ⇒ Αδυναμίες στην οργάνωση των τμημάτων και στην κατανομή των μαθητών στις πρόσθετες δραστηριότητες.
  - ⇒ Ελλείψεις σε εκπαιδευτικά και υποστηρικτικά μέσα (βιβλία, cd, κασσέτες, μουσικά όργανα κλπ.).
  - ⇒ Χαμηλή ποιότητα προσφερόμενων υπηρεσιών σίτισης, υγιεινής και δημιουργικής παραμονής των μαθητών στο σχολείο.
- Παρότι το Ολοήμερο Σχολείο σχεδιάστηκε για την εξυπηρέτηση όλων των μαθητών και των οικογενειών τους, η αρχικά περιορισμένη εφαρμογή του στις περιοχές όπου διαπιστώθηκαν οι μεγαλύτερες ανάγκες φαίνεται να οδήγησε στη γενικευμένη αντίληψη ότι το Ολοήμερο Σχολείο και ειδικότερα το

Ολοήμερο Δημοτικό απευθύνεται κατά κύριο λόγο σε μαθητές με μαθησιακά προβλήματα (χαμηλή επίδοση, οικογενειακά προβλήματα, μαθησιακές δυσκολίες) και σε εκείνες τις οικογένειες που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό (τσιγγάνοι, μετανάστες, μουσουλμάνοι, φτωχοί, άνεργοι κλπ.). Έτσι, ενώ ο θεσμός σχεδιάστηκε με στόχο τη μείωση φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού και μη ισότιμης πρόσβασης στο αγαθό της παιδείας, πολλοί διαπιστώνουν ότι ο τρόπος με τον οποίο τελικά λειτούργησε συνέβαλε ως ένα βαθμό στην αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων και όχι στην καταπολέμησή τους.

- Η συμβολή του Ολοήμερου Σχολείου στην παιδαγωγική αναβάθμιση του ελληνικού σχολείου παραμένει περιορισμένη και, σε κάθε περίπτωση, κατώτερη των αρχικών εκτιμήσεων και προσδοκιών.
- Το Ολοήμερο Σχολείο δεν έχει συμβάλλει αποτελεσματικά στη μείωση της ανάγκης για πρόσθετη ή συμπληρωματική παιδεία. Ειδικότερα, διαπιστώνεται ότι η προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης μέρας συχνά δεν ολοκληρώνεται. Σύμφωνα με έρευνα πεδίου⁵, το 49% των παιδιών που φοιτούν σε ολοήμερο σχολείο αφιερώνουν καθημερινά στο σπίτι τους για την προετοιμασία των μαθημάτων της επόμενης ημέρας μέχρι δύο ώρες. Το πρόβλημα συνδέεται κυρίως με το γεγονός ότι η προετοιμασία περιορίζεται στα μαθήματα της ελληνικής και των μαθηματικών αγνοώντας τα υπόλοιπα μαθήματα του προγράμματος Αφετέρου, η διδακτική ζώνη του Ολοήμερου Σχολείου πραγματοποιείται σε μία τάξη όπου συνυπάρχουν όλα τα παιδιά, συνεπώς η υποστήριξη του μαθητή είναι ανεπαρκής. Ως αποτέλεσμα αυτών, τα παιδιά γυρίζουν από το Ολοήμερο Σχολείο κουρασμένα από την πολύωρη παραμονή τους εκεί, αλλά ανεπαρκώς προετοιμασμένα για την επόμενη σχολική μέρα.
- Η πλημμελής οργάνωση του Ολοήμερου Σχολείου περιόρισε σημαντικά μία από τις βασικές προθέσεις του θεσμού που είναι η ενδυνάμωση του μαθητή και η απόκτηση θετικών βιωμάτων μέσα στο σχολείο. Η επίτευξη αυτού του στόχου προϋποθέτει την εφαρμογή καινοτόμων παιδαγωγικών μεθόδων (π.χ. βιωματική προσέγγιση, η συμμετοχική διδασκαλία, η διαδραστικότητα), με τη χρήση κατάλληλων μέσων σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους και από

---

⁵ VPRC, Βασικά συμπεράσματα ποσοτικών ερευνών σε (α) Γονείς με παιδιά σε Κλασσικό/ Ολοήμερο Νηπιαγωγείο/ Δημοτικό Σχολείο και (β) Στελέχη της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Εκπαιδευτικούς, Αθήνα, 2006, σελ. 4

εξειδικευμένο προσωπικό που δεν έχει καταφέρει ακόμα να εξασφαλίσει το Ολοήμερο Σχολείο στην Ελλάδα. Παράλληλα, δεν φαίνεται να έχει δοθεί η δέουσα έμφαση στις ελεύθερες δραστηριότητες, στο καθοδηγούμενο παιχνίδι αλλά και στην ξεκούραση που δεν έχουν ακόμα κατανοηθεί ως βασικές ανάγκες του παιδιού.

- Παρά τις αυξημένες προσδοκίες των εκπαιδευτικών, τα επιμορφωτικά σεμινάρια στα οποία κλήθηκαν να συμμετάσχουν οι εκπαιδευτικοί που απασχολούνται στο Ολοήμερο Σχολείο δεν κατάφεραν να αποσπάσουν ευνοϊκά σχόλια, κυρίως όσον αφορά τη χρήση καινοτόμων και εναλλακτικών μεθόδων διδασκαλίας (διαδραστικότητα, βιωματική αγωγή κλπ.), αφού η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων εκτιμά ότι δεν βοηθήθηκε ουσιαστικά από τη συμμετοχή της σε αυτά, καταφεύγοντας εντέλει σε συμβατικές παιδαγωγικές μεθόδους. Ταυτόχρονα, διαφαίνεται ότι για σημαντικό ποσοστό των εκπαιδευτικών, η συμμετοχή τους στο θεσμό δεν ικανοποίησε ανάλογες επαγγελματικές προσδοκίες.
- Άλλη μία κριτική που ασκείται συχνά από τους εμπλεκόμενους αφορά το έλλειμμα ενημέρωσης των γονέων, αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, σχετικά με τη λειτουργία και τα πλεονεκτήματα του Ολοήμερου Σχολείου στην Ελλάδα.
- Τέλος, όσον αφορά την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής, εκτιμάται ότι το Ολοήμερο Δημοτικό δεν επιτυγχάνει απόλυτα τον αρχικό στόχο για βελτίωση της μετάβασης από το δημοτικό στο γυμνάσιο. Παρατηρείται μάλιστα σχετικά υψηλό ποσοστό διαρροής στις τελευταίες κυρίως τάξεις του ολοήμερου δημοτικού, γεγονός που υποδηλώνει ότι ο θεσμός δεν έχει καταφέρει να συμβάλει αποτελεσματικά στην ομαλή μετάβαση από το δημοτικό στο γυμνάσιο⁶.

---

⁶ Idem, σελ.9

III.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ

Αναφορικά με τα κριτήρια αποτίμησης της συμβολής των δράσεων του ΕΠΕΑΕΚ στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής τα οποία παρουσιάζονται στην ενότητα II.2, και σύμφωνα με τα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία που αναπτύχθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους της παρούσας ενότητας, η συμβολή των δράσεων του Ολοήμερου Σχολείου στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής εκτιμάται συνολικά ως εξής:

Κριτήριο 1^ο (Κ1): Δημιουργία ή/και ενίσχυση των συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στο μαθητή και τα μέλη της σχολικής κοινότητας

Ως προς το κριτήριο αυτό, η συμβολή του θεσμού του Ολοήμερου Σχολείου εκτιμάται ως πολύ καλή.

Το Ολοήμερο Σχολείο είναι από τους λίγους θεσμούς (μαζί με την Ενισχυτική Διδασκαλία και την Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη) που από τη φύση τους έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν κατά πολύ στην ενίσχυση των δεσμών μαθητή-εκπαιδευτικού αλλά και των σχέσεων μεταξύ των μαθητών.

Μέσω του προγράμματος του Ολοήμερου αυξάνεται ο χρόνος παραμονής του μαθητή στο σχολικό περιβάλλον, πράγμα που, σε συνδυασμό με τη διοργάνωση ευχάριστων δραστηριοτήτων (π.χ. καλλιτεχνικά, αθλητισμός) έχει ως αποτέλεσμα την ουσιαστικότερη επικοινωνία των μαθητών με τους εκπαιδευτικούς.

Κριτήριο 2^ο (Κ2): Αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και συμβολή στη βελτίωση της σχολικής επίδοσης του μαθητή

Η συμβολή του Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου στη μείωση της σχολικής διαρροής αποτιμάται ως έμμεση και επιτυγχάνεται κυρίως μέσω:

- της υποστήριξης του μαθητή στα μαθήματα γλώσσας, αγγλικών και μαθηματικών
- της προετοιμασίας των μαθημάτων της επόμενης μέρας και
- της διοργάνωσης πρόσθετων δραστηριοτήτων (π.χ. καλλιτεχνικά, αθλητισμός),

που καθιστούν το σχολείο πιο ελκυστικό για το μαθητή.

Ωστόσο, λόγω των προβλημάτων που παρατηρούνται κατά την εφαρμογή του Ολοήμερου Σχολείου και περιγράφονται αναλυτικά στην προηγούμενη παράγραφο,

εκτιμάται ότι το Ολοήμερο Δημοτικό δεν επιτυγχάνει τον αρχικό στόχο για βελτίωση της επίδοσης των μαθητών. Παρατηρείται μάλιστα σχετικά υψηλό ποσοστό διαρροής στις τελευταίες κυρίως τάξεις του ολοήμερου δημοτικού, γεγονός που υποδηλώνει ότι ο θεσμός δεν έχει καταφέρει να συμβάλει αποτελεσματικά στη διευκόλυνση της μετάβασης των μαθητών από το δημοτικό στο γυμνάσιο.

Κριτήριο 3^ο (Κ3): Εμπλοκή των γονέων σε δραστηριότητες και παρεμβάσεις της σχολικής κοινότητας που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Στα πλαίσια της εφαρμογής του Ολοήμερου Σχολείου παρατηρείται αρκετά μεγάλη και ουσιαστική εμπλοκή και υποστήριξη του θεσμού από τους γονείς των μαθητών.

Η λειτουργία του Ολοήμερου έχει συμβάλει στην ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών, γεγονός που επιβεβαιώνει τον κοινωνικό του χαρακτήρα.

Ωστόσο, η υποστήριξη του θεσμού του Ολοήμερου από τους γονείς των μαθητών οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι το Ολοήμερο έχει πετύχει απόλυτα τον κοινωνικό του στόχο σε ότι αφορά την κάλυψη των αναγκών των εργαζόμενων γονέων και κυρίως την ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης.

Έτσι, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης ως προς την εμπλοκή των γονέων και την ευαισθητοποίησή τους σχετικά με το ειδικό ζήτημα της καταπολέμησης της σχολικής διαρροής.

Κριτήριο 4^ο (Κ4): Ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής

Στα πλαίσια των πράξεων του ΕΠΕΑΕΚ για την εφαρμογή του Ολοήμερου Σχολείου έχουν υλοποιηθεί γενικά αρκετές δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης της τοπικής και της σχολικής κοινότητας.

Ωστόσο, οι δράσεις αυτές στόχευαν κυρίως στην επίτευξη των ευρύτερων στόχων της παρέμβασης και έτσι δεν έχει δοθεί η βαρύτητα που θα έπρεπε στη διάσταση της καταπολέμησης ειδικά της σχολικής διαρροής. Έτσι, δεν έχουν πραγματοποιηθεί για παράδειγμα δράσεις ενημέρωσης σχετικά με τη μεγάλη συμβολή που μπορεί να έχει ο θεσμός, αν λειτουργήσει σωστά, στο ζήτημα της καταπολέμησης της σχολικής

διαρροής και ειδικότερα αυτής που παρατηρείται κατά τη μετάβαση από το δημοτικό στο γυμνάσιο.

Σημειώνεται ότι για να μπορέσει να συμβάλει ουσιαστικά η συγκεκριμένη παρέμβαση στην ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής, θα πρέπει να εξασφαλιστεί η οργανωμένη και έγκαιρη λειτουργία του προγράμματος του Ολοήμερου και να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που έχουν παρατηρηθεί κατά την εφαρμογή του, τα οποία περιγράφονται αναλυτικά στην προηγούμενη παράγραφο.

Κριτήριο 5^ο (Κ5): Ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής.

Στα πλαίσια των πράξεων του ΕΠΕΑΕΚ για την εφαρμογή του Ολοήμερου Σχολείου έχουν υλοποιηθεί γενικά αρκετές δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των εκπαιδευτικών, κυρίως με τη μορφή επιμορφωτικών σεμιναρίων των εκπαιδευτικών αλλά και όλων των υπόλοιπων εμπλεκόμενων.

Οι επιμορφώσεις αυτές, ωστόσο, ήταν σύντομης διάρκειας, με τη μορφή μονοήμερων σεμιναρίων, καθώς και περιορισμένης θεματολογίας εστιασμένης κυρίως γύρω από την ενημέρωση των εμπλεκόμενων για τον τρόπο λειτουργίας του θεσμού. Έτσι, η θεματολογία δεν περιελάμβανε θέματα παιδαγωγικού προσανατολισμού για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του θεσμού και ειδικά για την αξιοποίησή του στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής.

Τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων της εφαρμογής του προγράμματος του Ολοήμερου δείχνουν ότι είναι χρήσιμο να πραγματοποιηθούν επιμορφώσεις, τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των λοιπών εμπλεκόμενων στο πρόγραμμα του Ολοήμερου, σε εξειδικευμένες μεθοδολογίες εξατομικευμένης διδασκαλίας και καθοδήγησης μαθητών με ιδιαίτερη επικινδυνότητα για σχολική αποτυχία.

Τέλος, στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών θα συμβάλει σημαντικά η αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρατηρήθηκαν κατά την εφαρμογή του προγράμματος του Ολοήμερου, και κυρίως των καθυστερήσεων στις πληρωμές των εκπαιδευτικών.

Κριτήριο 6° (Κ6): Παροχή γνωστικών εφοδίων νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την έγκυρη διάγνωση κινδύνου σχολικής διαρροής

Το Ολοήμερο Σχολείο είναι ένας θεσμός που προσφέρεται για την παροχή εφοδίων και εργαλείων για την πρόληψη της μαθητικής διαρροής, και ειδικά της διαρροής κατά τη μετάβαση από το δημοτικό στο γυμνάσιο.

Ωστόσο, στην πράξη, δεν αξιοποιήθηκε αυτή η δυνατότητα, κυρίως λόγω του προσανατολισμού της εφαρμογής του Ολοήμερου στους ευρύτερους στόχους της παρέμβασης, αλλά και λόγω των πολλών και διαφορετικών προβλημάτων που παρατηρήθηκαν κατά την εφαρμογή του προγράμματος, και ειδικά των ελλείψεων των κατάλληλων υποδομών.

Τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων της εφαρμογής του Ολοήμερου Σχολείου δείχνουν ότι είναι χρήσιμο, εκτός από τις εξειδικευμένες επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών και των λοιπών εμπλεκόμενων στο πρόγραμμα, να εκπονηθεί και να παρασχεθεί υλικό που θα περιλαμβάνει ειδικά εργαλεία και μεθοδολογίες για την έγκαιρη διάγνωση του κινδύνου μαθητικής διαρροής.

Επίσης, χρήσιμη κρίνεται η διεξαγωγή δράσεων ενημέρωσης, τόσο προς τους εμπλεκόμενους στην εφαρμογή του προγράμματος του Ολοήμερου όσο και προς το σύνολο των εκπαιδευτικών, σχετικά με τους τρόπους έγκαιρης διάγνωσης του κινδύνου σχολικής διαρροής μαθητών μέσω της παρέμβασης αυτής, καθώς και σχετικά και τον τρόπο εφαρμογής των εργαλείων και μεθοδολογιών του προτεινόμενου υλικού.

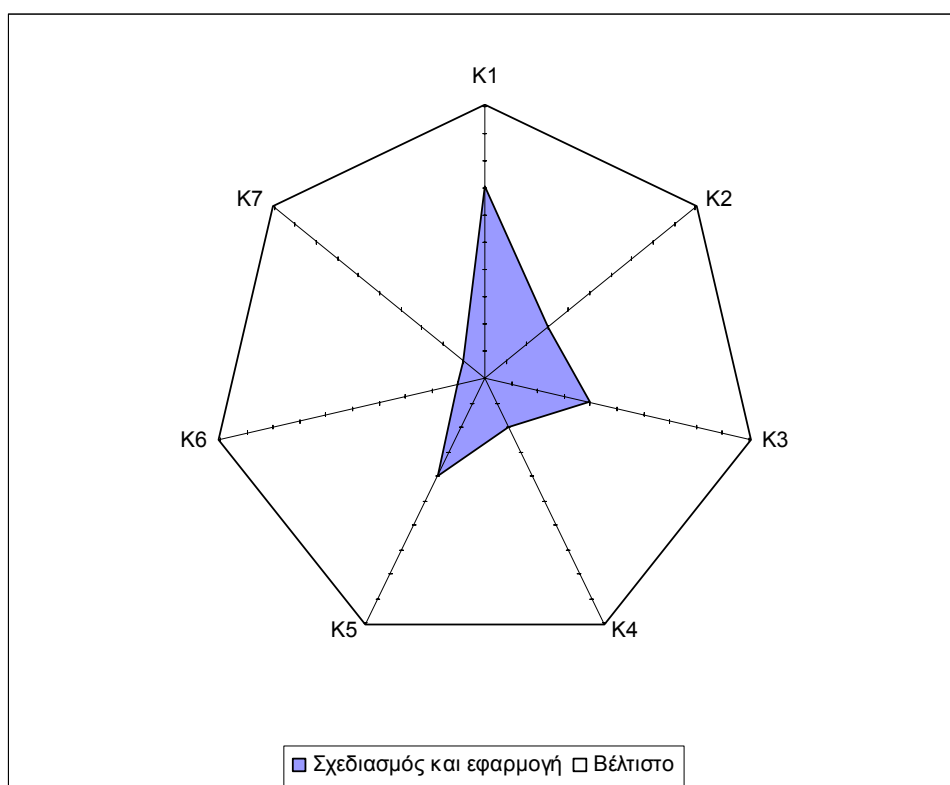
Κριτήριο 7° (Κ7): Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Ως προς το κριτήριο αυτό, η συμβολή του Ολοήμερου Σχολείου κρίνεται παρόμοια με τη συμβολή του ως προς το προηγούμενο κριτήριο.

Τα προτεινόμενα εργαλεία και οι μεθοδολογίες που θα βοηθήσουν στην έγκαιρη και έγκυρη διάγνωση του κινδύνου της σχολικής διαρροής, θα βοηθήσουν και στην αντιμετώπιση του φαινομένου μέσω της εφαρμογής του προγράμματος του Ολοήμερου, πράγμα που δεν έχει πραγματοποιηθεί μέχρι στιγμής.

Στο ακτινωτό διάγραμμα III.2 που ακολουθεί, δίνεται η συνοπτική αποτύπωση της συμβολής του Ολοήμερου Σχολείου στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής, με βάση την πλήρωση του κάθε κριτηρίου από τα παραπάνω (Κ1-Κ7) κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή του.

Διάγραμμα III.2: Αποτίμηση κριτηρίων Κ1-Κ7 από το σχεδιασμό και την εφαρμογή του Ολοήμερου Σχολείου

IV. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ «ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ» ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ

IV.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ

Ο θεσμός της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης (ΠΔΣ) καθιερώθηκε με το Ν.2525/97 για τα Ενιαία Λύκεια και με το Ν.2640/98 για τα ΤΕΕ.

Μέχρι και το 2004, το έργο της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης υλοποιήθηκε από τη Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του ΥΠΕΠΘ, είτε συγχρηματοδοτούμενο από το ΕΠΕΑΕΚ (1998-2003), είτε με επιβάρυνση του Τακτικού Προϋπολογισμού (2003-2004). Από το ΕΠΕΑΕΚ επίσης συγχρηματοδοτήθηκαν κατά την ίδια περίοδο και επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών και στελεχών της εκπαίδευσης που συμμετείχαν στο πρόγραμμα της ΠΔΣ.

Για την περίοδο 2004-6, αρχικά αποφασίστηκε η αποκλιμακούμενη συγχρηματοδότηση του έργου από το ΕΠΕΑΕΚ με σαφή προσδιορισμό των περιοχών της χώρας που εντάσσονται σε αυτό και με προτεραιότητα σε απομακρυσμένες περιοχές και σε δυσπρόσιτα και νησιωτικά σχολεία, όπου παρατηρούνται υψηλά ποσοστά σχολικής αποτυχίας και διαρροής. Τελικά, για τη σχολική χρονιά 2004-2005 εντάχθηκε στο ΕΠΕΑΕΚ το σύνολο της χώρας, ενώ ο περιορισμός στις περιοχές πρώτης προτεραιότητας ίσχυσε μόνο για τη σχολική χρονιά 2005-2006. Συγκεκριμένα, για το σχολικό έτος 2005-2006, το ΕΠΕΑΕΚ χρηματοδοτεί τα προγράμματα ΠΔΣ που υλοποιούνται στις σχολικές μονάδες των Διευθύνσεων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης των Περιφερειών Αν. Μακεδονίας, Ηπείρου, Ιονίων Νήσων, Βορείου Αιγαίου, Νοτ. Αιγαίου και στο νομό Ευρυτανίας, ενώ στις περιοχές της Ελλάδας που δεν χαρακτηρίζονται πρώτης προτεραιότητας η ΠΔΣ υλοποιήθηκε κατά την ίδια χρονιά με εθνική μόνο χρηματοδότηση, μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).

Τελικός δικαιούχος για τις χρονιές 2004-2006 για το τμήμα του έργου που συγχρηματοδοτείται από το ΕΠΕΑΕΚ, ορίστηκε η Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Προγραμμάτων ΚΠΣ (ΕΥΕΠ ΚΠΣ), μέσω της Πράξης «Εφαρμογή Προγραμμάτων Πρόσθετης Διδασκαλίας (ΠΔΣ) στις Σχολικές Μονάδες».

Στα πλαίσια της πράξης της ΕΥΕΠ ΚΠΣ προβλέφθηκε επίσης η υλοποίηση ενός Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος διαχείρισης μισθοδοσίας και άλλων στοιχείων της πράξης μέσω του διαδικτύου, με σκοπό την παροχή ταχείας και ασφαλούς πρόσβασης των χρηστών από τις σχολικές μονάδες, τις Δ/νσεις και τα Γραφεία Εκπ/σης όλης της χώρας, ώστε να καταχωρούνται τα απαραίτητα δεδομένα έγκαιρα και να εξασφαλίζεται η σωστή διαχείριση του έργου και η ταυτόχρονη εξυπηρέτηση των εκπαιδευτικών (μισθοδοσία, βεβαιώσεις, ΑΠΔ κλπ).

Τέλος, όλες οι σχετικές πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ περιλαμβάνουν ενέργειες ενημέρωσης, δημοσιότητας και προβολής του θεσμού. Οι πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ που αφορούν στην υλοποίηση προγραμμάτων ΠΔΣ αναγράφονται στον Πίνακα IV.1 που ακολουθεί:

Πίνακας IV.1: Πράξεις ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006) για την Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη

Μέτρο/ Ενέργεια/ Κ. Π.	Τίτλος Πράξης	Π/Υ Πράξης (ευρώ)	Τελικός Δικαιούχος	Διάρκεια Πράξης βάσει ΤΔΕ	Ημ/νία Ένταξης
1.2.2.α	Εφαρμογή προγραμμάτων πρόσθετης διδακτικής στήριξης στις σχολικές μονάδες	133.278.894,00	ΔΣΔΕ	1/1/00 - 30/6/03	23/10/2001
1.2.2.β	Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών και Στελεχών της Εκπαίδευσης που συμμετέχουν στο πρόγραμμα Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη	3.712.399,12	ΔΣΔΕ	1/1/00 - 30/6/03	1/4/2002
1.2.2.α	Εφαρμογή Προγραμμάτων Πρόσθετης Διδασκαλίας (ΠΔΣ) στις σχολικές μονάδες	60.000.000,00	ΕΥΕΠ ΚΠΣ	6/12/04 - 30/6/07	28/2/2005

Τα προγράμματα ΠΔΣ αφορούν στην εκπαιδευτική και παιδαγωγική στήριξη των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου και των ΤΕΕ με τη διεξαγωγή πρόσθετων διδακτικών ωρών εκτός του κανονικού προγράμματος, τις οποίες οι μαθητές μπορούν να παρακολουθούν προαιρετικά.

Η υποστήριξη που παρέχεται αφορά σε όλα τα μαθήματα (γενικής παιδείας, κατεύθυνσης και ειδικότητας) όλων των τάξεων των Ενιαίων και Εσπερινών Λυκείων,

των δυο κύκλων ΤΕΕ εσπερινών και ημερησίων, των Μουσικών Λυκείων και των Εκκλησιαστικών Λυκείων.

Η λειτουργία των τμημάτων ΠΔΣ αρχίζει με την έναρξη των μαθημάτων του κανονικού προγράμματος και λήγει με το πέρας των προαγωγικών και απολυτηρίων εξετάσεων κάθε τάξης. Οι επιπλέον διδακτικές ώρες για κάθε μάθημα είναι κατά ανώτατο όριο τέσσερις (4) εβδομαδιαίως, ενώ τα τμήματα είναι ολιγομελή, με ανώτερο όριο τα 10 άτομα.

Στα τμήματα ΠΔΣ διδάσκουν μόνιμοι, αναπληρωτές ή ωρομίσθιοι καθηγητές, ενώ σε κάθε σχολική μονάδα ορίζεται ένας Σχεδιαστής-Αξιολογητής ο οποίος έχει την υποχρέωση να τηρεί ένα αρχείο κατά τμήμα ΠΔΣ με τις ώρες των διδασκόντων, τα παρουσιολόγια των μαθητών, την ύλη των μαθημάτων και τις γραπτές δοκιμασίες αξιολόγησης των μαθητών.

Το γραφείο ΠΔΣ που έχει συσταθεί στη Δ/νση ΣΕΠΕΔ του ΥΠΕΠΘ είναι αρμόδιο για τη συνολική εποπτεία του έργου σε όλη τη χώρα, είτε αφορά σε πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ είτε σε πράξεις που χρηματοδοτούνται από εθνικούς πόρους μέσω του ΠΔΕ.

IV.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Τα προγράμματα ΠΔΣ έχουν σαν κύριο στόχο την εκπαιδευτική και παιδαγωγική στήριξη των μαθητών των Ενιαίων Λυκείων και των ΤΕΕ που παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις σε ορισμένα μαθήματα ή έχουν δυσκολίες στην κατανόηση και εμπέδωση των γνώσεων που τους παρέχει το σχολείο.

Οι άμεσοι παιδαγωγικοί στόχοι στους οποίους αποσκοπεί η παρέμβαση επομένως είναι:

1. η βελτίωση του γνωστικού επιπέδου των μαθητών με χαμηλές επιδόσεις
2. η επανένταξη των μαθητών με χαμηλές επιδόσεις στη μαθησιακή διαδικασία, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα μαθητικής διαρροής και εγκατάλειψης της λυκειακής βαθμίδας
3. η στήριξη των μαθητών που ενδιαφέρονται να διατηρήσουν ή να αυξήσουν τις επιδόσεις τους με περισσότερη εξάσκηση στα γνωστικά αντικείμενα των μαθημάτων

4. η βελτίωση της γλωσσομάθειας των μαθητών
5. η ισότητα των ευκαιριών πρόσβασης όλων των μαθητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση
6. η συμβολή στην εξάλειψη φαινομένων αποκλεισμού από την εκπαίδευση και εν συνεχεία από την αγορά εργασίας
7. η καλύτερη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών – μαθητών
8. ο περιορισμός των εκπαιδευτικών ανισοτήτων λόγω διαφορών στην επίδοση των μαθητών μέσα στην τάξη με περισσότερη ενίσχυση των αδύνατων μαθητών

Όπως φαίνεται από τους παραπάνω παιδαγωγικούς στόχους, και ειδικά από τους στόχους 1, 2, 3, 6, 7 και 8, η Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη είναι μια παρέμβαση κατεξοχήν προσανατολισμένη στην αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής.

Ωστόσο, η παρέμβαση αποσκοπεί έμμεσα και σε κοινωνικούς στόχους, όπως είναι:

- ο περιορισμός της ανάγκης για καταφυγή σε ιδιωτικά βοηθητικά εκπαιδευτήρια και η οικονομική ελάφρυνση ιδιαίτερα των ασθενέστερων κοινωνικών στρωμάτων
- η ανάπτυξη ουσιαστικής διαπροσωπικής επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών και η συμβολή στην αποδοχή της ετερότητας

Για τις σχολικές χρονιές 2000-2001, 2001-2002, 2002-2003 και 2004-2005 τα προγράμματα ΠΔΣ απευθύνθηκαν στο σύνολο των σχολικών μονάδων λυκειακής βαθμίδας της χώρας, δηλαδή περίπου 1.600 σχολικές μονάδες συνολικά, ενώ ο στόχος ήταν η συμμετοχή περίπου 70.000 μαθητών. Για τη σχολική χρονιά 2005-2006, κατά την οποία η συγχρηματοδότηση του ΕΠΕΑΕΚ αφορούσε μόνο στις περιοχές πρώτης προτεραιότητας, ο στόχος ήταν η εφαρμογή των προγραμμάτων ΠΔΣ σε 420 συνολικά σχολικές μονάδες.

Οι ποσοτικοί στόχοι στους οποίους απέβλεπαν οι συγχρηματοδοτούμενες από το ΕΠΕΑΕΚ δράσεις ΠΔΣ, σύμφωνα με τα Τεχνικά Δελτία των σχετικών Πράξεων και το συμπλήρωμα προγραμματισμού του Μέτρου 1.2, αναγράφονται στον Πίνακα IV.2 που ακολουθεί:

Πίνακας IV.2: Ποσοτικοί στόχοι Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2004-2005	2005-2006
Ενιαία Λύκεια	1.200	1.200	1.200	1.200	300
ΤΕΕ	400	400	400	450	120
Σύνολο Σχ.Μονάδων	1.600	1.600	1.600	1.650	420
Μαθητές Ενιαίων Λυκείων	50.000	50.000	50.000	65.000	
Μαθητές ΤΕΕ	20.000	20.000	20.000	27.000	
Σύνολο Μαθητών	70.000	70.000	70.000	92.000	

IV.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ως προς τους ποσοτικούς στόχους της παρέμβασης, η υλοποίηση των προγραμμάτων δείχνει μία κατ' αρχήν ικανοποιητική εικόνα.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις τελικές απολογιστικές Εκθέσεις του Υπευθύνου του Έργου, κατά τη διετία 2000-2002 παρουσιάζεται μεγάλη αύξηση της συμμετοχής των μαθητών στους οποίους απευθύνονται τα προγράμματα ΠΔΣ σε σχέση με τις προηγούμενες χρονιές (1998-2000). Από την επόμενη σχολική χρονιά (2002-2003) παρατηρείται σταθεροποίηση του δείκτη της συμμετοχής των μαθητών. Κατά τη χρονιά 2004-2005, σύμφωνα με τα απολογιστικά στοιχεία του Τελικού Δικαιούχου, παρατηρείται μία ελαφρά μείωση του ποσοστού συμμετοχής, ενώ την τελευταία χρονιά (2005-2006) ο δείκτης αυξάνεται και πάλι, ξεπερνώντας τα επίπεδα όλων των προηγούμενων ετών.

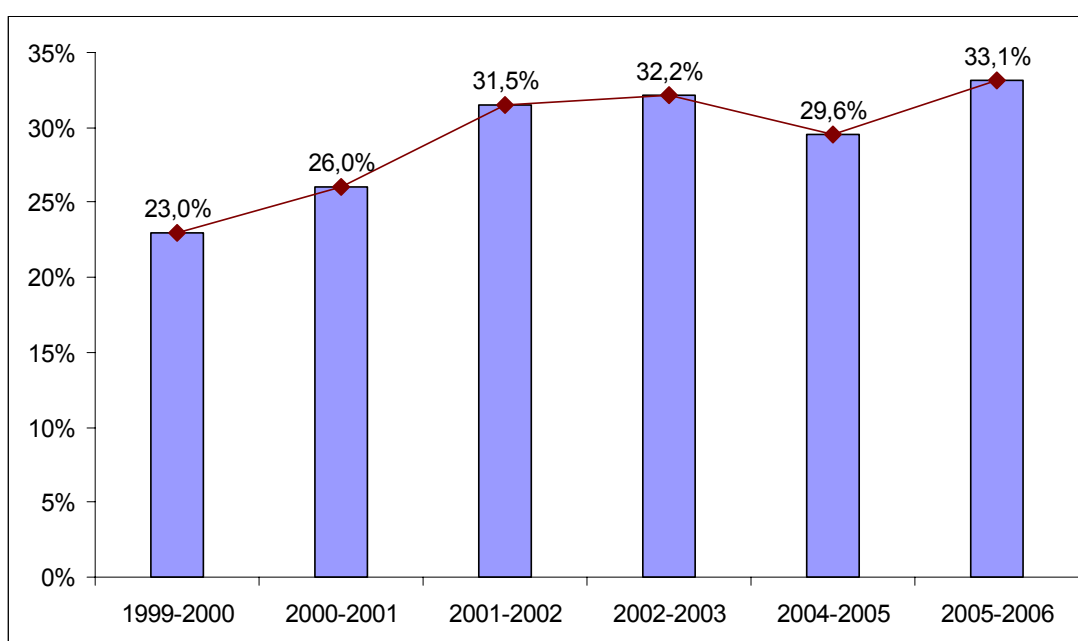
Τα παραπάνω αποτυπώνονται στον Πίνακα IV.3 και το Διάγραμμα IV.1 που ακολουθούν.

Σημειώνεται ότι η ακριβής μέτρηση της πραγματικής συμμετοχής των μαθητών στα προγράμματα ΠΔΣ είναι αντικειμενικά αδύνατη, ειδικά για τις χρονιές μέχρι το 2003 κατά τις οποίες δεν είχε υλοποιηθεί το Πληροφοριακό Σύστημα διαχείρισης της παρέμβασης, γιατί οι μετρήσεις αφορούν σε εγγεγραμμένους συμμετέχοντες, ενώ τυχόν φαινόμενα διακοπής της παρακολούθησης των προγραμμάτων από τους μαθητές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς δεν περιλαμβάνονται στο τελικό μετρήσιμο αποτέλεσμα.

Πίνακας IV.3: Συμμετοχή μαθητών στην Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη

	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2004-2005	2005-2006
Πλήθος συμμετεχόντων	45.166	77.983	99.527	101.585	93.340	15.681
Ποσοστό συμμετοχής	23,0%	26,0%	31,5%	32,2%	29,6%	33,1%

Διάγραμμα IV.1: Συμμετοχή μαθητών στην Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη

Από την εξέλιξη του ποσοστού συμμετοχής των μαθητών για κάθε σχολική χρονιά, προκύπτει το συμπέρασμα ότι κατά τις πρώτες χρονιές της εφαρμογής της παρέμβασης του ΕΠΕΑΕΚ οι μαθητές εμπιστεύτηκαν το θεσμό με αρκετό ενθουσιασμό, ενώ στη συνέχεια η εμπιστοσύνη στο θεσμό άρχισε να μειώνεται. Η αύξηση της τελευταίας χρονιάς (2005-2006) οφείλεται στο γεγονός ότι αποτυπώνει το ποσοστό συμμετοχής στις συγκεκριμένες περιφέρειες στις οποίες εφαρμόστηκε η παρέμβαση για τη χρονιά αυτή, που είναι οι περιφέρειες πρώτης προτεραιότητας (περιφέρειες Α. Μακεδονίας & Θράκης, Ηπείρου, Βορείου και Νοτίου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων, και νομού Ευρυτανίας).

Σε σχέση με τους ποιοτικούς στόχους της παρέμβασης, από τη μέχρι τώρα υλοποίηση των προγραμμάτων Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης φαίνεται ότι δεν

επιτυγχάνεται η εκπαιδευτική στήριξη του συνόλου των μαθητών που ενδιαφέρονται να διατηρήσουν ή να αυξήσουν τις επιδόσεις τους, όπως ήταν ο αρχικός στόχος.

Αντί αυτού, από τα αποτελέσματα της παρέμβασης φαίνεται να επωφελούνται περισσότερο ειδικές κατηγορίες μαθητών, όπως:

- μαθητές με πολύ χαμηλές επιδόσεις σε ορισμένα μαθήματα,
- μαθητές που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα
- μαθητές σε περιοχές απομακρυσμένες από αστικά κέντρα
- μαθητές Εσπερινών Λυκείων
- μαθητές ΤΕΕ που παρακολουθούν μαθήματα ειδικότητας

Έτσι, μέσω των προγραμμάτων ΠΔΣ δεν επιτυγχάνεται τελικά ο αρχικός στόχος της μείωσης του φαινομένου της «παραπαιδείας», αφού τα προγράμματα υποστηρίζονται κυρίως από τις παραπάνω ειδικές κατηγορίες μαθητών στις οποίες υπάρχει ούτως ή άλλως έλλειψη δυνατότητας για εξωσχολική βοήθεια από ιδιωτικά φροντιστήρια.

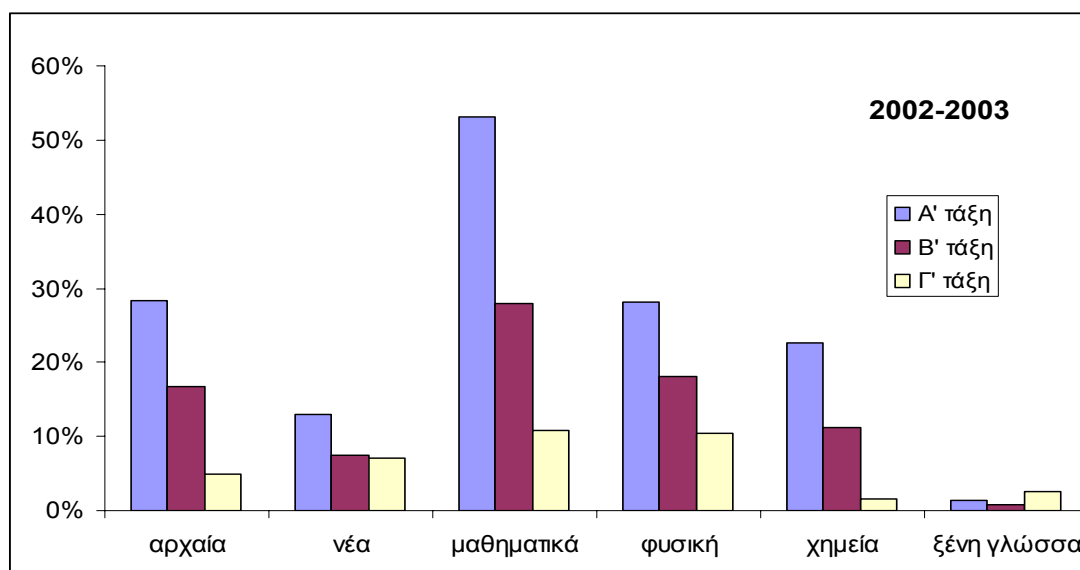
Ενδεικτικά στοιχεία αυτής της τάσης είναι επίσης η παρατηρούμενη σταδιακή μείωση της συμμετοχής των μαθητών στα προγράμματα ΠΔΣ κατά τη μετάβασή τους στις μεγαλύτερες τάξεις του Ενιαίου Λυκείου, καθώς και η συμμετοχή τους κατά πλειοψηφία σε συγκεκριμένα μαθήματα όπου παρατηρούνται και οι χαμηλότερες επιδόσεις των μαθητών γενικά, όπως είναι τα Μαθηματικά, η Φυσική, η Χημεία και τα Αρχαία Ελληνικά.

Η τάση αυτή φαίνεται στον παρακάτω Πίνακα IV.4 και το αντίστοιχο Διάγραμμα IV.2, όπου απεικονίζονται τα ποσοστά των μαθητών που εγγράφηκαν σε κάθε μάθημα και σε κάθε τάξη του Ενιαίου Λυκείου κατά τη σχολική χρονιά 2002-2003:

Πίνακας IV.4: Συμμετοχή μαθητών ανά μάθημα και τάξη

2002-2003	A τάξη	B τάξη	Γ τάξη
Αρχαία	28%	17%	5%
Νέα	13%	8%	7%
Μαθηματικά	53%	28%	11%
Φυσική	28%	18%	10%
Χημεία	23%	11%	2%
Ξένη Γλώσσα	1%	1%	3%

Διάγραμμα IV.2: Συμμετοχή μαθητών ανά μάθημα και τάξη

Θα πρέπει να σημειωθεί επίσης, ότι αν και γενικά παρατηρείται μικρότερη συμμετοχή των μαθητών των ΤΕΕ στα προγράμματα ΠΔΣ σε σχέση με αυτή των μαθητών των Ενιαίων Λυκείων, ωστόσο τα αντίστοιχα ποσοστά συμμετοχής των μαθητών των ΤΕΕ δεν παρουσιάζουν σημαντική μείωση κατά τη μετάβαση στις μεγαλύτερες τάξεις.

Η επικέντρωση των αποτελεσμάτων της εφαρμογής των προγραμμάτων ΠΔΣ στους μαθητές με χαμηλές επιδόσεις, απέτρεψε την επίτευξη των γενικότερων στόχων της παρέμβασης, όπως ήταν η βελτίωση του ευρύτερου γνωστικού επιπέδου του συνόλου των μαθητών και η καταπολέμηση της παραπαιδείας. Σύμφωνα όμως με τη διεθνή βιβλιογραφία και με τα στοιχεία που αποτυπώνονται στο Β' Παραδοτέο («Ανάλυση των Μετρήσεων της Σχολικής Διαρροής και Καταγραφή Υπαρχόντων Συστημάτων, Απόψεων & Προτάσεων Καταπολέμησής της»), οι μαθητές με χαμηλές επιδόσεις είναι οι ομάδες του υψηλότερου κινδύνου για τη σχολική διαρροή. Επομένως η συμβολή της παρέμβασης της ΠΔΣ στη βελτίωση της επίδοσης των μαθητών των ομάδων υψηλού κινδύνου, οδηγεί στην καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας, η οποία είναι ο προθάλαμος της σχολικής διαρροής. Έτσι τελικά η παρέμβαση της ΠΔΣ κρίνεται ότι συμβάλλει θετικά στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής.

Χαρακτηριστικά της συμβολής αυτής είναι τα στοιχεία των επόμενων πινάκων IV.5 και IV.6 από τις σχολικές χρονιές 2001-2002 και 2002-2003 αντίστοιχα, όπου φαίνεται ότι τα ποσοστά των αποτυχόντων μαθητών που παρακολούθησαν

προγράμματα ΠΔΣ είναι σαφώς μικρότερα από αυτά του συνόλου των μαθητών κάθε τάξης, τόσο στα Ενιαία Λύκεια όσο και στα ΤΕΕ.

Πίνακας IV.5: Ποσοστά αποτυχόντων μαθητών της σχ. χρονιάς 2001-2002

		Αποτυχόντες στο σύνολο της τάξης	Αποτυχόντες που παρακολούθησαν ΠΔΣ	Ποσοστό μείωσης της σχολικής αποτυχίας
Ενιαία Λύκεια	Α' Τάξη	2,21%	1,33%	40%
	Β' Τάξη	6,50%	6,04%	7%
	Γ' Τάξη	5,32%	3,57%	33%
	Δ' Τάξη (εσπερινού)	5,99%	2,37%	60%
ΤΕΕ	Α' Τάξη 1 ^{ου} κύκλου	19,51%	5,13%	74%
	Β' Τάξη 1 ^{ου} κύκλου	10,26%	2,07%	80%
	Γ' Τάξη 1 ^{ου} κύκλου (εσπερινού)	14,74%	2,59%	82%
	Α' Τάξη 2 ^{ου} κύκλου	8,96%	1,96%	78%

Πίνακας IV.6: Ποσοστά αποτυχόντων μαθητών της σχ. χρονιάς 2002-2003

		Αποτυχόντες στο σύνολο της τάξης	Αποτυχόντες που παρακολούθησαν ΠΔΣ	Ποσοστό μείωσης της σχολικής αποτυχίας
Ενιαία Λύκεια	Α' Τάξη	1,62%	0,77%	52%
	Β' Τάξη	2,71%	1,95%	28%
	Γ' Τάξη	0,92%	0,42%	54%
ΤΕΕ	Α' Τάξη 1 ^{ου} κύκλου	18,71%	4,88%	74%
	Β' Τάξη 1 ^{ου} κύκλου	10,93%	2,68%	75%
	Α' Τάξη 2 ^{ου} κύκλου	9,68%	1,72%	82%

Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, η συμβολή της παρέμβασης της ΠΔΣ στη μείωση της σχολικής αποτυχίας παρατηρείται ότι είναι πολύ μεγαλύτερη για τους μαθητές των ΤΕΕ, πράγμα αναμενόμενο, αφού τα ΤΕΕ κατά κανόνα συγκεντρώνουν περισσότερους μαθητές που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου.

Επίσης είναι χαρακτηριστικό ότι σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, η συμβολή της ΠΔΣ στην καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας είναι μικρότερη για τους μαθητές της Β' τάξης του Ενιαίου Λυκείου σε σχέση με τις υπόλοιπες τάξεις του. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η Β' τάξη είναι σαφώς δυσκολότερη από άποψη μαθημάτων και σχολικής ύλης από την Α' τάξη, ενώ στη Γ' τάξη οι μαθητές επωφελούνται και πάλι περισσότερο, γιατί κατά κανόνα σε αυτήν την τάξη καταβάλλουν τη μεγαλύτερη από μέρους τους προσπάθεια για να αποφοιτήσουν από το λύκειο.

Αντίστοιχη συμβολή των προγραμμάτων ΠΔΣ στα ποσοστά επιτυχίας των μαθητών σε σχολές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν παρατηρείται, όπως φαίνεται στους ακόλουθους Πίνακες IV.7 και IV.8, εκτός από τη σημαντική αύξηση του ποσοστού των μαθητών των ΤΕΕ που εισήχθησαν σε Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στην εφαρμογή των προγραμμάτων ΠΔΣ που αφορούν στα μαθήματα ειδικότητας των ΤΕΕ.

Πίνακας IV.7: Ποσοστά επιτυχόντων στα ΑΕΙ-ΤΕΙ μαθητών της σχ. χρονιάς 2001-2002

		Επιτυχόντες στο σύνολο της τάξης	Επιτυχόντες που παρακολούθησαν ΠΔΣ
Ενιαία Λύκεια	Επιτυχόντες στα ΑΕΙ	42,40%	40,57%
	Επιτυχόντες στα ΤΕΙ	39,54%	40,21%
ΤΕΕ	Επιτυχόντες στα ΤΕΙ	17,49%	24,12%

Πίνακας IV.8: Ποσοστά επιτυχόντων στα ΑΕΙ-ΤΕΙ μαθητών της σχ. χρονιάς 2002-2003

		Επιτυχόντες στο σύνολο της τάξης	Επιτυχόντες που παρακολούθησαν ΠΔΣ
Ενιαία Λύκεια	Επιτυχόντες στα ΑΕΙ	42,94%	41,69%
	Επιτυχόντες στα ΤΕΙ	37,81%	37,98%
ΤΕΕ	Επιτυχόντες στα ΤΕΙ	14,02%	21,35%

Παρά τα θετικά αποτελέσματα στην καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας, κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης παρουσιάστηκαν αρκετά προβλήματα, που μειώνουν την αποτελεσματικότητα της παρέμβασης, τόσο αναφορικά με τους ευρύτερους στόχους όσο και ως προς την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής. Τα κυριότερα από τα προβλήματα αυτά, σύμφωνα με τις τελικές απολογιστικές Εκθέσεις του Υπευθύνου του Έργου για τις χρονιές 2000-2003, συνοψίζονται στα εξής:

1. παρατηρούνται καθυστερήσεις στην πρόσληψη των ωρομισθίων καθηγητών, με αποτέλεσμα την καθυστέρηση στην έναρξη των προγραμμάτων και τη μειωμένη συμμετοχή των μαθητών, ιδίως των Β και Γ τάξεων του Ενιαίου Λυκείου, όπου η έγκαιρη προετοιμασία των μαθητών είναι πολύ κρίσιμη.
2. ο τρόπος επιλογής των ωρομισθίων καθηγητών γίνεται από την Επιτροπή Παρακολούθησης κάθε σχολικής μονάδας, πράγμα που βοηθάει στην επιτάχυνση της διαδικασίας πρόσληψής τους, αλλά αποτρέπει την δυνατότητα αξιολογικής επιλογής των καθηγητών που θα συμμετάσχουν στα προγράμματα με βάση αντικειμενικά και καθολικά κριτήρια, ενώ στην επιλογή τους δεν λαμβάνονται υπόψη οι προτιμήσεις των μαθητών.
3. προβλήματα στη λειτουργία του προγράμματος δημιούργησε η αλλαγή του εργασιακού καθεστώτος ορισμένων ωρομισθίων καθηγητών, οι οποίοι γίνονται αναπληρωτές και εγκαταλείπουν το πρόγραμμα.
4. παρατηρούνται καθυστερήσεις στις αποζημιώσεις των εμπλεκόμενων, κυρίως λόγω των απαιτούμενων γραφειοκρατικών διαδικασιών, αλλά και του μεγάλου όγκου του προγράμματος, πράγμα που μειώνει το ενδιαφέρον όλων των

εμπλεκόμενων για τη συμβολή τους στην ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία των προγραμμάτων.

5. στις περιπτώσεις που οι μαθητές μετακινούνται από απομακρυσμένα μέρη η ΠΔΣ εφαρμόστηκε με τη λήξη του σχολικού ωραρίου, με αποτέλεσμα οι μαθητές να μην αφομοιώνουν τη διδακτέα ύλη λόγω κόπωσης.
6. οι γονείς και οι μαθητές παραδοσιακά εμπιστεύονται την προετοιμασία τους για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στα ιδιωτικά φροντιστήρια, θεωρώντας τον ιδιωτικό τομέα πιο αξιόπιστο σε ποιότητα και επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών από το δημόσιο.

Τα παραπάνω προβλήματα έχουν ως αποτέλεσμα τη σχετικά μικρή συμμετοχή των μαθητών στα προγράμματα ΠΔΣ, αλλά και τη διακοπή της παρακολούθησης των προγραμμάτων από τους εγγεγραμμένους μαθητές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

IV.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ

Αναφορικά με τα κριτήρια αποτίμησης της συμβολής των δράσεων του ΕΠΕΑΕΚ στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής τα οποία παρουσιάζονται στην ενότητα II.2 και σύμφωνα με τα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία που αναπτύχθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους της παρούσας ενότητας, η συμβολή των δράσεων της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής εκτιμάται συνολικά ως εξής:

Κριτήριο 1^ο (Κ1): Δημιουργία ή/και ενίσχυση των συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στο μαθητή και τα μέλη της σχολικής κοινότητας

Η ΠΔΣ είναι από τους λίγους θεσμούς (μαζί με την Ενισχυτική Διδασκαλία και το Ολοήμερο Σχολείο) που από τη φύση τους έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν κατά πολύ στην ενίσχυση των δεσμών μαθητή-εκπαιδευτικού αλλά και των σχέσεων μεταξύ των μαθητών.

Μέσω των προγραμμάτων της ΠΔΣ αυξάνεται ο χρόνος παραμονής του μαθητή στο σχολικό περιβάλλον, ενώ τα τμήματα των προγραμμάτων είναι κατά κανόνα ολιγομελή με αποτέλεσμα την ουσιαστικότερη επικοινωνία των συμμετεχόντων σε

όλα τα επίπεδα και την εγκαθίδρυση περιβάλλοντος συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης που λειτουργεί αποτρεπτικά στην απόφαση του μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο.

Ωστόσο, ως προς το κριτήριο αυτό, η συμβολή της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης εκτιμάται ως χαμηλότερη από την προσδοκώμενη και με σημαντικά περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης.

Στην πράξη, η ενίσχυση των συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στο μαθητή και τα μέλη της σχολικής κοινότητας δεν αναπτύχθηκε όσο θα μπορούσε, εξαιτίας του συνόλου των προβλημάτων που παρατηρήθηκαν κατά την εφαρμογή της παρέμβασης και που αναφέρονται στην παράγραφο IV.3, και ιδίως των προβλημάτων που άπτονται της σχέσης μαθητή-εκπαιδευτικού.

Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις ο καθηγητής του τμήματος ΠΔΣ είναι διαφορετικός από αυτόν του κυρίως μαθήματος, με αποτέλεσμα η διαπροσωπική σχέση των μαθητών με τους καθηγητές τους να διαχέεται σε πολλά και διαφορετικά πρόσωπα.

Κριτήριο 2^ο (Κ2): Αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και συμβολή στη βελτίωση της σχολικής επίδοσης του μαθητή

Όπως δείχνουν τα στοιχεία της παραγράφου IV.3, τα ποσοστά των αποτυχόντων μαθητών που συμμετέχουν σε προγράμματα ΠΔΣ είναι γενικά μικρότερα από τα αντίστοιχα ποσοστά στο σύνολο των μαθητών της τάξης για κάθε χρονιά, ιδίως για τους μαθητές των ΤΕΕ. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι τα προγράμματα ΠΔΣ συμβάλουν σε σημαντικό βαθμό στην αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και στη βελτίωση της σχολικής επίδοσης του μαθητή (μείωση αποτυχίας κατά 7% έως 60% για τα Ενιαία Λύκεια και κατά 74% έως 82% για τα ΤΕΕ) κι έτσι η επίτευξη του κριτηρίου αυτού κρίνεται γενικά ως θετική.

Ωστόσο, υπάρχουν δυνατότητες βελτίωσης ως προς την εκπλήρωση και του κριτηρίου αυτού. Τα ποσοστά επιτυχίας των μαθητών παρόλο που φαίνεται να αυξάνονται με την εφαρμογή των προγραμμάτων ΠΔΣ, εξακολουθούν να διατηρούν σημαντικά περιθώρια περαιτέρω αύξησης. Οι λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτό είναι το σύνολο των προβλημάτων που παρατηρήθηκαν κατά την εφαρμογή της παρέμβασης και που αναφέρονται στην παράγραφο IV.3.

Κριτήριο 3^ο (Κ3): Εμπλοκή των γονέων σε δραστηριότητες και παρεμβάσεις της σχολικής κοινότητας που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Η παρέμβαση αυτή γενικά προσφέρεται ως έναν βαθμό για την εμπλοκή των γονέων στις σχετικές με την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής δραστηριότητες της σχολικής κοινότητας. Έτσι, οι γονείς είναι σε θέση:

- να ενθαρρύνουν το μαθητή για τη συμμετοχή του στα προγράμματα,
- να συμμετάσχουν στις διαδικασίες επιλογής των καθηγητών
- να συμμετάσχουν στις διαδικασίες αξιολόγησης των προγραμμάτων
- να είναι σε επικοινωνία με τους καθηγητές και να ενδιαφέρονται για την εικόνα και την επίδοση που παρουσιάζει ο μαθητής κατά την παρακολούθηση των τμημάτων ΠΔΣ παρόλο που δεν σχετίζεται άμεσα με την τελική του βαθμολόγηση.

Ωστόσο στην πράξη η συμμετοχή των γονέων στη συγκεκριμένη παρέμβαση δεν κρίνεται σημαντική, για δύο κυρίως λόγους:

1. κατά το σχεδιασμό της παρέμβασης δεν υπήρξε προσανατολισμός στη θέσπιση διαδικασιών κάποιας μορφής τακτικής επικοινωνίας των γονέων με τη σχολική κοινότητα και ειδικά με γνώμονα τη συμβολή τους στην καταπολέμηση του φαινομένου της σχολικής διαρροής
2. το ενδιαφέρον των γονέων για τον συγκεκριμένο θεσμό είναι μειωμένο λόγω των διαφόρων προβλημάτων που έχουν παρατηρηθεί κατά την εφαρμογή του τα οποία μειώνουν τη γενική αξιοπιστία του, με αποτέλεσμα οι γονείς να στρέφουν το ενδιαφέρον και την εμπιστοσύνη τους σε άλλους εξωσχολικούς φορείς για την αντιμετώπιση των αδυναμιών στην επίδοση των μαθητών.

Κριτήριο 4^ο (Κ4): Ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής

Στα πλαίσια των πράξεων του ΕΠΕΑΕΚ για την εφαρμογή της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης έχουν υλοποιηθεί γενικά δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης της τοπικής και της σχολικής κοινότητας, κυρίως με τη μορφή ενημερωτικών ημερίδων προς τους Προϊσταμένους των Διευθύνσεων και Γραφείων και προς τους Σχεδιαστές-Αξιολογητές των προγραμμάτων ΠΔΣ τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

Ωστόσο, οι δράσεις αυτές στόχευαν στην επίτευξη των ευρύτερων στόχων της παρέμβασης και κυρίως στην ενημέρωση για λειτουργικά και διοικητικά θέματα που άπτονται της εφαρμογής της. Έτσι, δεν έχει δοθεί η βαρύτητα που θα έπρεπε στην ευαισθητοποίηση του συνόλου των εμπλεκομένων αλλά και της τοπικής κοινωνίας σχετικά με το πρόβλημα ειδικά της σχολικής διαρροής και την αντιμετώπισή του. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι δεν έχουν πραγματοποιηθεί δράσεις διάχυσης των αποτελεσμάτων της παρέμβασης οι οποίες θα συνέβαλαν στην ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας για την ενεργή υποστήριξη της ΠΔΣ με στόχο την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής.

Σημειώνεται ότι για να μπορέσει να συμβάλει ουσιαστικά η συγκεκριμένη παρέμβαση στην ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής, θα πρέπει να εξασφαλιστεί η οργανωμένη και έγκαιρη λειτουργία των προγραμμάτων ΠΔΣ και να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που έχουν παρατηρηθεί κατά την εφαρμογή τους, ώστε να αυξηθεί η αξιοπιστία της παρέμβασης.

Κριτήριο 5^ο (Κ5): Ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής.

Στα πλαίσια των πράξεων του ΕΠΕΑΕΚ για την εφαρμογή της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης έχουν υλοποιηθεί γενικά αρκετές δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των εκπαιδευτικών, κυρίως με τη μορφή επιμορφώσεων των εκπαιδευτικών αλλά και όλων των υπόλοιπων εμπλεκομένων, ή με τη μορφή ενημερωτικών ημερίδων.

Ωστόσο, οι δράσεις αυτές στόχευαν κυρίως στην επίτευξη των ευρύτερων στόχων της παρέμβασης και έτσι δεν έχει δοθεί η βαρύτητα που θα έπρεπε στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σχετικά με το πρόβλημα ειδικά της σχολικής διαρροής και την αντιμετώπισή του.

Τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων της εφαρμογής των προγραμμάτων ΠΔΣ δείχνουν ότι είναι χρήσιμο να πραγματοποιηθούν επιμορφώσεις, τόσο των καθηγητών όσο και των λοιπών εμπλεκομένων στα προγράμματα ΠΔΣ, σε εξειδικευμένες μεθοδολογίες εξατομικευμένης διδασκαλίας και καθοδήγησης μαθητών με ιδιαίτερη επικινδυνότητα για σχολική αποτυχία.

Τέλος, στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών θα συμβάλει σημαντικά η αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρατηρήθηκαν κατά την εφαρμογή των

προγραμμάτων ΠΔΣ, και κυρίως των γραφειοκρατικών καθυστερήσεων στις πληρωμές των εκπαιδευτικών αλλά και όλων των εμπλεκομένων.

Κριτήριο 6^ο (Κ6): Παροχή γνωστικών εφοδίων νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την έγκυρη διάγνωση κινδύνου σχολικής διαρροής

Η Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη είναι ο θεσμός που κατεξοχήν προσφέρεται για την εφαρμογή και εκπαιδευτική αξιοποίηση εφοδίων και εργαλείων για την πρόληψη της μαθητικής διαρροής. Αυτό οφείλεται στο ότι τα τμήματα των προγραμμάτων ΠΔΣ είναι κατά κανόνα ολιγομελή ενώ συμμετέχουν σε αυτά κυρίως μαθητές με χαμηλές επιδόσεις, οι οποίοι κινδυνεύουν άμεσα να διαρρεύσουν από την εκπαιδευτική διαδικασία.

Ωστόσο, στην πράξη, δεν αξιοποιήθηκε αυτή η δυνατότητα και δεν έχει δοθεί η βαρύτητα που θα έπρεπε στην παροχή γνωστικών εφοδίων και εργαλείων για την έγκαιρη και έγκυρη διάγνωση του κινδύνου της σχολικής διαρροής.

Τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων της εφαρμογής των προγραμμάτων ΠΔΣ δείχνουν ότι είναι χρήσιμο, εκτός από τις εξειδικευμένες επιμορφώσεις των καθηγητών και των λοιπών εμπλεκομένων στα προγράμματα ΠΔΣ, να εκπονηθεί και να παρασχεθεί υλικό που θα περιλαμβάνει ειδικά εργαλεία και μεθοδολογίες για την έγκαιρη διάγνωση του κινδύνου μαθητικής διαρροής, το οποίο θα απευθύνεται στο σύνολο των εκπαιδευτικών. Η εφαρμογή των μεθοδολογιών και των εργαλείων αυτών στο σύνολο των παιδιών της τάξης, θα συμβάλει στην έγκαιρη και έγκυρη διάγνωση του κινδύνου μαθητικής διαρροής και θα ενθαρρύνεται έτσι η συμμετοχή στα προγράμματα ΠΔΣ των μαθητών που κινδυνεύουν να διαρρεύσουν.

Επίσης, χρήσιμη κρίνεται η διεξαγωγή δράσεων ενημέρωσης, τόσο προς τους εμπλεκόμενους στην εφαρμογή των προγραμμάτων ΠΔΣ όσο και προς το σύνολο των εκπαιδευτικών, σχετικά με τους τρόπους έγκαιρης διάγνωσης του κινδύνου σχολικής διαρροής μαθητών και τον τρόπο εφαρμογής των σχετικών εργαλείων και μεθοδολογιών.

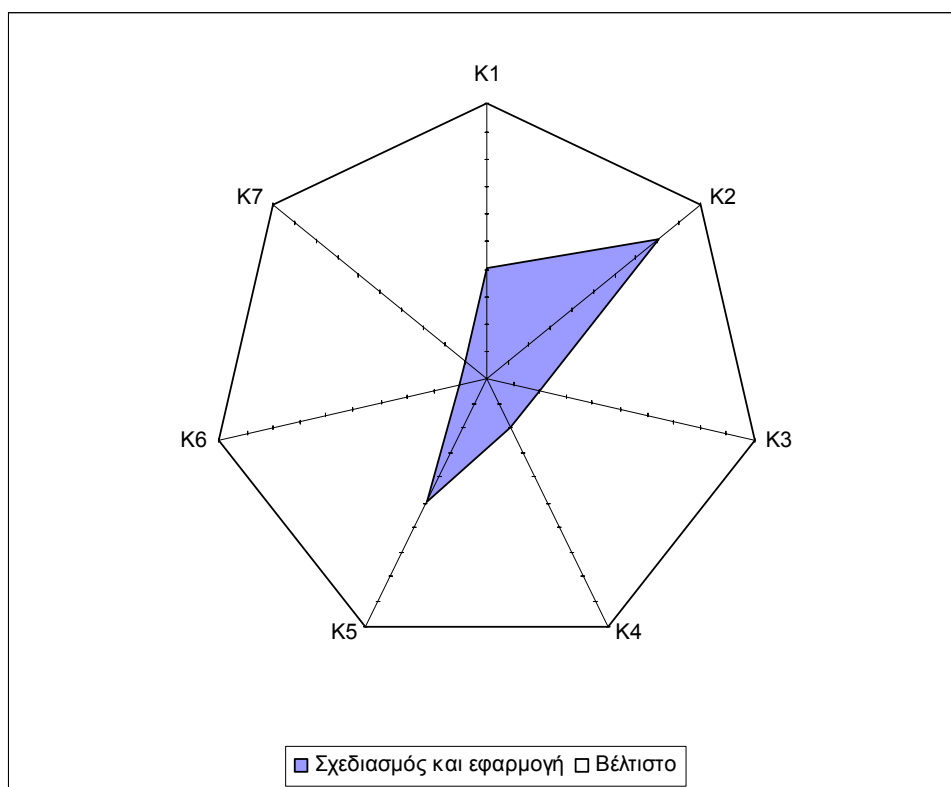
Κριτήριο 7^ο (Κ7): Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Ως προς το κριτήριο αυτό, η συμβολή της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης κρίνεται παρόμοια με τη συμβολή της ως προς το προηγούμενο κριτήριο.

Τα προτεινόμενα εργαλεία και οι μεθοδολογίες που θα βοηθήσουν στην έγκαιρη και έγκυρη διάγνωση του κινδύνου της σχολικής διαρροής, θα βοηθήσουν και στην αντιμετώπιση του φαινομένου μέσω της εφαρμογής τους κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων ΠΔΣ, πράγμα που δεν έχει πραγματοποιηθεί μέχρι στιγμής.

Στο ακτινωτό διάγραμμα IV.3 που ακολουθεί, δίνεται η συνοπτική αποτύπωση της συμβολής της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής, με βάση την πλήρωση του κάθε κριτηρίου από τα παραπάνω (Κ1-Κ7) κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή της.

Διάγραμμα IV.3: Αποτίμηση κριτηρίων Κ1-Κ7 από το σχεδιασμό και την εφαρμογή της ΠΔΣ

V. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ «ΕΝΙΣΧΥΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ» ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ

V.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ

Ο θεσμός της Ενισχυτικής Διδασκαλίας εφαρμόζεται στη χώρα μας σύμφωνα με το Π.Δ. 429/91.

Τα προγράμματα Ενισχυτικής Διδασκαλίας που χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΠΕΑΕΚ ξεκίνησαν από το Β' ΚΠΣ (1994-1999). Αρχικά εφαρμόζονταν σε μικρό αριθμό σχολείων και τα παρακολουθούσαν ελάχιστοι μαθητές. Κατά τη σχολική χρονιά 1999-2000, η πιλοτική εφαρμογή του θεσμού εξαπλώθηκε σε περισσότερες σχολικές μονάδες, μέσω της πράξης «Εξάπλωση εφαρμογής πιλοτικών προγραμμάτων Ενισχυτικής Διδασκαλίας» του ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006), με Τελικό Δικαιούχο το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), ως συνέχεια προηγούμενων αντίστοιχων πράξεων του ίδιου Τελικού Δικαιούχου.

Οι πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ αφορούσαν στην πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος σε γυμνάσια, δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία.

Τα στοιχεία της πράξης του ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006) που αφορούν στην Ενισχυτική Διδασκαλία αναγράφονται στον Πίνακα V.1.

Πίνακας V.1: Πράξη ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006) για την Ενισχυτική Διδασκαλία

Μέτρο/ Ενέργεια/ Κ. Π.	Τίτλος Πράξης	Π/Υ Πράξης (ευρώ)	Τελικός Δικαιούχος	Διάρκεια Πράξης βάσει ΤΔΕ	Ημ/νια Ένταξης
1.2.1.α	Εξάπλωση εφαρμογής πιλοτικών προγραμμάτων Ενισχυτικής Διδασκαλίας	1.027.146,00	ΑΠΘ	1/1/00 – 31/12/02	6/3/2002

Με τον όρο «Ενισχυτική Διδασκαλία», στα πλαίσια της πράξης του ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006), νοείται η οργάνωση, υλοποίηση και αξιολόγηση πρόσθετων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων ενισχυτικής διδασκαλίας, στα πλαίσια ολοκληρωμένων σχεδίων

δράσης σε κάθε σχολείο του προγράμματος, με την αξιοποίηση του υποστηρικτικού υλικού, της επιμόρφωσης εκπαιδευτικών και της αναβαθμισμένης υλικοτεχνικής υποδομής.

Οι θεματικές κατηγορίες στις οποίες προσανατολίστηκαν οι δράσεις της πιλοτικής εφαρμογής της Ενισχυτικής Διδασκαλίας είναι:

- παιδαγωγικές παρεμβάσεις στη διδασκαλία μαθημάτων του σχολείου (γλώσσα, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες, αγγλικά)
- επιστήμες: έννοιες και εφαρμογές
- πρακτικές ανεύρεσης πληροφοριών, τεκμηρίωσης, έρευνας και συγγραφής – χρήση σύγχρονων τεχνολογιών
- πολιτιστικές δραστηριότητες
- γνωριμία και επαφή με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον
- επαγγέλματα και τεχνολογίες
- παιχνίδια και αθλητικές δραστηριότητες

Για τα επόμενα έτη μέχρι σήμερα ο θεσμός εφαρμόζεται μόνο στα ημερήσια και εσπερινά γυμνάσια της χώρας και χρηματοδοτείται μόνο από εθνικούς πόρους. Σημειώνεται ότι η μετέπειτα εφαρμογή του θεσμού δεν αποτελεί επέκταση της πιλοτικής του έκδοσης, αλλά αφορά στην παρακολούθηση από τους μαθητές του γυμνασίου επιπρόσθετων διδακτικών ωρών στα μαθήματα στα οποία κρίνεται ότι υστερούν (Γλωσσική διδασκαλία (Αρχαία-Νέα), Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία και Ξένες Γλώσσες).

V.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Το Πρόγραμμα της Ενισχυτικής Διδασκαλίας στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006) στόχευε ποσοτικά στην επέκταση του θεσμού σε περισσότερες σχολικές μονάδες, τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και του πρώτου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, ο ποσοτικός στόχος ήταν η εφαρμογή σε 102 σχολικές μονάδες συνολικά.

Ποιοτικά, το Πρόγραμμα σκόπευε στην ενίσχυση και προώθηση της σχολικής επιτυχίας των μαθητών που φοιτούν κυρίως σε σχολεία τα οποία βρίσκονται σε

περιοχές με αυξημένες εκπαιδευτικές ανάγκες. Κύριος στόχος ήταν η πρόληψη της σχολικής αποτυχίας και γι' αυτό δόθηκε έμφαση στις μικρές ηλικίες μέχρι το τέλος της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Ειδικότερα, το Πρόγραμμα αποσκοπούσε:

- στην πρόληψη της εμφάνισης χαμηλών επιδόσεων σε μαθητές που βρίσκονται στο ξεκίνημα της σχολικής τους διαδρομής,
- στην ενίσχυση των μαθητών που παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις και δεν έχουν κατακτήσει τη δυνατότητα επικοινωνίας με το γραπτό λόγο,
- στην εξασφάλιση αναβαθμισμένου εκπαιδευτικού περιβάλλοντος,
- στη διερεύνηση των παιδαγωγικών δυνατοτήτων των εκπαιδευτικών,
- στην απόκτηση εμπειρίας και τεχνογνωσίας για την εφαρμογή της ενέργειας,
- στην ανάπτυξη και λειτουργία μηχανισμών διαμορφωτικής αξιολόγησης.

V.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Από το 1993 το Πρόγραμμα της Ενισχυτικής Διδασκαλίας εφαρμοζόταν σε μικρό αριθμό σχολείων και το παρακολουθούσαν ελάχιστοι μαθητές. Στη συνέχεια, στα πλαίσια του Β' ΚΠΣ το Πρόγραμμα αναπτύχθηκε σταδιακά, και εν τέλει, με την επέκταση του προγράμματος μέσω της αντίστοιχης πράξης του ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006), το πρόγραμμα εφαρμόστηκε κατά τη σχολική χρονιά 1999-2000 σε 127 σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας και του πρώτου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ημερήσια και εσπερινά γυμνάσια), ενώ συνολικά συμμετείχαν 11.372 μαθητές.

Κατά τις επόμενες σχολικές χρονιές, η υλοποίηση προγραμμάτων Ενισχυτικής Διδασκαλίας χρηματοδοτείται από τον Τακτικό Προϋπολογισμό. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι κατά το σχολικό έτος 2000-2001 συμμετείχαν συνολικά στο Πρόγραμμα 434 σχολεία και 18.921 μαθητές, ενώ κατά τη σχολική χρονιά 2001-2002 συμμετείχαν 611 σχολεία και 31.272 μαθητές.

Στα πλαίσια της πράξης του ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006), δηλαδή κατά τη σχολική χρονιά 1999-2000, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη λειτουργία των Σπουδαστηρίων, ειδικά διαμορφωμένων χώρων που λειτούργησαν για πρώτη φορά στα πλαίσια των προηγούμενων πιλοτικών εφαρμογών, καθώς και στη σύνδεσή τους με το καθημερινό πρόγραμμα των σχολείων.

Κατά την ίδια χρονιά, ολοκληρώθηκε η παραγωγή επιμορφωτικού και εκπαιδευτικού υλικού και συνεχίστηκε η πραγματοποίηση κύκλων επιμορφωτικών δραστηριοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο, καθώς και σε επίπεδο σχολείου.

Σε σχέση με τους ποιοτικούς στόχους της παρέμβασης, με βάση την απολογιστική αξιολόγηση του έργου που εκπόνησε το ΑΠΘ τον Οκτώβριο του 2000, η αποτίμηση της λειτουργίας των πιλοτικών προγραμμάτων κρίνεται ως εξαιρετικά θετική.

Συγκεκριμένα, κατά την εφαρμογή των πιλοτικών προγραμμάτων, σύμφωνα με την αξιολόγηση του ΑΠΘ:

- παρατηρήθηκαν πολύ θετικές επιπτώσεις στην απόδοση των μαθητών (βελτίωση αναγνωστικής και κριτικής ικανότητας, βελτίωση προφορικής έκφρασης, ανάπτυξη διερευνητικών ικανοτήτων)
- οι εκπαιδευτικοί και των δύο βαθμίδων κατάφεραν να γνωρίσουν και να κατανοήσουν καλύτερα τις ανάγκες και τις δυσκολίες των μαθητών τους
- οι μαθητές ανέπτυξαν μέσω του Προγράμματος θετική στάση ως προς το σχολείο και τη γνώση, αναπτύσσοντας έτσι τόσο τις σχέσεις τους με τους εκπαιδευτικούς όσο και την κοινωνικότητά τους
- αυξήθηκε η εμπλοκή των αδύνατων μαθητών στις μαθησιακές δραστηριότητες της τάξης
- ενισχύθηκε η αυτογνωσία και η αυτοεκτίμηση των μαθητών
- αξιοποιήθηκαν θετικά τα Σπουδαστήρια, το πλούσιο εκπαιδευτικό και εποπτικό υλικό και οι νέες προσεγγίσεις που υιοθετήθηκαν
- εξίσου μεγάλη επιτυχία σε όλες τις συνιστώσες του προγράμματος σημείωσαν και τα θερινά εκπαιδευτικά προγράμματα, αν και αυτά συγκριτικά είχαν πολύ μεγαλύτερο κόστος.

Το ζήτημα στο οποίο θα πρέπει να δοθεί έμφαση στη συνέχεια, σύμφωνα με την αξιολόγηση του ΑΠΘ, είναι η διαγνωστική διάσταση του προβλήματος της καταπολέμησης της σχολικής αποτυχίας, και συγκεκριμένα:

- η θεωρητική και μεθοδολογική στήριξη των εκπαιδευτικών,
- ο σαφής προσδιορισμός της έννοιας του «καινούργιου περιβάλλοντος μάθησης»,
- η ανάλυση του τρόπου εμπλοκής των «αδύνατων» μαθητών στις δραστηριότητες του προγράμματος,

- ο τρόπος με τον οποίο είναι δυνατό και θεμιτό να εμπλακούν στην όλη διαδικασία οι γονείς των μαθητών.

Ζητούμενο τέλος, σύμφωνα με την αξιολόγηση του Προγράμματος από το ΑΠΘ, είναι να υπάρξουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις και πιο συγκεκριμένα η πολιτική βούληση για την αξιοποίηση των προϊόντων και των αποτελεσμάτων του Προγράμματος της πιλοτικής εφαρμογής της Ενισχυτικής Διδασκαλίας, καθώς και της τεχνογνωσίας που αναπτύχθηκε όλα τα προηγούμενα χρόνια.

V.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ

Σύμφωνα με τα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία που αναπτύχθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο της παρούσας ενότητας, η συμβολή της παρέμβασης της Ενισχυτικής Διδασκαλίας του ΕΠΕΑΕΚ στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής κρίνεται συνολικά ως εξαιρετικά θετική.

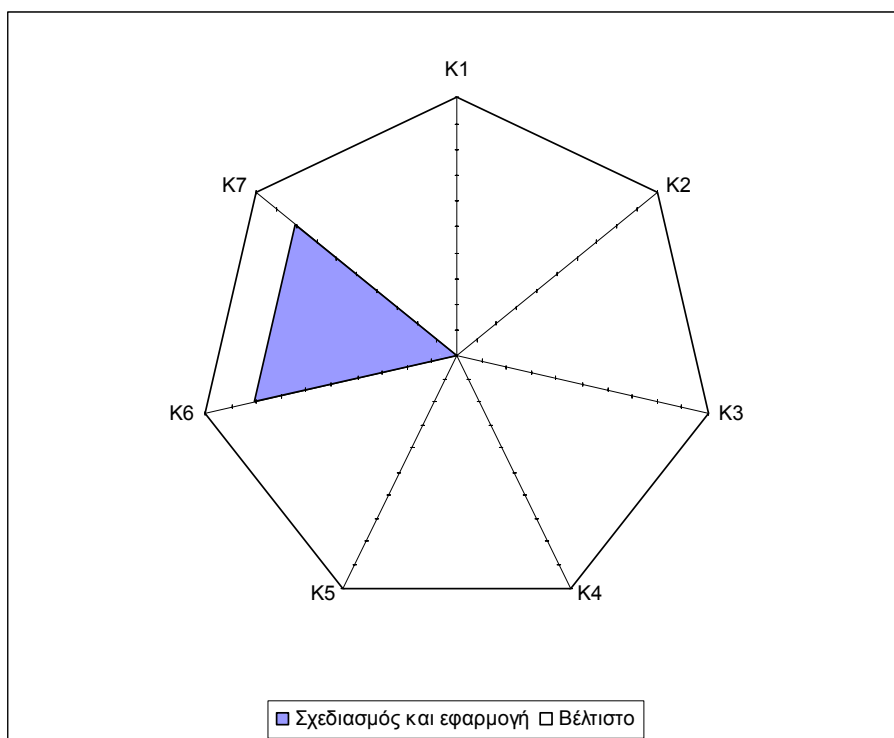
Ωστόσο, η συγκεκριμένη παρέμβαση αφορά μόνο σε πιλοτική εφαρμογή του Προγράμματος, και έτσι η συμβολή της αφορά μόνο στις συγκεκριμένες σχολικές μονάδες στις οποίες υλοποιήθηκε. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να εκτιμηθεί η συμβολή της στην καταπολέμηση του φαινομένου της σχολικής διαρροής γενικά, παρά μόνο ως προς την ανάπτυξη σημαντικής εμπειρίας και τεχνογνωσίας η οποία ζητείται να αξιοποιηθεί κατά τα επόμενα χρόνια με την ευρύτερη εφαρμογή του θεσμού.

Έτσι, αναφορικά με τα κριτήρια αποτίμησης της συμβολής των δράσεων του ΕΠΕΑΕΚ στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής τα οποία παρουσιάζονται στην ενότητα II.2, η παρέμβαση της Ενισχυτικής Διδασκαλίας αξιολογείται μόνο ως προς την «Παροχή γνωστικών εφοδίων νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την έγκυρη διάγνωση (Κ6) και αντιμετώπιση (Κ7) του κινδύνου της σχολικής διαρροής ως προς τα οποία κρίνεται ως θετική.

Στο ακτινωτό διάγραμμα V.1 που ακολουθεί, δίνεται η συνοπτική αποτύπωση της συμβολής της πιλοτικής εφαρμογής της Ενισχυτικής Διδασκαλίας στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής, με βάση την πλήρωση του κάθε κριτηρίου από τα παραπάνω (Κ6-Κ7) κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή της.

Διάγραμμα V.1: Αποτίμηση κριτηρίων Κ6-Κ7 από το σχεδιασμό και την εφαρμογή της πιλοτικής εφαρμογής της Ενισχυτικής Διδασκαλίας

VI. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ

VI.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ

Με τη μετατροπή της Ελλάδας σε χώρα υποδοχής μεταναστών, έχει αλλάξει η σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού της χώρας. Το φαινόμενο της μετανάστευσης και της παλιννόστησης έχει αλλάξει σημαντικά τη δημογραφική σύνθεση πολλών σχολείων και περιοχών τα τελευταία χρόνια. Η παρουσία αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών κατά συνέπεια, θέτει ανάγκες σχεδιασμού και εφαρμογής νέων εκπαιδευτικών πολιτικών για την επιτυχή ένταξη των μαθητών αυτών τόσο στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, όσο και συνολικά στο ελληνικό κοινωνικοοικονομικό γίγνεσθαι.

Η εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας, ως χώρας υποδοχής μεταναστών και παλιννοστούντων, στοχεύει στη δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που θα διασφαλίσουν την ομαλή εκπαίδευση και κοινωνική ένταξη παιδιών που ανήκουν σε ομάδες με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Η εκπαιδευτική αυτή πολιτική εφαρμόζεται για πρώτη φορά συντονισμένα μέσα από συγκεκριμένες παρεμβάσεις μετά το 1996 χρησιμοποιώντας ως χρηματοδοτικό εργαλείο το ΕΠΕΑΕΚ Ι του Β΄ ΚΠΣ.

Στον άξονα αυτής της πολιτικής υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Β΄ ΚΠΣ και του ΕΠΕΑΕΚ Ι με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης το Πρόγραμμα «Εκπαίδευση Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών». Φορέας υλοποίησης υπήρξε το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Το Πρόγραμμα είχε γενικό σκοπό την παρέμβαση για τη δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που διασφαλίζουν στα παιδιά των παλιννοστούντων και των αλλοδαπών, αλλά και στον μαθητικό πληθυσμό στο σύνολό του ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην εκπαίδευση.

Η έναρξη του Προγράμματος τοποθετείται δηλαδή χρονικά στα πλαίσια του Β΄ ΚΠΣ και πιο συγκεκριμένα στο έτος 1997 με έτος λήξης της πρώτης αυτής φάσης το 2000.

Την περίοδο εκείνη κρίνεται απαραίτητη η φυσική συνέχεια του Έργου που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ I, με αποτέλεσμα κατά την περίοδο από 1/1/2000 έως 31/10/2001 να υλοποιηθεί και πάλι από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών Έργο «γέφυρα» διατηρώντας τον τίτλο «Εκπαίδευση παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών».

Με τη λήξη του Προγράμματος που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ I και συνεχίστηκε κατά την περίοδο 2000-2001 στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ II, διαπιστώθηκε σειρά αναγκών που οδήγησαν στη διατύπωση περαιτέρω προτάσεων προκειμένου αυτές να αποτελέσουν τη βάση για τη συνέχιση, επέκταση και βελτίωση του Προγράμματος. Με τις προτάσεις αυτές, τον Μάρτιο του 2002 (3/2002) εντάσσεται για χρηματοδότηση στο πλαίσιο του Γ'ΚΠΣ και του ΕΠΕΑΕΚ II/ Ενέργεια 1.1.1. το Έργο «Εκπαίδευση Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών», με περίοδο υλοποίησης μέχρι τον Δεκέμβριο του 2004 (12/2004).

Τον Ιανουάριο του 2006 (1/2006) το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο (Ε.Κ.Π.Α.) αναλαμβάνει και πάλι το Πρόγραμμα με τίτλο «Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο για την α/βάθμια εκπαίδευση». Αντιστοίχως, ο φορέας που αναλαμβάνει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.) Για το Ε.Κ.Π.Α. το Έργο διαρκεί από 1/2006 έως 7/2007 και για το Α.Π.Θ. από 1/2006 έως 8/2008.

Σε όλες τις φάσεις υλοποίησης του Προγράμματος οι βασικοί άξονες δράσης παρέμειναν σταθεροί και αναφέρονται συνοπτικά ως εξής:

- προώθηση κατάλληλων μέτρων υποδοχής και υποστήριξης των παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο
- διάθεση μέσων υποστήριξης του σχολείου για αποτελεσματική εφαρμογή των προτεινόμενων μέτρων: εκπαιδευτικό υλικό, διδακτικός προγραμματισμός, επιμόρφωση, ψυχοκοινωνική υποστήριξη
- ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας.

Στον Πίνακα VI.1 που ακολουθεί δίνονται οι σχετικές Πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006.

Πίνακας VI.1: Πράξεις ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006) για την εκπαίδευση των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών

Μέτρο/ Ενέργεια/ Κ. Π.	Τίτλος Πράξης	Π/Υ Πράξης (ευρώ)	Τελικός Δικαιούχος	Διάρκεια Πράξης βάσει ΤΔΕ	Ημ/νια Ένταξης
1.1.1.α	Εκπαίδευση Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών	1.393.983,86	ΕΚΠΑ	1/1/00 - 31/10/01	4/3/2002
1.1.1. α	Εκπαίδευση Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών	7.300.000,00	ΕΚΠΑ	8/3/02 - 31/12/04	11/11/2002
1.1.1.α	Ένταξη Παιδιών Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών στο Σχολείο για την Β/βάθμια Εκπαίδευση	3.000.000,00	ΑΠΘ	30/1/06 - 31/8/08	30/1/2006
1.1.1.α	Ένταξη Παιδιών Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών στο Σχολείο για την Α/βάθμια Εκπαίδευση	7.000.000,00	ΕΚΠΑ	23/1/06 - 31/7/07	23/1/2006

Το πρώτο έργο (2000-2001) εστιάζει σε δράσεις και προϊόντα που θα μπορούσαν να συμβάλουν στη λήψη κατάλληλων μέτρων από την Πολιτεία. Κύριος αποδέκτης των παρεμβάσεων θεωρούνται οι φορείς της εκπαιδευτικής πολιτικής: οι παρεμβάσεις αναλαμβάνουν να τους τροφοδοτήσει με ερευνητικά δεδομένα, προτάσεις και μέσα για την υλοποίηση μέτρων.

Το δεύτερο έργο (2002-2004) αφορά σε μια σειρά δράσεις με σκοπό την «αρμονική ένταξη των παιδιών με πολιτιστικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες στο εκπαιδευτικό σύστημα». Πράγματι, το Πρόγραμμα ανέλαβε να υποστηρίξει τα σχολεία:

- Προσέλαβε μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών που ανέλαβαν τη διδασκαλία σε Τάξεις Υποδοχής (ΤΥ) και Φροντιστηριακά Τμήματα (ΦΤ).
- Εξασφάλισε με την απαραίτητη αμοιβή τη συνεργασία προσώπων από δημόσιους φορείς, όπως Προϊσταμένων Διεύθυνσης και υπαλλήλων της κεντρικής υπηρεσίας του ΥΠΕΠΘ.
- Ανέλαβε την παιδαγωγική και διδακτική ενημέρωση μεγάλου αριθμού εκπαιδευτικών.
- Βοήθησε τα σχολεία στην ανίχνευση των μαθησιακών αναγκών των αλλόγλωσσων μαθητών και στην κατάταξή τους σε κατάλληλο πλαίσιο υποστήριξης.

- Προμήθευσε τα συνεργαζόμενα σχολεία με εκπαιδευτικό υλικό και ενημέρωσε τους εκπαιδευτικούς για τις δυνατότητες αξιοποίησής του.
- Δημιούργησε ένα δίκτυο συνεργασίας ούτως ώστε να φτάσουν οι δράσεις του έργου σε όσο το δυνατόν περισσότερα σχολεία σε όλη την επικράτεια.
- Διεύρυνε την επιστημονική στελέχωση του έργου με συνεργάτες από άλλα πανεπιστήμια.

Από το 2000 έως σήμερα, σε όλες τις φάσεις υλοποίησης του Προγράμματος, τα πεδία δράσης των παρεμβάσεων θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

A. Ανίχνευση επιπέδων γλωσσομάθειας

Διεξήχθησαν τεστ ανίχνευσης επιπέδων γλωσσομάθειας σε 1.141 μαθητές μεγάλων τάξεων δημοτικού [103 σχολικές μονάδες] και 2.986 μαθητές γυμνασίου [76 σχολικές μονάδες], σύνολο 4.127 μαθητές [179 σχολικές μονάδες] και κατάταξη των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών σε τμήματα παροχής μαθησιακής βοήθειας σε σχολικές μονάδες με υψηλό αριθμό παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών και όπου εκδηλώθηκε ενδιαφέρον από τους διευθυντές των σχολείων ακόμα και αν ο αριθμός ήταν πιο περιορισμένος, εφόσον υπήρχε ανάγκη στήριξης.

B. Λειτουργία τάξεων υποδοχής (Τ.Υ.) ή/και τμημάτων παροχής μαθησιακής βοήθειας

Ο θεσμός υποστήριξης περιλάμβανε πολλαπλά σχήματα τα οποία εφαρμόστηκαν ανάλογα με τις ανάγκες της εκάστοτε σχολικής μονάδας και των μαθητών. Λειτουργήσαν Τάξεις Υποδοχής για τους μαθητές που βρίσκονται στην Ελλάδα ένα με δύο χρόνια, φροντιστηριακά τμήματα, τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας, απογευματινά τμήματα στήριξης, τμήματα με συνεργατική διδασκαλία και παράλληλα τμήματα.

Στα τμήματα αυτά πραγματοποιήθηκε εντατική διδασκαλία της Ελληνικής καθώς και υποστήριξη σε άλλα μαθήματα. Στα τμήματα αυτά πραγματοποιήθηκε και η πειραματική εφαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού. Έμφαση δόθηκε στη υποστήριξη των αλλόγλωσσων μαθητών προσχολικής ηλικίας ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του δημοτικού και να έχουν ανάλογες επιδόσεις και δυνατότητες με αυτές των γηγενών μαθητών αργότερα στη ζωή τους. Επίσης

λειτούργησαν θερινά τμήματα κυρίως στην περιοχή της Αθήνας: 155 μαθητές (2001-2002), 240 μαθητές (2003-2004), καθώς και θερινά τμήματα προλυκειακής εκπαίδευσης ανά την Ελλάδα (με έμφαση στη γλώσσα και τον σχολικό/επαγγελματικό προσανατολισμό).

Γ. Δημιουργία δικτύου σχολείων ανά την Ελλάδα.

Δημιουργήθηκε (α) το δίκτυο των σχολείων που ενισχύθηκε μέσω της διανομής βιβλίων, αλλά ακόμη πιο σημαντικό θεωρείται (β) το δίκτυο των σχολείων όπου απασχολήθηκε εκπαιδευτικό προσωπικό (συχνά δίγλωσσο) για την υποστήριξη του διδακτικού έργου. Έτσι ενώ τα σχολικά έτη 1997-1998 το προσωπικό αυτό ήταν μόλις 31 άτομα και το 1998-1999 είχε μειωθεί στα 26 άτομα, το σχολικό έτος 2003-2004, απασχολήθηκαν 530 εκπαιδευτικοί. Δημιουργήθηκε συνεπώς ένα σημαντικό δίκτυο υποστήριξης, το οποίο θεωρείται απαραίτητο να συνεχίσει το έργο του και να επεκταθεί όπου αλλού χρειαστεί.

Το εν λόγω δίκτυο κάλυψε όλες τις γεωγραφικές περιοχές της χώρας σε συνεργασία με πανεπιστημιακά τμήματα ανά την Ελλάδα. Τα εκάστοτε τμήματα ανέλαβαν τον συντονισμό δράσεων στα σχολεία της περιφέρειάς τους. Συγκεκριμένα:

- α. το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ανέλαβε τη Μακεδονία και την Θράκη
- β. το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ανέλαβε την Ήπειρο, τη Δυτική Στερεά Ελλάδα, τη Θεσσαλία και τα νησιά του Ιονίου
- γ. το Πανεπιστήμιο Πατρών ανέλαβε την Πελοπόννησο,
- δ. το Πανεπιστήμιο Αιγαίου ανέλαβε τα νησιά του Αιγαίου
- ε. το Πανεπιστήμιο Κρήτης ανέλαβε την Κρήτη, και τέλος
- στ. το Πανεπιστήμιο Αθηνών, που είχε και την επιστημονική ευθύνη και τον συντονισμό, ανέλαβε την Αττική και την Ανατολική Στερεά Ελλάδα.

Διατέθηκε διδακτικό υλικό στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς των σχολικών μονάδων που συνεργάστηκαν με το Πρόγραμμα, ενώ οι αρμόδιοι Σχολικοί Σύμβουλοι παρέλαβαν από ένα πακέτο διδακτικού υλικού έκαστος. Παράλληλα, συνεχίστηκε η πιλοτική εφαρμογή κάθε νέου πακέτου εκπαιδευτικού υλικού που παραγόταν.

Δ. Διδασκαλία μητρικής γλώσσας.

Επίσης πραγματοποιήθηκε πιλοτικό πρόγραμμα διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας σε ορισμένες περιοχές μόνο. Η Ρωσική διδάχτηκε σε 3 σχολικές μονάδες στην Αθήνα και σε 3 στα Χανιά και η Αλβανική σε 2 σχολικές μονάδες πάλι στα Χανιά.

Ε. Λειτουργία προγράμματος ψυχοκοινωνικής στήριξης.

Συνεχίστηκε η υποστήριξη των μαθητών και των οικογενειών τους (στο Γ' ΚΠΣ σε 80 σχολικές μονάδες στην Αθήνα, 21 στη Μακεδονία, 55 στο Αιγαίο, 26 στην Κρήτη και 30 στα Ιωάννινα, και 15 στην Πάτρα, ενώ στο Β' ΚΠΣ ήταν μόλις 12 στην Αθήνα και 4 στα Χανιά). Σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο παρατηρείται κατακόρυφη αύξηση των σχολείων (από 17 σε 227) και των γεωγραφικών περιοχών που ενισχύθηκαν. Παράλληλα λειτούργησε το πρόγραμμα σύνδεσης σχολείου-οικογένειας (σε 50 σχολικές μονάδες στην Αθήνα, σε 30 στη Μακεδονία, σε 52 στο Αιγαίο, σε 25 στην Κρήτη, σε 20 στα Ιωάννινα και σε 13 στην Πάτρα, σύνολο 190 σχολικών μονάδων σε σχέση με 27 της προηγούμενης περιόδου).

Η ψυχοκοινωνική στήριξη παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών πραγματοποιήθηκε:

- α) με τη διεξαγωγή επιμορφωτικών σεμιναρίων για εκπαιδευτικούς, με στόχο την καλλιέργεια δεξιοτήτων συμβουλευτικής και εμπύχωσης της ομάδας-τάξης,
- β) με παρεμβατικές ενέργειες, σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς, για την αντιμετώπιση ψυχοκοινωνικών προβλημάτων των μαθητών και
- γ) με ενημέρωση των εκπαιδευτικών σχετικά με υπηρεσίες κοινωνικής στήριξης και δραστηριότητες που ενισχύουν την κοινωνική αλληλεπίδραση στις πολυπολιτισμικές σχολικές τάξεις.

Παράλληλα με τα ανωτέρω βασικά πεδία παρέμβασης, πραγματοποιήθηκαν επιμέρους υποστηρικτικές δραστηριότητες όπως:

1) Σεμινάρια για εκπαιδευτικούς. Μία πρώτη ενέργεια που εφαρμόστηκε αφορά τη διεξαγωγή επαναλαμβανόμενων σεμιναρίων για εκπαιδευτικούς σε θέματα σχετικά με: α) την αντιμετώπιση προβλημάτων συμπεριφοράς μέσα στη σχολική τάξη και β) δεξιότητες επικοινωνίας και συμβουλευτικής.

2) Παρεμβατικές ενέργειες. Αρχικά, γίνεται αξιολόγηση των προβλημάτων από ψυχολόγους-συνεργάτες του προγράμματος, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς που αντιμετωπίζουν δυσκολία στο χειρισμό των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων των μαθητών και συμμετέχουν στη φάση αυτή. Μετά τον προσδιορισμό αυτών των προβλημάτων, επιλέγονται οι δραστηριότητες, η εφαρμογή των οποίων κρίνεται ότι μπορεί να συμβάλει στη μείωση των προβλημάτων των μαθητών και στη βελτίωση του κλίματος μέσα στην τάξη.

3) Ενημέρωση του διδακτικού προσωπικού των σχολείων

Στη φάση αυτή γίνεται παρουσίαση της όλης διαδικασίας των παρεμβάσεων και των αποτελεσμάτων τους σε όλο το προσωπικό των σχολείων. Με τον τρόπο αυτό οι εκπαιδευτικοί που συνεργάζονται αρχικά με την ομάδα έργου, λειτουργούν μετέπειτα ως πολλαπλασιαστές.

Παράλληλα και σε όλες τις φάσεις των Παρεμβάσεων πραγματοποιήθηκαν **επιμορφωτικά σεμινάρια** για θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης με άμεσα ωφελούμενους τους εκπαιδευτικούς των σχολείων. Τα σεμινάρια αυτά σχεδιάστηκαν με βάση τη συστηματική καταγραφή των επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών σε συνεργασία με τους επιμορφωτές. Έως και την 30/06/2004 πραγματοποιήθηκαν 248 ημερίδες. Στο πλαίσιο των επιμορφωτικών δράσεων συγκεντρώθηκε και διδακτικό υποστηρικτικό υλικό για τις θεματικές που αναπτύχθηκαν.

Οι επιμορφώσεις που υλοποιήθηκαν μπορούν να διακριθούν στις εξής κατηγορίες:

1. σε γενικές όπου πραγματοποιείτο μια θεωρητική προσέγγιση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και παρουσίαση και χρήση του παιδαγωγικού υλικού του προγράμματος,
2. σε ενδοσχολικές ποικίλο περιεχόμενο ανάλογο με τη σύνθεση και τις ανάγκες της εκάστοτε σχολικής μονάδας και
3. σε διασχολικές λστις οποίες συμμετείχε μεγάλος αριθμός σχολικών μονάδων από μια ευρύτερη περιοχή, πχ. Γ' Αθήνας.

Οι επιμορφώσεις αυτές απευθύνονταν τόσο στους εκπαιδευτικούς των σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, όσο και στους εκπαιδευτικούς της πιλοτικής παρέμβασης.

Τέλος, στα πλαίσια των Παρεμβάσεων παρήχθη **εκπαιδευτικό υλικό**, το οποίο καλύπτει ένα ευρύ φάσμα αναγκών των μαθητών από την πρωτοσχολική βαθμίδα

έως το λύκειο. Ας σημειωθεί εδώ ότι για πρώτη φορά στην Ελλάδα παράγεται υλικό τόσο σε ποσότητα αλλά και σε ποιότητα, το οποίο να απευθύνεται σε αυτές τις ηλικίες. Οι μέθοδοι διδασκαλίας της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας και το υλικό που τις υποστηρίζει και χρησιμοποιούνταν έως την εφαρμογή των παρεμβάσεων, απευθύνονται ουσιαστικά σε ενήλικους αλλοδαπούς μαθητές. Αυτή η έλλειψη αποτελούσε από μόνη της το σοβαρότερο πρόβλημα για τους εκπαιδευτικούς που αναλάμβαναν μια τάξη υποδοχής και ειδικότερα για εκείνους που δεν είχαν εμπειρία διδασκαλίας της Ελληνικής σε αλλοδαπούς. Επομένως, η κατασκευή του νέου αυτού διδακτικού υλικού αποτελεί κατ' αρχήν μια σημαντική συμβολή στον χώρο.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι παρεμβάσεις δίνουν έμφαση στις παρεμβατικές δραστηριότητες, επιδιώκουν συνεχώς την αύξηση του αριθμού επιλεγμένων σχολικών μονάδων, ανάλογα με το ποσοστό φοίτησης αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών, καθώς και την αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών και των στελεχών εκπαίδευσης με σκοπό την ποιοτική αναβάθμιση του παιδαγωγικού και διδακτικού έργου στα πολυπολιτισμικά σχολεία προς όφελος όλων των μαθητών.

VI.2 ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, οι παρεμβάσεις Εκπαίδευσης Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών αρχίζουν στα πλαίσια του Β ΚΠΣ/ΕΠΕΑΕΚ Ι και συνεχίζουν τις δράσεις τους και στο Γ ΚΠΣ/ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ. Το χρονικό αυτό διάστημα κατατίθενται Τεχνικά Δελτία Έργου, στα οποία τίθενται και οι ποιοτικοί και ποσοτικοί κάθε φορά στόχοι του Προγράμματος.

Σκοπός των παρεμβάσεων, όπως αυτός αποτυπώνεται στο Τεχνικό Δελτίο Έργου είναι η ανάπτυξη και η εφαρμογή προγραμμάτων στήριξης της σχολικής και κοινωνικής ένταξης παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών. Οι παρεμβατικές ενέργειες δεν απευθύνονται μόνο σε αλλοδαπούς και παλιννοστούντες μαθητές, αλλά και σε γηγενείς. Γεωγραφικά, οι παρεμβάσεις καλύπτουν το σύνολο της χώρας, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις περιοχές εκπαιδευτικής προτεραιότητας, όπου παρατηρούνται υψηλά ποσοστά σχολικής αποτυχίας και διαρροής.

Οι βασικοί στόχοι της Πράξης ορίζονται ως εξής:

- Υποστήριξη της Σχολικής και Κοινωνικής Ένταξης των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και στελεχών της εκπαίδευσης καθώς και ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας.
- Ενίσχυση Σχολικών Μονάδων.

Μέσω των παρεμβάσεων στο σύνολό τους επιδιώκονται επίσης οι εξής στόχοι:

- Διερεύνηση της σχολικής και κοινωνικής κατάστασης των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών, αλλά και των κοινωνικών, παιδαγωγικών και ψυχολογικών παραγόντων που διαμορφώνουν συνθήκες θετικής/αρνητικής σχολικής επίδοσης για τους μαθητές αυτούς.
- Προώθηση διαφόρων συντονισμένων παρεμβατικών ενεργειών για την ομαλή ένταξη των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα.
- Συγκρότηση διδακτικού υλικού και ανάπτυξη μεθοδολογικών προσεγγίσεων που διευρύνουν τις δυνατότητες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος για ένταξη των παλιννοστούντων και των αλλοδαπών μαθητών.

Ο παρακάτω Πίνακας VI.2 απεικονίζει τη στοχοθεσία των παρεμβάσεων κατά τα έτη 2000-2001 και 2002-2004.

Πίνακας VI.2: Στοχοθεσία Παρεμβάσεων 2000-2004

	Στοχοθεσία	Προσανατολισμοί - Αρχές	Τομείς Δράσεις
2000 2001	<p>«αναζήτηση μέτρων προσαρμογής του σχολικού συστήματος στις ιδιαίτερες προϋποθέσεις και ανάγκες των αλλόγλωσσων μαθητών»</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ διευκόλυνση της ένταξης των νεοεισερχόμενων μαθητών στο σχολείο ➤ βελτίωση των όρων σχολικής φοίτησης, μάθησης και γλωσσικής εξέλιξης ➤ καταπολέμηση της διαρροής και στήριξη της φοίτησης αλλοδαπών μαθητών στις ανώτερες βαθμίδες ➤ εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τις ιδιαίτερες ανάγκες των αλλόγλωσσων μαθητών 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ο πρακτικός προσανατολισμός όλων των δραστηριοτήτων ✓ η προτεραιότητα της κατάρτισης και της επιμόρφωσης εκπαιδευτικών ✓ η στενή συνεργασία με δημόσιους φορείς με σκοπό να ληφθούν μόνιμα μέτρα ✓ η συμμετοχή στο έργο των ομάδων-στόχος, η παρέμβαση από τα πρώτα χρόνια της σχολικής φοίτησης με τη στήριξη της διγλωσσικής μάθησης ήδη από το νηπιαγωγείο ✓ η προώθηση της ανοικτής διδασκαλίας για να διευκολυνθεί η αναγνώριση και η σωστή αντιμετώπιση των διαφορετικών αναγκών 	<ul style="list-style-type: none"> ο μελέτη της κατάστασης ο ανίχνευση και δοκιμή κατάλληλων μέτρων ο σχεδιασμός μέσων ο σχεδιασμός και υλοποίηση μέτρων αρχικής κατάρτισης και επιμόρφωσης ο εγκατάσταση μηχανισμών ενημέρωσης και ψυχοκοινωνικής στήριξης γύρω από το σχολείο
2002 2004	<p>«αρμονική ένταξη των παιδιών με πολιτιστικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες στο εκπαιδευτικό σύστημα»</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ διασφάλιση της αποδοχής των παιδιών αυτών από την εκπαιδευτική κοινότητα αλλά και την ευρύτερη κοινωνία ➤ παροχή γνώσεων, κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού και τεχνικών μέσων στους εκπαιδευτικούς ➤ υποστήριξη των οικογενειών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες για να μπορούν να βοηθούν τα παιδιά τους να ανταποκρίνονται με πληρότητα στις εκπαιδευτικές τους υποχρεώσεις ➤ ευαισθητοποίηση των φορέων διοίκησης της εκπαίδευσης ώστε να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των υπό ένταξη πληθυσμών 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ προστίθεται ο διαπολιτισμικός προσανατολισμός: «Το πρόγραμμα χρησιμοποιεί ως πλαίσιο αναφοράς τη διαπολιτισμική προσέγγιση» η οποία απευθύνεται σε όλους τους μαθητές, γηγενείς και αλλοδαπούς 	<ul style="list-style-type: none"> ο ενίσχυση σχολείων, τόσο της Πρωτοβάθμιας όσο και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ο βελτίωση, αναπαραγωγή και επέκταση υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού ο ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και επιμόρφωση εκπαιδευτικών και μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας ο δημιουργία δικτύων συνεργατών με εποπτεία σε περιοχές συγκέντρωσης, με στόχο τη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ σχολείου και οικογένειας καθώς και των σχολείων εφαρμογής μεταξύ τους

Στη συνέχεια παρατίθενται οι Πίνακες VI.3, VI.4, VI.5 στους οποίους παρουσιάζονται οι μετρήσιμοι δείκτες προγραμματισμού των έργων του ΕΚΠΑ (όπως προκύπτουν από τα εγκεκριμένα ΤΔΕ/Υ) και οι αντίστοιχες εκροές (όπως προκύπτουν από τα Δελτία Παρακολούθησης Προόδου).

Πίνακας VI.3: Ποσοτικοί Στόχοι Έργου 2000-2001 του ΕΚΠΑ (έργο «γέφυρα»)

Δείκτης	Στόχος ΤΔΕ/Υ	Πραγματοποίηση
Επωφελούμενοι άνδρες μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	525	525
Επωφελούμενες γυναίκες μαθήτριες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	346	346
Επωφελούμενοι άνδρες μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	435	435
Επωφελούμενες γυναίκες μαθήτριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	261	261
Δομές Α΄θμιας (αριθμός σχολείων)	18	18
Δομές Β΄θμιας (αριθμός σχολείων)	14	14

Πίνακας VI.4: Ποσοτικοί Στόχοι Έργου 2002-2004 του ΕΚΠΑ

Δείκτης	Στόχος ΤΔΕ/Υ	Πραγματοποίηση
Εκδηλώσεις (ημερίδες, σύνοδοι, συνέδρια, συμμετοχή σε εκθέσεις, ενημερωτικές συναντήσεις)	4	302
Μελέτες- εμπειρογνωμοσύνες	3	3
Επιμορφούμενοι άνδρες εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	830	1300
Επιμορφούμενοι άνδρες εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	7250	7250
Επιμορφούμενες γυναίκες εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	1230	3600
Επιμορφούμενες γυναίκες εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	19800	19800
Επιμορφούμενοι άνδρες εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	722	750
Επιμορφούμενοι άνδρες εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	7550	7550
Επιμορφούμενες γυναίκες εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	623	2300
Επιμορφούμενες γυναίκες εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	9950	9950
Επωφελούμενοι άνδρες μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	3500	5805
Επωφελούμενες γυναίκες μαθήτριες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από	4000	6200

Δείκτης	Στόχος ΤΔΕ/Υ	Πραγματοποίηση
προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης		
Επωφελούμενοι άνδρες μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	3000	4800
Επωφελούμενες γυναίκες μαθήτριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	3500	5250
Δομές Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης οι οποίες επωφελούνται εκπαιδευτικές παρεμβάσεις	350	480
Δομές Δευτεροβάθμιας Γενικής Εκπαίδευσης οι οποίες επωφελούνται εκπαιδευτικές παρεμβάσεις	250	350
Νέες θέσεις εργασίας μερικής και εποχιακής απασχόλησης	350	350
Θέσεις εργασίας που διατηρούνται	70	70
Θέσεις εργασίας που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια υλοποίησης του Έργου	850	850

Πίνακας VI.5: Ποσοτικοί Στόχοι Έργου 2004-2007 του ΕΚΠΑ

Δείκτης	Στόχος ΤΔΕ/Υ	Πραγματοποίηση(*)
Εκδηλώσεις (ημερίδες, σύνοδοι, συνέδρια, συμμετοχή σε εκθέσεις, ενημερωτικές συναντήσεις)	300	160
Επιμορφούμενοι άνδρες εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	2500	1800
Επιμορφούμενες γυναίκες εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	4500	3000
Επωφελούμενοι άνδρες μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	25000	20000
Επωφελούμενες γυναίκες μαθήτριες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης	25000	21000
Δομές Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης οι οποίες επωφελούνται εκπαιδευτικές παρεμβάσεις	2500	1500

(*) έως το τελευταίο Δελτίο Παρακολούθησης Προόδου (6/2007)

Συνδυάζοντας όλα τα παραπάνω στοιχεία που έχουν τεθεί από τον σχεδιασμό των παρεμβάσεων προκύπτει το συμπέρασμα ότι ο σχεδιασμός και η στοχοθεσία των παρεμβάσεων (είτε άμεσα είτε έμμεσα) είναι συμβατοί με την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής. Οι παρεμβάσεις για υποστήριξη των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών όλων των βαθμίδων εντός και εκτός σχολικού περιβάλλοντος, η διδασκαλία της γλώσσας στα Τμήματα Στήριξης, η παραγωγή ειδικού γλωσσοδιδακτικού υλικού, καθώς και η επιμόρφωση εκπαιδευτικών τόσο της Πρωτοβάθμιας, όσο και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα διαπολιτισμικής

αγωγής και εκπαίδευσης, συμβάλλουν στη μείωση της σχολικής αποτυχίας και κατ' επέκταση στην μείωση του αριθμού των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών που οδηγούνται στη διαρροή.

VI.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάστηκαν αναλυτικά οι ποσοτικοί και ποιοτικοί στόχους των παρεμβάσεων, οι δείκτες που είχαν τεθεί από τα Τεχνικά Δελτία Έργου καθώς και ο βαθμός υλοποίησής τους.

Η υλοποίηση των παρεμβάσεων αποτυπώνεται στο ακόλουθο Πίνακα VI.6, όπου δίνονται στοιχεία συμμετοχής ωφελουμένων για την περίοδο 2002-2004 (η τελευταία ολοκληρωμένη παρέμβαση του Γ' ΚΠΣ). Για λόγους σύγκρισης δίνονται και τα αντίστοιχα δεδομένα της υλοποίησης του Β' ΚΠΣ:

Πίνακας VI.6: Σύγκριση συμμετοχής ωφελουμένων ΕΠΕΑΕΚ I και II

Δείκτες Υλοποίησης	ΕΠΕΑΕΚ II (2002-2004)	ΕΠΕΑΕΚ I (1997-2000)
Μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	12.000	6.000
Μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	10.000	5.000
Εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	3.500	1.500
Εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	2.000	1.000
Σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	350	60
Σχολικές μονάδες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	250	40
Απασχολούμενοι στο Πρόγραμμα	680	350

Με τη σύγκριση των δύο αυτών περιόδων διαπιστώνεται διπλασιασμός του αριθμού των ωφελούμενων μαθητών και εκπαιδευτικών καθώς και πενταπλασιασμός των σχολικών μονάδων, όπου πραγματοποιήθηκαν παρεμβάσεις. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το ότι έχει αυξηθεί η κάλυψη των σχολικών μονάδων και περιοχών, αφού τέτοιες παρεμβάσεις είναι απαραίτητες για την ομαλή ένταξη του πληθυσμού-στόχου στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Ως συμπέρασμα, η υλοποίηση του Προγράμματος οδήγησε σε γενικές γραμμές στην επίτευξη των προγραμματισμένων εκροών και αποτελεσμάτων. Η επίπτωση των

ανωτέρω αποτυπώνεται με τη σαφή βελτίωση που παρουσιάζουν οι δείκτες για τους επωφελούμενους μαθητές και μαθήτριες και τις επωφελούμενες σχολικές μονάδες.

VI.4 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

Για την αποτίμηση των κριτηρίων της Ενότητας II.2 συνεκτιμήθηκαν τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν, με ειδική έμφαση στις ακόλουθες δράσεις των παρεμβάσεων εκπαίδευσης αλλοδαπών και παλιννοστούντων που επιλέχθηκαν λόγω της έμμεσης ή άμεσης συνάφειας τους με θέματα που άπτονται της αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής:

- Γλωσσική και μαθησιακή υποστήριξη των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών μέσω της διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας
- Προγράμματα διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων
- Σύνδεση σχολείου- οικογένειας- κοινότητας
- Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών
- Ψυχοκοινωνική Υποστήριξη εκπαιδευτικών, μαθητών και οικογένειας
- Τεστ γλωσσομάθειας

Κριτήριο 1^ο: Δημιουργία ή/και ενίσχυση των συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στο μαθητή και τα μέλη της σχολικής κοινότητας

Οι παρεμβάσεις, αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα ύπαρξης συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στα μέλη της σχολικής κοινότητας και ιδιαίτερα ανάμεσα στους διδάσκοντες και τους ίδιους τους μαθητές, προώθησε δράσεις για την ομαλή συνύπαρξη γηγενών, αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στο χώρο του σχολείου και για τη δημιουργία κλίματος συνεργασίας, αλληλοαποδοχής και αλληλοκατανόησης που θα λειτουργεί αποτρεπτικά σε μια ενδεχόμενη απόφαση του αλλοδαπού-παλιννοστούντα μαθητή να εγκαταλείψει το σχολείο.

Οι διαπολιτισμικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο σχολικό περιβάλλον και στοχεύουν στη διεύρυνση του σχολικού προγράμματος καθώς και η ευαισθητοποίηση μέσω της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, η ενημέρωση, η

κατανόηση, και η άσκηση δεξιοτήτων όλων των μαθητών της τάξης σε ευρύτερα θέματα (επικοινωνία, χειρισμός συναισθημάτων, «διαφορετικότητα» και πολιτισμός, Αυτοαντίληψη- αυτοεκτίμηση, σχέσεις με εκπαιδευτικούς – συνομηλίκους - γονείς, αντιμετώπιση αγχογόνων καταστάσεων- κρίσεων, επίλυση συγκρούσεων) δημιουργούν στο μαθητή του πληθυσμού-στόχου την αίσθηση της ασφάλειας εντός του σχολικού του περιβάλλοντος και αποτρέπουν πιθανότατα τη διαρροή του από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Κριτήριο 2^ο: Αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και συμβολή στην βελτίωση της σχολικής επίδοσης του μαθητή

Στην περίπτωση πληθυσμού - στόχου των αλλοδαπών και παλιννοστούντων, η σχολική αποτυχία απειλεί τους μαθητές σε μεγαλύτερο πιθανότατα βαθμό από τους γηγενείς, λόγω των ελλείψεων τους στην ελληνική γλώσσα.

Η διεθνής εμπειρία με αφετηρία το ζήτημα της ένταξης των αλλόφωνων μαθητών στο σχολείο αναδεικνύει τη σημασία της γλώσσας ως πολιτισμικού οχήματος μάθησης για όλους τους μαθητές και υποδεικνύει την εκπαιδευτική και κοινωνική αναγκαιότητα της ισότιμης συμμετοχής των μαθητών στο σύνολο των σχολικών δραστηριοτήτων και την αναγκαιότητα της δημιουργίας των προϋποθέσεων εκείνων που μπορούν να εξασφαλίσουν την πλήρη γλωσσική ανάπτυξη των μαθητών.

Κατά την υλοποίηση των παρεμβάσεων είχε προβλεφθεί εντατική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε νεοεισερχόμενους μαθητές που βρίσκονται στο αρχικό στάδιο εκμάθησης της γλώσσας καθώς και υποστήριξη των μαθητών που βρίσκονται στο δεύτερο στάδιο εκμάθησης της γλώσσας.

Δημιουργήθηκαν τμήματα εντατικής διδασκαλίας στα οποία εφαρμόστηκε ειδικό πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας με υποστηρικτικό και εποπτικό υλικό, το οποίο συνδυάζεται με εξειδικευμένες διδακτικές στρατηγικές για τη γρήγορη και λειτουργική ανάπτυξη της γλώσσας.

Επιπλέον στα πλαίσια της γλωσσικής και μαθησιακής υποστήριξης του Προγράμματος επιχειρείται η ενίσχυση της επίδοσης των μαθητών στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος.

Οι δράσεις αυτές έχουν επιφέρει θετικά αποτελέσματα στη σχολική επίδοση των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών, και συμβάλλουν αποτελεσματικά στην μείωση των πιθανοτήτων να οδηγηθούν σε διαρροή από την υποχρεωτική εκπαίδευση.

Κριτήριο 3^ο: Εμπλοκή των γονέων σε δραστηριότητες και παρεμβάσεις της σχολικής κοινότητας που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Η δράση του Έργου «Σύνδεση σχολείου-οικογένειας- κοινότητας» κινείται προς την κατεύθυνση που ορίζεται από το 3ο κριτήριο. Στόχος της δράσης είναι να ενθαρρύνει την ενεργή συμμετοχή των αλλοδαπών και των παλιννοστούντων γονέων στις διαδικασίες του σχολείου. Συγκεκριμένα αναπτύσσονται δραστηριότητες που στοχεύουν στη διεύρυνση του γνωστικού υπόβαθρου και τη μαθησιακή στήριξη των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών και οι οποίες προωθούν τη συνοχή μέσα από την αναγνώριση και την ενίσχυση της πολυμορφίας. Επιπλέον εφαρμόζονται προγράμματα ενημέρωσης των γονέων σε θέματα που αφορούν το σχολείο και την εκπαίδευση των παιδιών τους και τέλος απασχολείται εξειδικευμένο δίγλωσσο εκπαιδευτικό προσωπικό για τη διευκόλυνση της επαφής των παλιννοστούντων και αλλοδαπών γονέων.

Η προσπάθεια αυτή ενημέρωσης των γονέων και ευαισθητοποίησής τους για τα σχολικά ζητήματα δρουν καταλυτικά στην διαφορετική αντιμετώπιση του σχολείου από τους γονείς, οι οποίοι με τη σειρά τους επιδιώκουν την ολοκληρωμένη σχολική φοίτηση για τα παιδιά τους και τα αποτρέπουν πιθανότατα από μια ενδεχόμενη σχολική διαρροή.

Κριτήριο 4^ο: Ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής

Η γενικότερη ενημέρωση στα πλαίσια των επιμορφώσεων του Προγράμματος και η ευαισθητοποίηση της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας για τις σύγχρονες απαιτήσεις της πολυπολιτισμικής κοινωνίας και των συνεπειών που προκύπτουν για την εκπαίδευση και το σχολείο, η ενημέρωση των εκπαιδευτικών και των στελεχών εκπαίδευσης σε θέματα που αφορούν τις θεωρητικές και πρακτικές όψεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η ενημέρωση των εκπαιδευτικών για τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα και τα προβλήματα συμπεριφοράς των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών με στόχο την ομαλή ένταξη και κοινωνικοποίησή τους, καθώς και η δημιουργία των προϋποθέσεων που θα διασφαλίσουν την ομαλή σχολική και κοινωνική λειτουργία των σχολικών μονάδων, γνωστοποιεί στο σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας στοιχεία του προφίλ των μαθητών του πληθυσμού-στόχου καθώς και στοιχεία της τάσης του να διαρρέει από την υποχρεωτική εκπαίδευση. Αναγνωρίζοντας συνεπώς η τοπική και σχολική κοινότητα τις συνέπειες που προκαλεί η σχολική διαρροή στο μαθητή, καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

του πληθυσμού- στόχου, επεμβαίνει ίσως δυναμικά κι επιχειρεί να μειώσει τα φαινόμενα διαρροής.

Κριτήριο 5^ο: Ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής

Όπως έχει προαναφερθεί, καθ' όλη τη διάρκεια των παρεμβάσεων διενεργήθηκαν επιμορφωτικές δράσεις με απώτερο στόχο την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του συνόλου των εκπαιδευτικών για τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας και την ανάγκη διαπολιτισμικών παρεμβάσεων. Η θεματολογία των επιμορφωτικών δράσεων επιτρέπει στους επιμορφούμενους να διακρίνουν τις ιδιαίτερες ανάγκες των νεοεισερχόμενων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών και να σκιαγραφήσουν το προφίλ τους.

Η επιστημονική, κατά συνέπεια, ενημέρωση των εκπαιδευτικών τόσο της Πρωτοβάθμιας, όσο και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για τα χαρακτηριστικά που φέρουν οι μαθητές του πληθυσμού –στόχου, καθώς και για την τάση των μαθητών αυτών να οδηγούνται στη διαρροή λόγω των ιδιαίτερων κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, αλλά και λόγω των ελλείψεων που παρουσιάζουν στη γλώσσα, δίνει στους εκπαιδευτικούς τα εφόδια τόσο για την έγκυρη διάγνωση μιας ενδεχόμενης διαρροής των μαθητών αυτών, όσο και για την αντιμετώπισή της. Ενδεχομένως απαιτείται ειδικότερη επικέντρωση των επιμορφωτικών δράσεων σε εξειδικευμένα θέματα που αφορούν στη σχολική διαρροή.

Κριτήριο 6^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την έγκυρη διάγνωση κινδύνου σχολικής διαρροής

Το σχολικό έτος 1998-1999 (στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ Ι) κατασκευάστηκαν τέσσερα γραπτά τεστ, δύο για τις μεγάλες τάξεις του δημοτικού και δύο για το γυμνάσιο (από ένα κατατακτήριο και από ένα προόδου). Σκοπός των τεστ ήταν η ανίχνευση του επιπέδου γλωσσομάθειας των αλλόγλωσσων μαθητών και η κατάταξή τους στο κατάλληλο τμήμα ενισχυτικής διδασκαλίας (Τάξη Υποδοχής, Φροντιστηριακό Τμήμα, κ.ά). Τα τεστ περιλαμβάνουν ποικίλες ασκήσεις οι οποίες εξετάζουν και τις τέσσερις δεξιότητες και φυσικά τον συνδυασμό τους (ακουστική κατανόηση, ανάγνωση και κατανόηση, ανάγνωση και παραγωγή γραπτού λόγου, παραγωγή γραπτού λόγου).

Είχε προταθεί οι μαθητές οι οποίοι δεν συμπλήρωναν το 85% με 90% των μονάδων του κατατακτήριου τεστ να κρίνεται απαραίτητο να ενταχθούν σε τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας, αφού δεν είχαν κατακτήσει το απαιτούμενο επίπεδο (δηλ. το προχωρημένο) που θα τους επέτρεπε να παρακολουθήσουν χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα τα μαθήματα στις κανονικές τάξεις του σχολείου τους. Όταν ένας μαθητής συγκέντρωνε το 75% με 80% των μονάδων του τεστ προόδου, θεωρείτο ότι ήταν σε θέση να προχωρήσει στην επόμενη φάση ενισχυτικής διδασκαλίας.

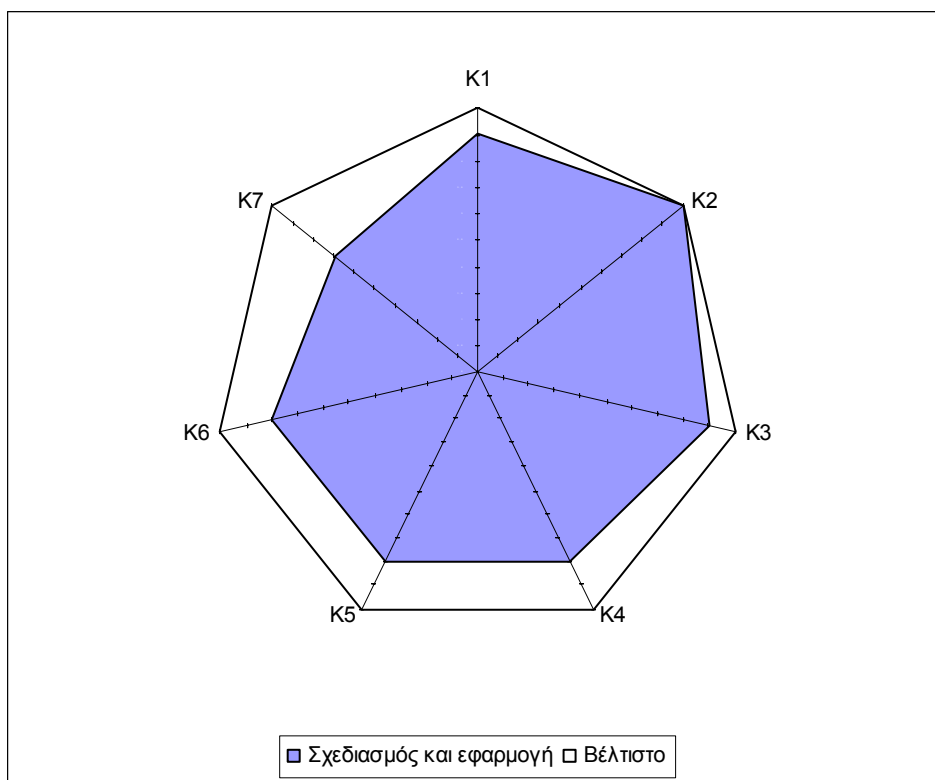
Τα τεστ γλωσσομάθειας, κατά συνέπεια, παρέχουν στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να εντοπίσει ποιοι μαθητές του πληθυσμού- στόχου υστερούν στη γλώσσα και του υποδεικνύουν και τους μαθητές αυτούς οι οποίοι ανήκουν στην ομάδα υψηλού κινδύνου για ενδεχόμενη διαρροή.

Κριτήριο 7^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Τα Προγράμματα Υποστήριξης για τη σχολική και κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στο ελληνικό σχολείο, η προσπάθεια ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των εκπαιδευτικών για το προφίλ των μαθητών του πληθυσμού-στόχου, η επαφή των δίγλωσσων εκπαιδευτικών με τους γονείς των μαθητών αυτών, η ψυχοκοινωνική υποστήριξη που προσφέρεται στους μαθητές αυτούς, το κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό και η σύνδεση σχολείου-οικογένειας-τοπικής κοινωνίας που επιχειρούνται στα πλαίσια του Έργου, μπορούν να αξιοποιηθούν για την επαναφορά στη σχολική κοινότητα τον μαθητή που έχει ήδη διαρρεύσει και να του προσφέρουν τα απαραίτητα εφόδια, ώστε να προσαρμοστεί και πάλι ομαλά και ισόρροπα στο εκπαιδευτικό σύστημα. Οι δράσεις που εφαρμόστηκαν, αν και έμμεσα παρείχαν «εργαλεία» για την αντιμετώπιση των φαινομένων διαρροής, δεν σχεδιάστηκαν με ειδική επικέντρωση στο κριτήριο αυτό.

Η αποτίμηση των επιπτώσεων των παρεμβάσεων για την εκπαίδευση των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών, όπως δίνεται στις προηγούμενες παραγράφους, δίνεται συνοπτικά στο ακτινωτό διάγραμμα VI.1.

Διάγραμμα VI.1: Ακτινωτό Διάγραμμα αποτίμησης της επίπτωσης των παρεμβάσεων για την εκπαίδευση των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής

VII. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΠΑΙΔΩΝ

VII.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ

Τα Προγράμματα «Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων» (Π.Ε.Μ.) που υλοποιήθηκαν κατά την περίοδο 2000-2006 στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ II αποτέλεσαν τη συνέχεια των αντίστοιχων δράσεων που είχαν ξεκινήσει για πρώτη φορά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο (ΕΠΕΑΕΚ I 1994-1999). Για την πληρότητα της παρουσίασης του θέματος και για την καλύτερη κατανόηση των επιπτώσεων από την εφαρμογή των προγραμμάτων στη σχολική διαρροή της ιδιαίτερης εκείνης ομάδας μαθητών, η περιγραφή των δράσεων που ακολουθεί αναφέρεται στο σύνολο των δράσεων από το 1997.

Στον Πίνακα VII.1 που ακολουθεί δίνονται οι σχετικές Πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006.

Πίνακας VII.1: Πράξεις ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006) για την εκπαίδευση των μουσουλμανόπαιδων

Μέτρο/ Ενέργεια/ Κ.Π.	Τίτλος Πράξης	Π/Ψ Πράξης (ευρώ)	Τελικός Δικαιούχος	Διάρκεια Πράξης βάσει ΤΔΕ	Ημ/νία Ένταξης
1.1.1.α	Εκπαίδευση Μουσουλμανό- παιδων	763.022,74	ΕΚΠΑ	1/1/00 – 31/10/01	14/2/2002
1.1.1.α	Διαπολιτισμική Εκπαιδευτική Στήριξη Μαθητικών Ομάδων Θράκης	497.638,98	ΕΙΝ	1/1/00 – 31/12/00	22/2/2002
1.1.1.α	Εκπαίδευση Μουσουλμανό- παιδων	5.800.000,00	ΕΚΠΑ	8/3/02 – 30/6/04	21/11/2002
1.1.1.α	Ένταξη Μουσουλμανο- παιδων 2005-2007	6.250.000,00	ΕΚΠΑ	17/2/06 – 31/7/07	17/2/2006

Έτσι, το συνολικό πρόγραμμα για την εκπαίδευση μπορεί να διακριθεί στις ακόλουθες περιόδους:

Πρώτη Φάση (1997-2000 ενταγμένο ΕΠΕΑΕΚ I)

Αφορούσε ουσιαστικά την πρώτη οργάνωση παρέμβαση στην εκπαίδευση των μουσουλμάνων μαθητών της Θράκης και ήταν εστιασμένη στο επίπεδο του δημοτικού σχολείου με κεντρικό στόχο τη βελτίωση του ελληνόφωνου προγράμματος των μειονοτικών σχολείων. Οι μαθητές και μαθήτριες δημοτικού, περίπου 7.000 παιδιά 6-12 χρονών, σε υψηλά ποσοστά μπαίνουν στην πρώτη τάξη χωρίς να γνωρίζουν καθόλου ελληνικά. Πριν από τη συστηματική παρέμβαση του «Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων», τα βιβλία που χρησιμοποιούνταν στα μειονοτικά σχολεία ήταν τα ίδια με αυτά που διδάσκονταν σε όλα τα σχολεία της χώρας, βιβλία δηλαδή τα οποία προϋποθέτουν γνώση της ελληνικής, τη γνώση ακριβώς που έχουν οι ελληνόφωνοι μαθητές όταν έρχονται στο σχολείο. Είναι συνεπώς εντελώς ακατάλληλα για τη διδασκαλία της ελληνικής (αλλά και των άλλων μαθημάτων) σε αλλόγλωσσους. Το έργο αυτής της φάσης περιλάμβανε:

- παραγωγή νέων σχολικών βιβλίων και εκπαιδευτικού υλικού για το ελληνόφωνο πρόγραμμα των μειονοτικών σχολείων
- επιμόρφωση των εκπαιδευτικών των μειονοτικών σχολείων
- έρευνες σχετικά με τα εκπαιδευτικά δεδομένα της Μειονότητας και τις ιδιαιτερότητες του πεδίου
- δράσεις με εμβέλεια στην τοπική κοινωνία (οργάνωση συνεδρίου, εορταστικής δημόσιας εκδήλωσης με ένα «Ανοιχτό παιδαγωγικό εργαστήριο» κλπ)

Σημειώνεται ότι για την περίοδο 2000-2002 υπήρξε έργο «γέφυρα» που συντήρησε τις βασικές δράσεις του προγράμματος.

Δεύτερη Φάση (2002-2004 ενταγμένο ΕΠΕΑΕΚ II)

Κατά την περίοδο εκείνη το Πρόγραμμα:

α) Συνέχισε την παρέμβαση στα μειονοτικά δημοτικά σχολεία με:

- την επιμόρφωση των δασκάλων
- την παρακολούθηση της εφαρμογής των νέων βιβλίων και
- τη δημιουργία πρόσθετου εκπαιδευτικού και επιμορφωτικού υλικού

β) Έδωσε έμφαση στο επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Θεμελιακός στόχος του ΠΕΜ κατά τη δεύτερη φάση ήταν η με κάθε μέσο σταδιακή μείωση της ιδιαίτερα υψηλής διαρροής από την υποχρεωτική εκπαίδευση. Μεγάλο ποσοστό του μειονοτικού μαθητικού πληθυσμού, μέχρι σήμερα πάνω από 50%, εγκαταλείπει το σχολείο χωρίς απολυτήριο γυμνασίου. Η ελλιπής εκμάθηση της ελληνικής στο μειονοτικό δημοτικό και η σχολική ύλη του γυμνασίου διαμορφωμένη για μαθητές με μητρική γλώσσα την ελληνική οδηγεί σε υψηλότερα ποσοστά αποτυχίας ιδίως στην Α΄ τάξη. Η παρέμβαση στο επίπεδο του γυμνασίου περιλάμβανε:

- παραγωγή διδακτικού υλικού για το γυμνάσιο
- επιμορφώσεις εκπαιδευτικών και
- οργάνωση πρόσθετων, μετά το κανονικό σχολικό πρόγραμμα, μαθημάτων στα γυμνάσια (Πρόγραμμα διευρυσμένου ωραρίου).

γ) Προώθησε τη σύνδεση με την τοπική κοινωνία μέσω της ίδρυσης των δύο Κέντρων Στήριξης Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων (ΚΕ.Σ.Π.Ε.Μ.) στην Κομοτηνή και την Ξάνθη. Οργάνωσε δράσεις με εμβέλεια στην τοπική κοινωνία, όπως Διεθνές Συμπόσιο, δημόσιες εορταστικές εκδηλώσεις και συνεντεύξεις τύπου.

δ) Συνέχισε τη μελέτη των εκπαιδευτικών δεδομένων της Μειονότητας με έρευνες σχετικά με τη σχολική διαρροή από την υποχρεωτική εκπαίδευση, το επίπεδο ελληνομάθειας των μαθητών στα μειονοτικά δημοτικά σχολεία και τη στάση των οικογενειών απέναντι στη γυμνασιακή φοίτηση.

Τρίτη Φάση (2005-2007 ενταγμένο ΕΠΕΑΕΚ II)

Η Τρίτη φάση αφορούσε, ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, στα ακόλουθα:

- Πρωτοβάθμια και προσχολική εκπαίδευση
  - ο Δημιουργία Οδηγού δασκάλου και επιμορφωτικού υλικού για τους εκπ/κούς μειονοτικών δημοτικών σχολείων.
  - ο Επιμόρφωση εκπαιδευτικών μειονοτικής εκπαίδευσης στη χρήση των νέων βιβλίων και υλικών για τα μαθήματα του ελληνικού προγράμματος των μειονοτικών σχολείων.
  - ο Κύκλοι εθελοντικής επιμόρφωσης εκπαιδευτικών δημοτικών σχολείων (μειονοτικών και δημόσιων) και νηπιαγωγείων.

- Στήριξη του έργου των εκπαιδευτικών των μειονοτικών σχολείων με συστηματικές επισκέψεις επιμορφωτών στα σχολεία.
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη χρήση των ηλεκτρονικών εκπαιδευτικών υλικών εκμάθησης της ελληνικής.
- Μαθήματα τουρκικής προς δασκάλους μειονοτικών σχολείων και νηπιαγωγούς.
- Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
  - Οργάνωση πρόσθετων ωρών διδασκαλίας (Πρόγραμμα Μαθημάτων Διευρυμένου Ωραρίου) σε γυμνάσια όπου φοιτούν μαθητές της Μειονότητας.
  - Συμπλήρωση των εκπαιδευτικών υλικών για το μάθημα της γλώσσας στο γυμνάσιο, που δεν ολοκληρώθηκαν κατά τη φάση 2002-2004 (Ασκήσεις Γραμματικής της ελληνικής γλώσσας για αλλόγλωσσους μαθητές γυμνασίου, Γραμματική της ελληνικής για παιδιά και εφήβους, Λεξικό και ασκήσεις χρήσης λεξικού σε σχολικό περιβάλλον).
  - Διόρθωση και συμπλήρωση Ασκήσεων Γραμματικής της ελληνικής γλώσσας για αλλόγλωσσους μαθητές γυμνασίου.
  - Συμπλήρωση και εκτύπωση γραμματικής της ελληνικής για παιδιά και εφήβους.
  - Μετατροπή από ηλεκτρονική σε έντυπη μορφή και εκτύπωση λεξικού για εφήβους.
  - Δημιουργία ασκήσεων χρήσης λεξικού σε σχολικό περιβάλλον για μαθητές γυμνασίου.
  - Δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού Λογοτεχνίας για τη Γ' Γυμνασίου.
  - Δημιουργία εκπ/κού υλικού Ιστορίας για το Γυμνάσιο.
  - Ολοκλήρωση του εκπ/κού υλικού Μαθηματικών Γυμνασίου.
  - Δημιουργία επιμορφωτικού υλικού για καθηγητές γυμνασίου σχετικού με τις αρχές και τη διδακτική μεθοδολογία του νέου υλικού (σε όλα τα μαθήματα που έχει παραχθεί νέο υλικό).
  - Συμπλήρωση των Θεμάτων Γραμματικής (επιμορφωτικό υλικό και γραμματικός σχεδιασμός του μαθήματος της ελληνικής γλώσσας)

- ο Οργάνωση επιμορφωτικών κύκλων για εκπαιδευτικούς γυμνασίου με αντικείμενο τη χρήση των νέων εκπαιδευτικών υλικών
- ο Οργάνωση επιμορφωτικών κύκλων για εκπαιδευτικούς γυμνασίου που θα διδάξουν στο Πρόγραμμα Διευρυμένου Ωραρίου
- ο Επιμόρφωση εκπαιδευτικών γυμνασίου σε θέματα διομαδικών σχέσεων και διαχείρισης της επικοινωνίας μέσα στην τάξη.
- ο Οι δράσεις που αφορούσαν παρέμβαση στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ ολοκληρώθηκαν τον Ιούλιο του 2007. Δόθηκε όμως παράταση για τη συνέχιση των δράσεων που υλοποιούνται στο πλαίσιο των Κέντρων Στήριξης του ΠΕΜ (ΚΕΣΠΕΜ). Συνεχίζουν τη λειτουργία τους τα ΚΕΣΠΕΜ Κομοτηνής, Ιάσμου, Σαπών και Οργάνης στο νομό Ροδόπης, Ξάνθης, Σμίνθης, Γλαύκης, Εχίνου στο νομό Ξάνθης καθώς και τα δύο κινητά ΚΕΣΠΕΜ που οργανώνουν συστηματικά προγράμματα εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων σε απομακρυσμένους οικισμούς και των τριών νομών της Θράκης.

VII.2 ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Από την πλευρά της ελληνικής πολιτείας το Πρόγραμμα «Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων» είναι προϊόν νέας πολιτικής του ελληνικού κράτους απέναντι στη Μειονότητα της Θράκης που αρχίζει τη δεκαετία του 1990 και έχει ως βασικούς στόχους:

- την αρμονική ένταξη των παιδιών της Μειονότητας στο εκπαιδευτικό σύστημα και την ευρύτερη κοινωνία και
- την αναβάθμιση της εκπαίδευσής τους, με έμφαση στην καλή γνώση της ελληνικής γλώσσας που θα βοηθήσει τη μελλοντική τους ένταξη στην εργασία με καλύτερους όρους
- τη διασφάλιση της αποδοχής των παιδιών αυτών από το εκπαιδευτικό προσωπικό και όλους τους πολίτες της Θράκης.
- την παροχή στους εκπαιδευτικούς αφενός ειδικών γνώσεων, αφετέρου κατάλληλου και καινοτόμου εκπαιδευτικού υλικού.

- την υποστήριξη των οικογενειών για να ενισχύσουν τη σχολική επίδοση των παιδιών τους.

Η αναβάθμιση της εκπαίδευσης των παιδιών της Μειονότητας και η αρμονική τους ένταξη στην κοινωνία ως ισότιμων πολιτών της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αφορά μόνο τη Μειονότητα, αλλά συμβάλλει γενικότερα στην πρόοδο τόσο της Θράκης όσο και ολόκληρης της Ελλάδας.

VII.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Το 2007 τελείωσε το δημοτικό η πρώτη γενιά παιδιών που διδάχτηκαν με τα εκπαιδευτικά υλικά και τις μεθόδους του ΠΕΜ. Η διαρροή από την 9χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση που το 2000 ήταν 65% έχει μειωθεί περίπου στο μισό. Βέβαια είναι πάντα πολύ ψηλή συγκρινόμενο με τον εθνικό μέσο όρο και τους στόχους της Λισσαβόνας.

Οι θετικές όμως επιπτώσεις από την εφαρμογή των παρεμβάσεων (που αποτιμώνται με βάση τα τεθέντα στην Ενότητα II.2 κριτήρια) προδιαγράφουν καλύτερη μελλοντική εξέλιξη του δείκτη.

Αναφέρονται ενδεικτικά τα ακόλουθα αποτελέσματα της υλοποίησης των παρεμβάσεων:

- Μέσα σε 10 χρόνια από το 1995 η πρόσβαση στο γυμνάσιο έχει τετραπλασιαστεί.
- Μέσα σε 4 χρόνια από το 2000 η πρόσβαση στο λύκειο έχει αυξηθεί κατά 60%. Η ραγδαία αύξηση ποσοστών συμμετοχής στη δευτεροβάθμια χαρακτηρίζει εξίσου και τα κορίτσια.
- Για τα παιδιά της μειονότητας, το ΠΕΜ συνέβαλε στη μετατροπή της ελληνικής γλώσσας σε εργαλείο προσιτό στην εκμάθηση και συμβατό με τις προσδοκίες κοινωνικής ένταξης

Είχε σημαντικό θετικό αποτέλεσμα στους γονείς της μειονότητας, κερδίζοντας σταδιακά την εμπιστοσύνη τους και αναδεικνύοντας την αξία της εκπαίδευσης για την βελτίωση της θέσης της. Παράλληλα, συνέβαλε στην αναγνώριση από την πλειονότητα της σημασίας για ολόκληρη τη Θράκη που έχει η πολιτική άρσης του

περιθωρίου και ένταξης των παιδιών της μειονότητας στην κοινωνία ως ελλήνων πολιτών.

VII.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ

Η αναβάθμιση της εκπαίδευσης των παιδιών της Μειονότητας και η αρμονική τους ένταξη στην κοινωνία ως ισότιμων πολιτών της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αφορά μόνο τη Μειονότητα, αλλά συμβάλλει γενικότερα στην πρόοδο τόσο της Θράκης όσο και ολόκληρης της Ελλάδας.

Προκειμένου να διερευνηθεί το φαινόμενο της διαρροής από το γυμνάσιο των μαθητών της μειονότητας και να εντοπιστούν οι παράγοντες που το καθορίζουν, οργανώθηκε έρευνα (από τον φορέα υλοποίησης της Πράξης) η οποία κατέγραψε αναλυτικά τη σχολική πορεία και την επίδοση των εγγεγραμμένων στο γυμνάσιο μειονοτικών μαθητών κατά την πενταετία 1997-2002. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο μέσω του οποίου καταγράφηκαν τα ατομικά χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία, γεωγραφική προέλευση, δημοτικό σχολείο αποφοίτησης) καθώς και τα χαρακτηριστικά της φοίτησης των μαθητών (προαγωγή στην επόμενη τάξη, επανάληψη τάξης ή εγκατάλειψη του σχολείου, μετεγγραφές και επίδοση στα μαθήματα).

Διαπιστώθηκε ότι η μαθητική διαρροή στο επίπεδο του γυμνασίου είναι πολύ μεγάλη την περίοδο που εξετάστηκε. Από τους μαθητές και τις μαθήτριες που αποφοίτησαν από το δημοτικό το έτος 1996-97 έχει πάρει απολυτήριο γυμνασίου, έστω και με καθυστέρηση, μόνο ένα ποσοστό 35% περίπου.

Η σχολική διαρροή πλήττει κυρίως τα κορίτσια, μεγάλο ποσοστό των οποίων δεν γράφεται καθόλου στο γυμνάσιο. Από τα κορίτσια που αποφοίτησαν από το δημοτικό το έτος 1996-97 μόνο 1 στα 5 (22,2%) κατάφερε να ολοκληρώσει τη γυμνασιακή τριετία, ενώ 7 στα 10 εγκατέλειψαν το σχολείο στο τέλος του δημοτικού και δεν φοίτησαν καθόλου στο γυμνάσιο.

Τα μεγαλύτερα εμπόδια για τους μειονοτικούς μαθητές εντοπίζονται στην αρχή του γυμνασίου. Η Α΄ τάξη είναι καθοριστικής σημασίας για τη σχολική πορεία αυτής της ομάδας, αφού μόνο ένα ποσοστό 58% κατορθώνει να προαχθεί κανονικά στην επόμενη τάξη. Αντίθετα τα παιδιά που καταφέρνουν να φτάσουν κανονικά στη Β΄ τάξη, φαίνεται ότι έχουν κατά πολύ αυξημένες πιθανότητες να τελειώσουν το γυμνάσιο. Το ποσοστό προαγωγής χωρίς απώλεια χρονιάς από την Β΄ στη Γ΄ τάξη

είναι πολύ ψηλότερο, φτάνει δηλαδή το 82%. Τέλος, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο, η διαρροή είναι ελάχιστη στο επίπεδο της Γ΄ γυμνασίου. Η συντριπτική πλειονότητα (94%) των μαθητών που φτάνουν χωρίς καθυστέρηση στη Γ τάξη, αποφοιτούν κανονικά την ίδια χρονιά.

Στη συνέχεια ακολουθεί η αποτίμηση της συμβατότητας του Προγράμματος με τα κριτήρια που ορίστηκαν στην Ενότητα II.2. Στην πλειονότητά τους υπάρχει θετική αποτίμηση αφού, όπως υποδεικνύεται και στην αξιολογική έκθεση της REMACO «Η εφαρμογή της Πράξης 'Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων', που έγινε τον Απρίλιο 2005 (σελ. Β-3 και Β-5):

« εκτιμάται ότι είχε θετικές επιπτώσεις στην εκπαίδευση της μουσουλμανικής μειονότητας και πρέπει να εξασφαλιστεί η συνέχειά της. [...] Πράγματι, η Πράξη πέτυχε την άμβλυση βασικών γενεσιουργών αιτιών του κεντρικού προβλήματος της μειονοτικής εκπαίδευσης, που ήταν το ανεπαρκές και αναποτελεσματικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ειδικότερα πέτυχε τα εξής: (1) Άμβλυση των συνεπειών της γλωσσικής ετερότητας, (2) Άμβλυση του κλειστού χαρακτήρα της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, (3) Αύξηση της επαφής με την ελληνική γλώσσα, (4) Βελτίωση της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος».

Η ως άνω αξιολόγηση αναφέρει επίσης τα ακόλουθα (σελ. Γ-15, Γ-16):

«Ειδικότερα η εφαρμογή των παρεμβάσεων, που σχεδιάστηκαν στο πλαίσιο της Πράξης 'Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων', εκτιμάται ότι είχε θετικές επιπτώσεις στην εκπαίδευση της μουσουλμανικής μειονότητας, οι οποίες συνίστανται στα εξής:

- βελτίωση της προφορικής και γραπτής γνώσης της ελληνικής γλώσσας, - βελτίωση της σχολικής επίδοσης μέρους των μαθητών,*
- μείωση της σχολικής διαρροής από την υποχρεωτική εκπαίδευση,*
- ευαισθητοποίηση της διοικητικής μηχανής της εκπαίδευσης και των εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης,*
- ευαισθητοποίηση των μειονοτικών γονέων και αύξηση του ενδιαφέροντός τους για τη σχολική επιτυχία των παιδιών τους.»*

Η αποτελεσματικότητα του Προγράμματος αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το 2007, έτος κατά το οποίο τελείωσε το δημοτικό η πρώτη γενιά παιδιών που διδάχτηκαν με τα εκπαιδευτικά υλικά και τις μεθόδους του ΠΕΜ, η διαρροή από την 9χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση (που το 2000 ήταν 65%) είχε μειωθεί περίπου στο μισό.

Οι επισημάνσεις αυτές ενισχύουν την θετική αξιολόγηση του συνόλου σχεδόν των κριτηρίων, η αποτίμηση των οποίων ακολουθεί:

Κριτήριο 1^ο: Δημιουργία ή/και ενίσχυση των συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στο μαθητή και τα μέλη της σχολικής κοινότητας

Από την ανάλυση που προηγήθηκε γίνεται φανερό ότι η βασική σύλληψη του Προγράμματος αφορά ακριβώς στην ενίσχυση των δεσμών των μουσουλμάνων μαθητών με το σχολείο και με τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας. Στον τομέα αυτό φαίνεται ότι το Πρόγραμμα υπήρξε ιδιαίτερα αποτελεσματικό.

Ενδεικτικά αναφέρονται οι δραστηριότητες των ΚΕΣΠΕΜ που συνεισφέρουν στην κατεύθυνση αυτή όπως τα εργαστήρια υπολογιστών, βιβλιοθήκη, γραμματειακό προσωπικό μικτό (πλειονότητας και μειονότητας) και δίγλωσσο, που προσφέρουν τα απογεύματα και τα Σαββατοκύριακα όλο το σχολικό έτος, τα πρωινά το καλοκαίρι μαθήματα ελληνικής γλώσσας, συμβουλευτική για εκπαιδευτικούς και γονείς, δανειστική βιβλιοθήκη για παιδιά, βιβλιοθήκη εκπαιδευτικών υλικών για εκπαιδευτικούς, μαθήματα ελληνικών για γονείς. Από το 2003 λειτούργησαν δύο ΚΕΣΠΕΜ στις πόλεις Κομοτηνή και Ξάνθη, από το 2006 λειτουργούν άλλα έξι Κέντρα σε μικρότερους οικισμούς (τρεις του νομού Ξάνθης και τρεις Ροδόπης), επίσης από το 2006 λειτουργούν δύο «Κινητά ΚΕΣΠΕΜ», αυτοκίνητα εφοδιασμένα με βιβλία και ηλεκτρονικούς υπολογιστές, που με τη βοήθεια εμψυχωτών μεταφέρουν το έργο του ΠΕΜ στα παιδιά των μακρινών και απομονωμένων οικισμών.

Κριτήριο 2^ο: Αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και συμβολή στην βελτίωση της σχολικής επίδοσης του μαθητή

Η επιτυχής αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας γίνεται σαφής αν ληφθούν υπόψη τα παρακάτω στοιχεία για το έτος 2004:

- η πρόσβαση στο γυμνάσιο έχει τετραπλασιαστεί σε σχέση με το 1995.
- η πρόσβαση στο λύκειο έχει αυξηθεί κατά 60% σε σχέση με το 2000.
- Η αύξηση αυτή ποσοστών συμμετοχής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση χαρακτηρίζει εξίσου τα κορίτσια, στα οποία, όπως προαναφέρθηκε η διαρροή ήταν ακόμα πιο αυξημένη.

Βασικός άξονας για τη μείωση της σχολικής αποτυχίας ήταν η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Για τα παιδιά της μειονότητας, το ΠΕΜ συνέβαλε αποφασιστικά

στη μετατροπή της ελληνικής γλώσσας σε εργαλείο προσιτό στην εκμάθηση και συμβατό με τις προσδοκίες κοινωνικής ένταξης με στόχο την κοινωνική άνοδο και προκοπή. Ενίσχυσε τα κίνητρα μάθησης που υπήρχαν ήδη, ενίσχυσε την αυτοεικόνα των δυνατοτήτων, και ακόμα για το μικρό, σε σχέση με το σύνολο των κοντά δέκα χιλιάδων μαθητών, ποσοστό όσων παιδιών «φοίτησαν» και κοινωνικοποιήθηκαν στα ΚΕΣΠΕΜ, άνοιξε το δρόμο της μάθησης, της σχολικής επιτυχίας και της αρμονικής κοινωνικής ένταξης.

Οι δραστηριότητες στα ΚΕ.Σ.Π.Ε.Μ. που ενισχύουν την σχολική επιτυχία ενδεικτικά περιλαμβάνουν:

- Μαθήματα ελληνικής γλώσσας, μαθηματικών, φυσικής και ηλεκτρονικών υπολογιστών: απογευματινά και τα Σαββατοκύριακα στη διάρκεια του σχολικού έτους και θερινά μαθήματα προς μαθητές δημοτικού και γυμνασίου
- παροχή βιβλίων και άλλου εκπαιδευτικού υλικού σε μαθητές
- δανεισμό βιβλίων σε μαθητές
- μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε γονείς (ιδίως μητέρες) μειονοτικών μαθητών
- ενημέρωση και συμβουλευτική προς γονείς
- Δημιουργικά Εργαστήρια Νέων
- Δημιουργική απασχόληση παιδιών σε προσχολική ηλικία
- Παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού (σε μορφή CD ROM) για χρήση στα ΚΕΣΠΕΜ με στόχο την ενίσχυση της ελληνομάθειας μαθητών ηλικίας 8-12 ετών

Παράλληλα στον άξονα εξοικείωσης των μουσουλμάνων με την ελληνική γλώσσα πραγματοποιήθηκε η εκπόνηση σχολικών βιβλίων και εκπαιδευτικού υλικού κατάλληλα για μαθητές/-τριες με άλλη μητρική γλώσσα:

- Για το δημοτικό σχολείο έγιναν 40 σχολικά βιβλία, μέθοδοι εκμάθησης της ελληνικής ως ξένης γλώσσας, γραμματικές και λεξικά για αλλόγλωσσα παιδιά, ηλεκτρονική μέθοδος εκμάθησης της ελληνικής και ηλεκτρονικά παιχνίδια μαθησιακά της ύλης του δημοτικού σχολείου.
- Για το γυμνάσιο έγιναν συμπληρωματικά εκπαιδευτικά υλικά για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, γραμματική και λεξικά, εκπαιδευτικό υλικό για την ιστορία, τη λογοτεχνία, τα μαθηματικά, τη φυσική, και λογισμικό υλικό για τη γεωγραφία.

Το σύνολο του υλικού είναι παιδαγωγικά μοντέρνο, κινητοποιεί την περιέργεια και την πρωτοβουλία των μαθητών και καλλιεργεί την ανάπτυξη κριτικής σκέψης. Το εκπαιδευτικό υλικό αναγνωρίζει και σέβεται την ταυτότητα των μειονοτικών μαθητών και είναι επιστημονικά θεμελιωμένο, παιδαγωγικά μοντέρνο, πολύχρωμο και ευχάριστο. Από το 2000 είναι τα επίσημα βιβλία του κράτους για τα μειονοτικά δημοτικά σχολεία.

Κριτήριο 3^ο: Εμπλοκή των γονέων σε δραστηριότητες και παρεμβάσεις της σχολικής κοινότητας που στοχεύουν στη σχολική διαρροή

Από την ανάλυση της παρέμβασης είναι φανερή η απόλυτη κάλυψη του κριτηρίου αυτού από τις δράσεις του Προγράμματος. Ενδεικτικά επισημαίνεται η συμβουλευτική στήριξη και ευαισθητοποίηση γονέων και εκπαιδευτικών για την πρόληψη και αντιμετώπιση εξειδικευμένων δυσκολιών, που επηρεάζουν τη μαθησιακή ικανότητα. Η συμβουλευτική παρέχεται στα ΚΕΣΠΕΜ αλλά και στο χώρο των σχολείων σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς.

Οι ενέργειες οι απευθυνόμενες προς γονείς και την ευρύτερη κοινωνία έχουν τρία μεθοδολογικά θεμέλια:

- α) την αρχή της (ιδίως βρετανικής προέλευσης) διαπολιτισμικής παιδαγωγικής για τη θεμελιώδη σημασία που έχει η εμπλοκή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία των παιδιών τους, με τεχνικές έλξης των γονέων προς το σχολείο και αποκατάστασης της επικοινωνίας μαζί τους,
- β) τη θεωρία της «αδράνειας» του εκπαιδευτικού συστήματος της Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης και την εφεύρεση παρακαμπτηρίων τεχνικών επηρεασμού της εκπαιδευτικής διαδικασίας, με εξωσχολικές μαθησιακές δραστηριότητες που στη συνέχεια επιδρούν στο σύστημα (στα προτεινόμενα Κέντρα Στήριξης του έργου και τις διδακτικές τους παρεμβάσεις),
- γ) την κοινωνιολογική αρχή της «ανομίας» που γεννιέται από την ύπαρξη κοινωνικών ομάδων σε συνθήκες μεγάλων ανισοτήτων και περιθωρίου, με στόχο την κατανόηση και αποδοχή ότι οι πολιτικές ισονομίας και άρσης του περιθωρίου υπηρετούν ευρύτερα συμφέροντα ολόκληρης της κοινωνίας

Κριτήριο 4^ο: Ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής.

Η σύνδεση τοπικής και σχολικής κοινότητας με στόχο την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής πραγματοποιήθηκε με μια σειρά από δραστηριότητες. Ορισμένες από αυτές αναφέρθηκαν στην αποτίμηση του 3ου κριτηρίου.

Μία από τις βασικές επιτυχίες του Προγράμματος είναι η κινητοποίηση και ευαισθητοποίηση, όχι μόνο του διδακτικού και εκπαιδευτικού μηχανισμού της Θράκης, αλλά και της τοπικής κοινωνίας εκφρασμένης μέσα από την τοπική αυτοδιοίκηση και το άνοιγμα της κλειστού κοινωνικού χαρακτήρα της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας ως προς την εκπαίδευση.

Κριτήριο 5^ο: Ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής

Η ευαισθητοποίηση αλλά και η επιμόρφωση των διδασκόντων αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους δείκτες καθώς είναι εκείνοι που διευκολύνουν την ενσωμάτωση των παιδιών στους κόλπους τόσο της σχολικής όσο και της ευρύτερης κοινότητας. Οι ενέργειες οι απευθυνόμενες προς εκπαιδευτικούς έχουν πέντε μεθοδολογικά θεμέλια:

- α) τις μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας της ελληνικής ως ξένης γλώσσας
- β) την Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης ως προς το σύνολο των κοινωνικών αιτίων που προκαλούν σχολική αποτυχία και τη συστηματική διδασκαλία των μεθόδων και τεχνικών που αίρουν μέρος των δυσκολιών και δημιουργούν κίνητρα μάθησης,
- γ) την Παιδαγωγική διαθεματική μέθοδο προσέγγισης της γνώσης και την αρχή «μαθαίνω να μαθαίνω» καθώς και τις παιδαγωγικές τεχνικές Σχεδίου Εργασίας (Project) που δημιουργούν κίνητρα μάθησης και οδηγούν στην παραγωγή έργου των μαθητών,
- δ) τη θεωρία των ταυτοτήτων και την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών στην κατανόηση (γνωστική και συναισθηματική) της σημασίας που έχει για τη μάθηση των μαθητών τους ο σεβασμός και η αναγνώριση της πολιτισμικής και γλωσσικής τους ιδιαίτερης ταυτότητας,
- ε) τις θεωρίες της λειτουργίας των ομάδων, της διαχείρισης ομάδας και της επίλυσης συγκρούσεων.

Έγινε συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών δημοτικού και γυμνασίου, 120 κατά μ.ό. ώρες ανά σχολικό έτος. Παράλληλα, οι ομάδες των επιμορφωτών επισκέπτονταν τακτικά τους επιμορφούμενους εκπαιδευτικούς στα σχολεία τους (100 κατά μέσο όρο ώρες επισκέψεων ανά σχολικό έτος). Τα θέματα των επιμορφώσεων συνοψίζονται στα εξής: η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, η διγλωσσία, οι σύγχρονες παιδαγωγικές τεχνικές, η χρήση των νέων εκπαιδευτικών υλικών, οι κοινωνικές ανισότητες στην εκπαίδευση, η διαχείριση των διαφορών, η σημασία της μητρικής γλώσσας στη μάθηση, η ξενοφοβία και οι διακρίσεις.

Επίσης υπάρχουν υποστηρικτικές δράσεις για την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών που αφορούν:

- τη συνεχή ενημέρωση προς προϊστάμενους, συμβούλους και εκπροσώπους των εκπαιδευτικών για το περιεχόμενο του προγράμματος και την πορεία του.
- την επιμορφωτική ενημέρωση προς τους Συμβούλους Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης.
- ημερίδες ενημέρωσης για το Πρόγραμμα και την πορεία του, με δημοσιοποίηση του περιεχομένου τους και δημόσιο διάλογο.

Κριτήριο 6^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για τη διάγνωση της σχολικής διαρροής

Όταν ξεκίνησε το ΠΕΜ το 1997 διαπιστώθηκε η απουσία πολλών στοιχείων για τα παιδιά της μειονότητας που οδήγησε στην οργάνωση απογραφικών και ποιοτικών ερευνών, με τα ακόλουθα περιεχόμενα: το κοινωνικό και μορφωτικό προφίλ των εκπαιδευτικών, η κοινωνική και μορφωτική ταυτότητα των γονέων μαθητών, τα επίπεδα ελληνομάθειας των μαθητών, το μέγεθος και τα αίτια της διαρροής από την υποχρεωτική εκπαίδευση, οι στάσεις απέναντι στο σχολείο, οι αναπαραστάσεις των εκπαιδευτικών και των γονέων για την εκπαίδευση και τις εθνοτικές ταυτότητες και άλλα.

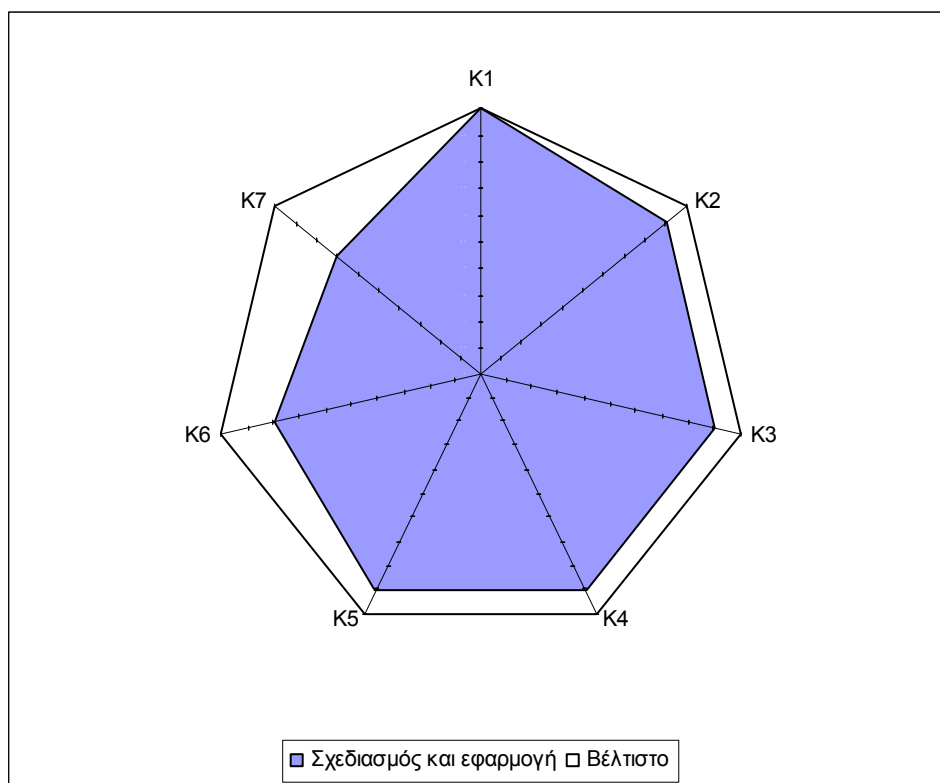
Η καταγραφή αυτών των στοιχείων, αποτελεί το βασικό «εργαλείο» για την έγκαιρη διάγνωση των φαινομένων διαρροής στον μουσουλμανικό μαθητικό πληθυσμό.

Κριτήριο 7^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής.

Ο τρόπος οργάνωσης και εφαρμογής του Προγράμματος δημιούργησε συνολικό πακέτο εργαλείων και εφοδίων, για αξιοποίηση από τους εκπαιδευτικούς για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των θεμελιωδών αιτιών που προκαλούν τη σχολική διαρροή.

Η αποτίμηση των επιπτώσεων στη σχολική διαρροή των παρεμβάσεων για την εκπαίδευση των μουσουλμανοπαίδων, όπως δίνεται στις προηγούμενες παραγράφους, δίνεται συνοπτικά στο ακτινωτό διάγραμμα VII.1.

Διάγραμμα VII.1: Ακτινωτό Διάγραμμα αποτίμησης της επίπτωσης της εκπαίδευσης των μουσουλμανοπαίδων στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής

VIII. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΤΣΙΓΓΑΝΟΠΑΙΔΩΝ

VIII.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων αρχικά και στη συνέχεια το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ανέλαβαν την υλοποίηση της Πράξης (Προγράμματος) με τίτλο «Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων». Βασικός σκοπός της παρέμβασης ήταν η δημιουργία των προϋποθέσεων που θα ευνοούσαν τη βελτίωση των συνθηκών ένταξης και παραμονής των Τσιγγανοπαίδων⁷ στο Σχολείο.

Στον Πίνακα VIII.1 που ακολουθεί δίνονται οι σχετικές Πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006.

Μέτρο/ Ενέργεια/ Κ. Π.	Τίτλος Πράξης	Π/Υ Πράξης (ευρώ)	Τελικός Δικαιούχος	Διάρκεια Πράξης βάσει ΤΔΕ	Ημ/νία Ένταξης
1.1.1.α	Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων	1.150.286,13	Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	1/1/00 - 31/10/01	31/1/2002
1.1.1.α	Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο σχολείο	5.800.000,00	Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	8/3/02- 30/6/04	21/11/2002
1.1.1.α	Ένταξη Τσιγγανόπαιδων στο σχολείο	5.307.351,00	Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας	20/3/06- 31/12/07	20/3/2006

Η επιδίωξη του στόχου αυτού εκφραζόταν κυρίως μέσα από την ενθάρρυνση των παιδιών «τσιγγάνικης καταγωγής» και κυρίως των οικογενειών τους, αρχικά, να εγγραφούν στο σχολείο και, στη συνέχεια, να παραμείνουν σε αυτό (καταπολέμηση της σχολικής διαρροής). Είναι βέβαιο ότι η εκπαίδευση της συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας υπερκαθορίζεται από προβληματικές καταστάσεις σε άλλους κύριους τομείς:

⁷ Με τον όρο «Τσιγγανόπαιδες» γίνεται αναφορά σε όλους τους Ρομά μαθητές, ανεξάρτητα από την επί μέρους κατηγορία της ρόμικης ομάδας στην οποία εντάσσονται και ανεξάρτητα από τον τρόπο και τον τόπο διαβίωσης της οικογένειας από την οποία προέρχονται.

στέγαση, υγεία και υγιεινή, εργασία. Η γλωσσική ετερότητα είναι μικρότερης τάξης πρόβλημα, καθώς δεν υπάρχουν Έλληνες Τσιγγάνοι για τους οποίους η Ελληνική είναι άγνωστη ξένη γλώσσα. Η Ελληνική του σχολείου, όμως, που καλούνται να μάθουν είναι γλώσσα διαφορετική από τα Ελληνικά της οικογένειας ή της αγοράς.

Στη συνέχεια περιγράφονται οι παρεμβάσεις (πράξεις) που υλοποιήθηκαν, συμπεριλαμβάνοντας στην περιγραφή, για την πληρότητα της παρουσίασης, και τις παρεμβάσεις του ΕΠΕΑΕΚ Ι (1994-1999) της οποίας άλλωστε συνέχεια αποτελεί και το έργο «γέφυρα» της περιόδου 2000-2001.

Πρώτη και δεύτερη φάση υλοποίησης της Πράξης (1997-2001/2002-2004)

Οι παρεμβάσεις που αναπτύχθηκαν κατά το διάστημα αυτό στόχευαν στην αρμονική ένταξη των μαθητών με τσιγγάνικη καταγωγή στο εκπαιδευτικό σύστημα μέσω της διασφάλιση της αποδοχής των παιδιών αυτών από το εκπαιδευτικό προσωπικό και τους γονείς της πλειονότητας, την παροχή στους εκπαιδευτικούς γνώσεων και κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού, υποστήριξη των οικογενειών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες ώστε να είναι σε θέση να βοηθήσουν αποτελεσματικά τα παιδιά τους και, τέλος, ευαισθητοποίηση της διοικητικής μηχανής της εκπαίδευσης σε θέματα ισότητας εκπαιδευτικών ευκαιριών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Βασική μεθοδολογία για την υλοποίηση των παρεμβάσεων ήταν αυτή της «Έρευνας Δράσης». Στο πλαίσιο αυτής της μεθοδολογίας σχεδιάστηκαν και πραγματοποιήθηκαν παρεμβάσεις εκπαιδευτικής καινοτομίας, οι οποίες απευθύνθηκαν προς όλους τους άμεσα και έμμεσα εμπλεκόμενους στη σχολική φοίτηση των Τσιγγανοπαίδων φορείς (φορείς εκπαίδευσης, τοπική αυτοδιοίκηση, κρατικές υπηρεσίες υγείας πρόνοιας, μαζικά μέσα επικοινωνίας, οργανώσεις που ενεργοποιούνται παράλληλα με παραπλήσιους στόχους, σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων).

Σε προγραμματικό επίπεδο στο έργο αναπτύχθηκαν μια σειρά δράσεις με επιδιωκόμενα αποτελέσματα (τα οποία θα ικανοποιούσαν τους παραπάνω στόχους):

- τη δημιουργία δικτύου συνεργατών με επιτόπια παρουσία στις περιοχές διαβίωσης των μαθητών με ρόμικη προέλευση και των οικογενειών τους.
- την εξοικείωση των εκπαιδευτικών οι οποίοι δίδασκαν σε τάξεις με ισχυρή παρουσία Τσιγγανοπαίδων με τα προβλήματα και τις ιδιαιτερότητες της ομάδας στόχου, καθώς και με τη χρήση του εκπαιδευτικού υλικού του Προγράμματος.

- την ευαισθητοποίηση/ ενημέρωση των διοικητικών στελεχών της εκπαιδευτικής κοινότητας, των στελεχών ΟΤΑ και των τοπικών κοινωνιών.
- την ευαισθητοποίηση/ ενημέρωση των οικογενειών των Τσιγγάνων.
- τη δημιουργία και παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού.
- την οργάνωση μιας σειράς υποστηρικτικών δράσεων (Απογραφή μαθητικού πληθυσμού τσιγγάνικης καταγωγής, δημιουργία Κέντρων Παιδαγωγικής Υποστήριξης Σχολικής Ένταξης, ενίσχυση μουσικής διδασκαλίας).
- την οργάνωση ενεργειών ευαισθητοποίησης και διάχυσης των σκοπών του Προγράμματος (συνέδρια, ημερίδες).

Συνολικά, σε προγραμματικό επίπεδο αναμενόταν ότι από τις δραστηριότητες του έργου θα ωφελούνταν περί τους 8.300 μαθητές με παρεμβάσεις σε 260 σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης .

Οι παρεμβάσεις που προδιαγράφηκαν στο Έργο, μέσω του αντίστοιχου Τεχνικού Δελτίου που υποβλήθηκε, φαίνεται να ανταποκρίνονται σε μεγάλο βαθμό στα προβλήματα που διατυπώθηκαν παραπάνω αναφορικά με τις προϋποθέσεις ένταξης των Τσιγγανοπαίδων στο σχολείο.

Τρίτη φάση υλοποίησης της Πράξης: περίοδος 2004-2007

Η δεύτερη φάση υλοποίησης της Πράξης έληξε επίσημα το τέλος του σχολικού έτους 2004. Ωστόσο η έναρξη της νέας φάσης καθυστέρησε πάνω από δεκαοκτώ μήνες, εφόσον επίσημα το Πρόγραμμα του ΥΠΕΠΘ για την ένταξη των Τσιγγανοπαίδων ξεκίνησε να υλοποιείται ξανά τον Μάρτιο του 2006 μετά από καθυστέρηση που σχετίζεται με τις διαδικασίες ανάδειξης του φορέα υλοποίησης μέσα νέα πρόσκληση. Η τρίτη φάση υλοποίησης του Προγράμματος υλοποιείται με αλλαγή του φορέα υλοποίησης. Ο νέος φορέας είναι το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, και ειδικότερα το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Παιδαγωγική θεμελίωση της Πράξης

Σε ό,τι αφορά την παιδαγωγική φιλοσοφία πάνω στην οποία στηρίζεται το σύνολο των παρεμβάσεων (ανεξαρτήτως του φορέα υλοποίησης), κινείται στα πλαίσια της εκπαιδευτικής πολιτικής που ισχύει για τη συγκεκριμένη καινοτομική παρέμβαση ήδη

από το 1997 χωρίς να έχει μεταβληθεί στα ουσιώδη σημεία της. Όπως μπορεί να δει κανείς από την επίσημη παρουσία του Προγράμματος στο ευρύτερο κοινό⁸, αλλά όπως συνάγεται και από τα εμπειρικά δεδομένα (συνεντεύξεις) σχετικά με το περιεχόμενο των επιμορφωτικών σεμιναρίων και των συνεδρίων που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα, η παιδαγωγική λογική της τρίτης φάσης δεν διαφέρει ουσιαστικά από εκείνη της δεύτερης φάσης υλοποίησης (2002-2004). Οι Τσιγγάνοι (Ρομά) μαθητές δεν ορίζονται ως μειονοτική ομάδα η οποία χρήζει μιας ιδιαίτερης, διαφορετικής από εκείνης των υπόλοιπων μαθητών παιδείας, προσαρμοσμένης στις ιδιαιτερότητες του περιβάλλοντος προέλευσης, αλλά ως τμήμα του μαθητικού πληθυσμού ευάλωτο στον κοινωνικό αποκλεισμό και στις εκπαιδευτικές ανισότητες και που έχει ανάγκη από την ίδια παιδεία που η πολιτεία υπόσχεται σε όλους τους μαθητές της χώρας.

Ωστόσο, την ίδια στιγμή αναγνωρίζεται κάποια πολιτισμική ιδιαιτερότητα η οποία χρειάζεται να βρει την έκφρασή της στο σχολείο και να αποτελέσει γέφυρα επικοινωνίας ανάμεσα στο περιβάλλον προέλευσης και τον θεσμό της εκπαίδευσης. Αυτό που είχε συντελεστεί στις δύο προηγούμενες φάσεις του Προγράμματος μέσω των μουσικο-γλωσσικών εργαστηρίων, επιχειρείται τώρα με έναν πιο διευρυμένο τρόπο, όπου στην γνωστή από το παρελθόν προσφορά μουσικής παιδείας σε συνδυασμό με τη γλωσσική μάθηση, προστίθενται τώρα η νέα τεχνολογία (υπολογιστές) και άλλες μορφές δημιουργικής δραστηριότητας (χορός, θέατρο κίνηση, ζωγραφική κ.α.). Επίσης οι περιοχές μάθησης δεν περιορίζονται στη γλώσσα αλλά περιλαμβάνουν και άλλους τομείς της σχολικής γνώσης (αγωγή υγείας, φυσική, μαθηματικά). Ο νέος αυτός θεσμός που εισάγεται μέσω της καινοτομίας στα σχολεία ονομάζεται «Εργαστήρια Δημιουργικής Απασχόλησης Νέων».

Οι βασικοί άξονες του συνόλου των παρεμβάσεων είναι:

- Η καταπολέμηση της σχολικής διαρροής με την ενίσχυση των εγγραφών και της τακτικής φοίτησης των μαθητών
- Η καλλιέργεια των βασικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων για την σχολική και την κοινωνική ένταξη των μαθητών
- Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και των στελεχών της εκπαίδευσης

---

⁸ Βλ. <http://www.roma.uth.gr>

- Η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης γύρω από την αναγκαιότητα εκπαιδευτικής και κοινωνικής ένταξης των Ρομά και η καλλιέργεια πνεύματος σεβασμού απέναντι στην πολιτισμική διαφορά.

Οι δραστηριότητες που ανέπτυξε ο φορέας υλοποίησης στο διάστημα Μάρτιος 2006-Οκτώβριος 2007 για την προώθηση των στόχων του Προγράμματος ήταν οι ακόλουθες:

1. **Δημιουργία και λειτουργία ενός δικτύου συνεργατών** στους περισσότερους νομούς της χώρας με συγκεντρώσεις Ρομά, έργο των οποίων είναι η διαρκής στήριξη της φοίτησης των Τσιγγανοπαίδων μέσω των επαφών με την οικογένεια, το σχολείο, την τοπική αυτοδιοίκηση και τους ίδιους τους μαθητές. Σε όλες τις φάσεις υλοποίησης των παρεμβάσεων το δίκτυο των τοπικών συνεργατών, των οποίων η δράση συντονίζεται και εποπτεύεται από περιφερειακούς υπευθύνους, αποτελεί τη σημαντικότερη προϋπόθεση για την ομαλή εξέλιξη του φυσικού αντικείμενου του έργου και κυρίως για τη διατήρηση των υψηλών ποσοστών φοίτησης που έχουν ήδη επιτευχθεί από το 1997 μέχρι σήμερα. Μια εξίσου σημαντική αποστολή του δικτύου είναι η χαρτογράφηση και η επικαιροποίηση του χάρτη με την κατανομή του πληθυσμού των Ρομά για να διευκολύνεται ο περαιτέρω σχεδιασμός των δράσεων.
2. **Επιμορφωτική δραστηριότητα.** Σε όλες τις περιφέρειες όπου υλοποιείται το Πρόγραμμα έχουν πραγματοποιηθεί επιμορφωτικά σεμινάρια ενδοσχολικής και συστηματικής επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, συμβούλων και στελεχών της εκπαίδευσης. Στόχος των σεμιναρίων αυτών ήταν η υποβοήθηση των εκπαιδευτικών και των στελεχών της εκπαίδευσης μέσω της διάχυσης γνώσης και της μεταφοράς και ανταλλαγής εμπειριών να αντιμετωπίσουν προβλήματα διαρροής, υπο-επίδοσης και κοινωνικής ένταξης των Τσιγγανοπαίδων. Μέρος των επιμορφωτικών σεμιναρίων ήταν εστιασμένο στη διαχείριση της πολιτισμικής ετερότητας στο σχολείο, ενώ το υπόλοιπο αφορούσε πρακτικά προβλήματα διδασκαλίας της γλώσσας και άλλων μαθημάτων σε μαθητές που προέρχονται από κοινωνικά ευάλωτες ομάδες.
3. **Ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.** Για το σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκαν ημερίδες και συνέδρια τα οποία ήταν ανοιχτά στο κοινό, ώστε παράλληλα με τους εκπαιδευτικούς να ευαισθητοποιηθούν και οι γονείς

καθώς επίσης κάθε άλλος ενδιαφερόμενος σε σχέση με το ζήτημα της ένταξης των Ρομά στην εκπαίδευση και την κοινωνία.

4. **Ενισχυτική διδασκαλία.** Αφορά στην ενίσχυση σε επίπεδο πρόσθετης διδακτικής στήριξης σε μαθητές που εμφανίζουν μαθησιακά κενά ή έκαναν καθυστερημένη από πλευράς βιογραφικής ηλικίας εγγραφή στο σχολείο. Ήδη έχουν ορισθεί 170 σχολικές μονάδες παρέμβασης, από τις οποίες στις 76 προσφέρεται και ενισχυτική διδασκαλία σε Ρομά μαθητές. Η διδασκαλία αφορά κυρίως τη γλώσσα και τα μαθηματικά, ενώ η διάρκειά τους είναι 10 ώρες την εβδομάδα. Σε επίπεδο ενισχυτικής διδασκαλίας συνεχίζεται και στην τρίτη φάση η παιδαγωγικά παραγωγική πρακτική της φιλοξενίας στα τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας και μαθητών που δεν προέρχονται από ρόμικο περιβάλλον, με στόχο τη συνεύρεση και την αλληλοαποδοχή των μαθητών ως ενδιάμεσους σταθμούς της ένταξης.
5. **Παραγωγή διδακτικού και επιμορφωτικού υλικού.** Έχουν ήδη παραχθεί και διανέμονται στα σχολεία δύο κατηγορίες υλικού:
  - (α) Διδακτικό υλικό για τις ανάγκες της ενισχυτικής διδασκαλίας, στο οποίο περιλαμβάνονται:
    - ο τρία τεύχη γλωσσικού υλικού για τον μαθητή (επίπεδο Α, επίπεδο Β, επίπεδο Γ)
    - ο τρία τεύχη υλικού για τη διδασκαλία των μαθηματικών (επίπεδο Α, επίπεδο Β, επίπεδο Γ)
  - (β) Επιμορφωτικό υλικό (τεύχος με τίτλο «Ετερότητα στη σχολική τάξη και διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας και των Μαθηματικών: Η περίπτωση των Τσιγγανοπαίδων- Επιμορφωτικός Οδηγός»).

Το επιμορφωτικό υλικό αφορά γενικά θέματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής και ειδικότερα θέματα διδασκαλίας της γλώσσας και των μαθηματικών σε μαθητές με πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες. Περιέχει επίσης ενότητες για την ιστορία και τον πολιτισμό των Τσιγγάνων στην Ελλάδα και την Ευρώπη.

VIII.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι σημαντικότεροι από τους σκοπούς του Προγράμματος ήταν οι ακόλουθοι:

- Ενίσχυση της συστηματικής φοίτησης των Τσιγγανοπαίδων (Ρομ μαθητών, μαθητών με ρόμικη προέλευση) στα σχολεία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, μέσω της διευκόλυνσης των εγγραφών, της βοήθειας του σχολείου να ανταποκριθεί στο νέο του ρόλο, της υπέρβασης δυσλειτουργιών σε επίπεδο οργάνωσης και διοίκησης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και της ενημέρωσης των γονέων, των εκπαιδευτικών στελεχών και των τοπικών κοινωνιών για το ρόλο του σχολείου και για το έργο του.
- Εξασφάλιση ίσων ευκαιριών μάθησης και κοινωνικής ένταξης των μαθητών του πληθυσμού –στόχου.
- Επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού των σχολείων της γενικής εκπαίδευσης σε θέματα: διοικητικά, διδακτικά, εκπαιδευτικής νομοθεσίας και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, έτσι ώστε οι χειρισμοί τους να είναι συμβατοί με τις ισχύουσες θεσμικές ρυθμίσεις και τα πορίσματα των Επιστημών της Αγωγής.
- Καταπολέμηση προκαταλήψεων και δοξασιών, γύρω από τον πληθυσμό – στόχο, οι οποίες στηρίζουν και νομιμοποιούν εξωπραγματικές και βλαπτικές εικόνες για τους Τσιγγάνους και παγιδεύουν τους φορείς τους σε ρατσιστικές συμπεριφορές.
- Συγκέντρωση και επεξεργασία δεδομένων σχετικών με την εκπαιδευτική κατάσταση των Ρομ μαθητών σε όλη την ελληνική επικράτεια αλλά και σε χώρες του εξωτερικού.
- Παραγωγή διδακτικού υλικού στη Γλώσσα, τη Γεωγραφία και Ιστορία, τον Φυσικό Κόσμο, την Αγωγή Υγείας, τα Μαθηματικά και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία, ώστε να διευκολυνθεί η ταχύρυθμη μάθηση στα τμήματα προπαρασκευής και η ένταξη των μαθητών στην κανονική ηλιακή τους τάξη.
- Παραγωγή υλικού για τη γλωσσική διδασκαλία μέσα από το οποίο αξιοποιείται το πολιτισμικό κεφάλαιο του πληθυσμού–στόχου στο σχολείο και προωθείται αντιρατσιστική αγωγή για όλους τους μαθητές.
- Οργάνωση και λειτουργία εργαστηρίων μουσικο–γλωσσικής αγωγής για την καλύτερη αξιοποίηση του μη-γλωσσικού πολιτισμικού κεφαλαίου των μαθητών με τη γλωσσική μάθηση.

- Οργάνωση και λειτουργία μονάδας παρακολούθησης και παρέμβασης στις περιπτώσεις που παρατηρούνται συμπεριφορές διάκρισης εκ μέρους του εκπαιδευτικού οργανισμού ή άλλων ατόμων και ομάδων, ώστε στα μέλη του πληθυσμού –στόχου να εδραιωθεί η πεποίθηση ότι ζουν σε μια ευνομούμενη πολιτεία και σε ένα κράτος δικαίου.

Βασικός σκοπός της εκπαιδευτικής αυτής παρέμβασης είναι η δημιουργία των προϋποθέσεων που θα ευνοήσουν την βελτίωση των συνθηκών ένταξης και παραμονής των Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο. Η εφαρμογή του στόχου αυτού εκφράζεται κυρίως μέσα από την ενθάρρυνση των παιδιών τσιγγάνικης καταγωγής (και κυρίως των οικογενειών τους), αρχικά, να εγγραφούν στο σχολείο και, στη συνέχεια, να παραμείνουν σε αυτό (καταπολέμηση της σχολικής διαρροής).

Ως επιμέρους (εξειδικευμένοι) στόχοι της Πράξης, που ουσιαστικά συνεισφέρουν στην επίτευξη του βασικού της σκοπού, διακρίνονται οι ακόλουθοι:

- Η αύξηση των Τσιγγανοπαίδων που εγγράφονται στο σχολείο (κυρίως στο Δημοτικό)
- Η αύξηση του προσδοκώμενου χρόνου παραμονής στο σχολείο (μείωση της σχολικής διαρροής κυρίως στα πρώτα χρόνια φοίτησης, δηλαδή στο Δημοτικό).
- Η αύξηση του αριθμού των Τσιγγανοπαίδων που μεταβαίνουν από την Πρωτοβάθμια στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.
- Η αύξηση του αριθμού των Τσιγγανοπαίδων που ολοκληρώνουν την Υποχρεωτική Εκπαίδευση

Σύμφωνα με όσα τεκμαίρονται από την ανάγνωση του Τεχνικού Δελτίου της Πράξης οι επιχειρησιακοί στόχοι του Έργου έχουν ως εξής:

- Ενίσχυση των μαθησιακών διαδικασιών και δυναμική σύνδεσή τους με τον επαγγελματικό χώρο.
- Καταπολέμηση των κοινωνικών διακρίσεων γενικά και ιδιαίτερα στο χώρο του σχολείου.
- Πρόληψη των κοινωνικών εντάσεων και ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής

- Βελτίωση της εικόνας της χώρας σε ότι αφορά το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Αναβάθμιση της συμμετοχής της οικογένειας στις διαδικασίες λήψης απόφασης σχετικά με την εκπαίδευση.
- Αναβάθμιση της θέσης της γυναίκας στη ρόμικη κοινότητα και την άρση των ανισοτήτων.
- Αξιοποίηση του πολιτισμικού κεφαλαίου των μαθητών με ρόμικη προέλευση και τη σύνδεσή του με την επαγγελματική κατάρτιση.

Οι παραπάνω στόχοι, που ήταν σύμφωνοι με τις προτεραιότητες του ΕΣΔΕν και του ΕΣΔΑ⁹, εξειδικεύτηκαν σε τέσσερις δέσμες ενεργειών (Δράσεις) οι οποίες έχουν ως εξής:

Δράση 1. Παιδαγωγική παρακολούθηση και στήριξη

Η δράση αυτή ουσιαστικά αφορά στη δημιουργία Δικτύου Τοπικών Συνεργατών οι δραστηριότητες των οποίων εστιάζονται :

- στην παρακολούθηση και αύξηση των εγγραφών
- στην καταγραφή των σχολικών διαρροών και τις μορφές “απαγκίστρωσης” με τη μορφή απουσιών- των μαθητών από το σχολείο
- στη διαμεσολάβηση ανάμεσα στο σχολείο και τις οικογένειες, ώστε να τονωθεί η αξία της εκπαίδευσης και να εδραιωθεί η σχέση με τις σχολικές μονάδες.
- στη στήριξη της εκπαιδευτικής παρέμβασης με τα Κέντρα Παιδαγωγικής Υποστήριξης της Σχολικής Ένταξης (ΚΕΠΥΣΕ) που συντονίζονται εκπαιδευτικά από πανεπιστημιακές δομές έρευνας, κατάρτισης και ευαισθητοποίησης. Τα Κέντρα αυτά θα συνδέονταν με τις περιφερειακούς φορείς συντονισμού που θα τα συντόνιζαν και καθοδηγούσαν (Πανεπιστήμια Πατρών, Θεσσαλίας, Θεσσαλονίκης, Κρήτης)
- στην ανάπτυξη Μουσικών Εργαστηρίων για την αξιοποίηση του πολιτισμικού κεφαλαίου και τη διασύνδεσή του με τη διδασκαλία της γλώσσας.

---

⁹ Η στοχοθέτηση του Έργου βρίσκεται σε συνάφεια με την Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Απασχόληση και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση (Πεδίο Πολιτικής ΕΚΤ 3/Πυλώνας Στρατηγικής για την Απασχόληση 1/Κατευθυντήρια Γραμμή 6) και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση (Στόχος 3/Δράσεις για τους πλέον Ευάλωτους).

Δράση 2. Ευαισθητοποίηση και επιμόρφωση

Στα πλαίσια της δράσης αυτής:

- προβλέφθηκε η επιμόρφωση σεμιναριακού χαρακτήρα σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σε εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε διευθυντές/ντριες σχολικών μονάδων και στελέχη της εκπαιδευτικής ιεραρχίας (Περιφερειακούς Διευθυντές, Διευθυντές Εκπαίδευσης, Προϊσταμένους Γραφείων, Σχολικούς Συμβούλους, κλπ) και
- επιδιώχτηκε η ενθάρρυνση, διαμόρφωση και σχεδίαση μιας εσωτερικής για τη σχολική μονάδα εκπαιδευτικής πολιτικής που να ανταποκρίνεται στις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης για μαθητές που ανήκουν σε «ευπαθείς» κοινωνικές ομάδες.

Δράση 3. Παραγωγή παιδαγωγικού υλικού

Στο πλαίσιο της δράσης αυτής προβλέφθηκε:

- η βελτίωση, συμπλήρωση και παραγωγή διδακτικού υλικού, απαραίτητου για την εκπαιδευτική πράξη με προτεραιότητα στα σχολεία παρέμβασης και
- η επεξεργασία επιμορφωτικού υλικού που θα καλύψει όχι μόνο τις ανάγκες επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης αλλά και τις ανάγκες καταπολέμησης του ρατσισμού και άλλων στερεοτύπων και προκαταλήψεων.

Δράση 4. Συντονισμός, εποπτεία, αξιολόγηση και ενέργειες διάχυσης και δημοσιοποίησης του έργου

Στο πλαίσιο της δράσης αυτής προβλέφθηκε:

- ο σχεδιασμός, συντονισμός και εποπτεία των ενεργειών / δραστηριοτήτων για την υλοποίηση του προγράμματος
- ο ανάπτυξη αναγκαίων υποδομών, λογισμικού και βιβλιοθηκών για την υλοποίηση του προγράμματος
- η ανάπτυξη ειδικού Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών (G.I.S.) για την παρακολούθηση της σχολικής φοίτησης (εγγραφές, διαρροές, ειδικές γνώσεις, όπως π.χ. μουσική) των μαθητών, ανά τάξη, σχολική μονάδα, δήμο, νομό και περιφέρεια, καθώς και

- η εσωτερική αξιολόγηση του προγράμματος και
- οι παρεμβάσεις στα ΜΜΕ για την πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.

Οι δείκτες επίτευξης των στόχων της Πράξης που ολοκληρώθηκε (2002-2004) σε προγραμματικό επίπεδο (με βάση το τελικό ΤΔΕ) δίνονται στον Πίνακα

VIII.2 :

ΔΕΙΚΤΗΣ	ΤΙΜΗ
Επιμορφούμενοι εκπαιδευτικοί Α'βάθμιας εκπαίδευσης	2.150
Επιμορφούμενοι εκπαιδευτικοί Β'βάθμιας εκπαίδευσης	350
Επωφελούμενοι μαθητές Α'βάθμιας εκπαίδευσης	7.300
Επωφελούμενοι μαθητές Β'βάθμιας εκπαίδευσης	2.000
Προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών Α'βάθμιας εκπαίδευσης	40
Προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών Β'βάθμιας εκπαίδευσης	5
Δομές Α'βάθμιας εκπαίδευσης που επωφελούνται από το πρόγραμμα	220
Δομές Β'βάθμιας εκπαίδευσης που επωφελούνται από το πρόγραμμα	40

VIII.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η Πράξη της παρέμβασης που ολοκληρώθηκε (την 30/6/2004) αφορά στην περίοδο 2002-2004. Στον Πίνακα VIII.3 παρουσιάζεται η Λογική Ανάλυση της παρέμβασης για την περίοδο αυτή όπως παρουσιάζεται στην αξιολόγηση που εκπόνησε η εταιρεία REMACO για τις πράξεις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης με χρηματοδότηση του ΕΠΕΑΕΚ. Στον Πίνακα αυτόν γίνεται (κατόπιν επεξεργασίας από τον μελετητή), ο συσχετισμός των ποιοτικών και ποσοτικών στοιχείων του Έργου σε επίπεδο παρεμβάσεων. Πιο συγκεκριμένα, οι παρεμβάσεις του Προγράμματος όπως αυτές αναλύθηκαν παραπάνω και οι οποίες συνδέονται με τον απώτερο σκοπό, τους στόχους παρέμβασης και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματά του, συνδέονται με αντίστοιχους μετρήσιμους δείκτες. Για τους δείκτες αυτούς δίνονται οι τιμές για τα έτη 2000 (βάσης) και 2004 (υλοποίησης). Η ποσοτικοποίηση των δεικτών έγινε από τον Φορέα Υλοποίησης.

Πίνακας VIII.3: Πίνακας Λογικής Ανάλυσης για την Αξιολόγηση της εκπαίδευσης τσιγγανοπαίδων

ΛΟΓΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ	ΤΙΜΕΣ:	
		2000	2004
ΑΠΩΤΕΡΟΣ ΣΚΟΠΟΣ			
Βελτίωση των όρων ένταξης και παραμονής των Τσιγγανοπαίδων στο εκπαιδευτικό σύστημα, για την αντιμετώπιση του κινδύνου κοινωνικής περιθωριοποίησής τους	Μέση διάρκεια σχολικής φοίτησης τσιγγάνων μαθητών εκφραζόμενη σε ολοκληρωμένα έτη φοίτησης (αριθμός)	1,5	4
ΣΤΟΧΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ			
Αύξηση του αριθμού των τσιγγανοπαίδων που εγγράφονται στο Δημοτικό σχολείο	Εγγεγραμμένοι Τσιγγανόπαιδες στο Δημοτικό σχολείο έναντι του συνόλου των Τσιγγανοπαίδων αντίστοιχων ηλικιών (%)	71%	92%
	Εγγεγραμμένοι Τσιγγανόπαιδες στο Δημοτικό σχολείο (αριθμός)	3.620	8.760
Αύξηση του προσδοκώμενου χρόνου παραμονής στο σχολείο και μείωση της σχολικής διαρροής (Δημοτικό)	Τσιγγανόπαιδες με πλήρη (ετήσια) φοίτηση έναντι των αρχικά εγγεγραμμένων (%)	65	25,5%
Αύξηση του ποσοστού μετάβασης από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο.	Τσιγγανόπαιδες που μεταβαίνουν από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο (μέσος ετήσιος αριθμός)	200	650
Αύξηση των ποσοστών αποφοίτων υποχρεωτικής εκπαίδευσης.	Τσιγγανοπαίδες απόφοιτοι Γυμνασίου έναντι των αρχικά εισαχθέντων στο Γυμνάσιο (%)	-	-
ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ			
Να δημιουργηθεί δίκτυο συνεργατών με επιτόπια παρουσία στις δράσεις που αναπτύσσονται.	Αριθμός Συνεργατών Δικτύου	12	115
	Κάλυψη ελλαδικού χώρου (%)	54%	100%
Να επιμορφωθούν οι εκπαιδευτικοί	Αριθμός Επιμορφούμενων εκπαιδευτικών	3.087	3.474
	Αριθμός επιμορφωτικών κύκλων	45	52
	Μέσος αριθμός ωρών ανά εκπαιδευτικό κύκλο	8	5
Να παραχθεί εκπαιδευτικό υλικό	Αριθμός βιβλίων (τίτλοι)	116	17
	Αριθμός περιοδικών/φυλλαδίων	4	3
Να λειτουργήσουν τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας	Αριθμός σχολείων με τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας	0	4
	Αριθμός τμημάτων ενισχυτικής διδασκαλίας	0	12
	Σύνολο ωρών ενισχυτικής διδασκαλίας	0	150
	Αριθμός μαθητών που παρακολούθησαν τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας	0	190
Βελτίωση των συνθηκών αποδοχής των Τσιγγάνων από τις τοπικές κοινωνίες (καταπολέμηση στερεότυπων και προκαταλήψεων).	Παρεμβάσεις ενημέρωσης στις τοπικές κοινωνίες (μη Τσιγγάνοι) επί του συνόλου των παρεμβάσεων (%)	7%	15%
Βελτίωση ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης Τσιγγάνων γονέων για να διευκολύνουν την πρόσβαση και παραμονή των παιδιών τους στο σχολείο.	Παρεμβάσεις ενημέρωσης σε τσιγγάνους γονείς επί του συνόλου των παρεμβάσεων (%)	15%	35%
Αύξηση του βαθμού αποδοχής των τσιγγάνων μαθητών από την εκπαιδευτική κοινότητα	Παρεμβάσεις σε εκπαιδευτικούς, σχολικούς συμβούλους και διοικητικό προσωπικό εκπαίδευσης (αριθμός)	45	52
Βελτίωση της διεισδυτικότητας των παρεμβάσεων/ πολιτικών υπέρ των Τσιγγανοπαίδων	Ωφελούμενοι Τσιγγάνοι μαθητές από παρεμβάσεις/ πολιτικές επί του συνόλου των Τσιγγάνων μαθητών (%)	-	80%
	Επωφελούμενοι Τσιγγάνοι μαθητές από τις Παρεμβάσεις του προγράμματος	8.300	8.020
	Σχολεία που συμμετέχουν σε δράσεις/παρεμβάσεις(αριθμός)	260	363

Ας σημειωθεί ότι λόγω της αποσπασματικότητας των διαθέσιμων στοιχείων και της αδυναμίας εξεύρεσης περαιτέρω επαρκών και διασταυρωμένων στοιχείων σχετικά με τις ποσότητες και τα κόστη των προϊόντων του Έργου, η εκτίμηση του Μελετητή για την ανταπόκριση του υλοποιηθέντος φυσικού αντικείμενου σε σχέση με το προγραμματισθέν (σε συνάρτηση με το κόστος) δεν μπορεί να είναι απόλυτα ασφαλής. Ωστόσο, αυτό που μπορεί να διατυπωθεί είναι ότι το πρόγραμμα παρουσίασε σημαντική απόκλιση σε σχέση με τους προγραμματικούς του στόχους (έτσι όπως αυτοί διατυπώθηκαν στο εγκεκριμένο ΤΔΕ) και ότι ο καταμερισμός των δραστηριοτήτων σε επίπεδο υλοποίησης είναι ανισοβαρής υπέρ ορισμένων κατηγοριών δράσεων (πχ. Δίκτυο Συνεργατών) και σε βάρος κάποιων άλλων (πχ. ενισχυτική διδασκαλία, επιμόρφωση εκπαιδευτικών).

Οι αποκλίσεις αυτές ενδέχεται να οφείλονται στον καινοτομικό χαρακτήρα της πράξης, αφού δεν είχε υπάρξει στην Ελλάδα προηγούμενη εμπειρία με την εκπαίδευση παιδιών Ρομ σε εθνική κλίμακα, ώστε να γνωρίζουν οι σχεδιαστές τις προτεραιότητες με βάση εμπειρικά δεδομένα. Ο ίδιος ο φορέας υλοποίησης θεωρεί ότι η έμφαση λ.χ. στο Δίκτυο των τοπικών συνεργατών ήταν επιβεβλημένη για έναν πληθυσμό όπου το βασικό πρόβλημα εντοπίζεται σε επίπεδο εγγραφών στο σχολείο και παρέμβασης στην οικογένεια προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός. Το ίδιο ισχύει και για το βάρος που δόθηκε στην επιμόρφωση συγκριτικά με το αντίστοιχο που πήρε η παραγωγή εναλλακτικού διδακτικού υλικού.

VIII. 4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ

Στη συνέχεια αξιολογούνται τέσσερις βασικές επιδιώξεις για το σύνολο της παρέμβασης που σχετίζονται άμεσα με την αποτίμηση των κριτηρίων της Ενότητας II.2:

- Το εκπαιδευτικό υλικό

Σε ό,τι αφορά το διδακτικό υλικό για τους Ρομ μαθητές, το υλικό που αναπτύχθηκε στις αρχικές φάσεις (μέχρι και το 2004) ήταν σχετικά περιορισμένο σε σύγκριση με το διδακτικό υλικό άλλων αναλόγων προγραμμάτων, αλλά επαρκές (σύμφωνα με την εκτίμηση του φορέα υλοποίησης) για την κάλυψη των αναγκών ταχύρυθμου αλφαριθμητισμού και για τις ανάγκες της ενισχυτικής διδασκαλίας και την παρουσία στοιχείων της ρόμικης κουλτούρας στο σχολείο.

Στις μετέπειτα φάσεις της παρέμβασης η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού επιταχύνθηκε.

- Η επιμόρφωση εκπαιδευτικών

Από τα στοιχεία που έθεσαν στη διάθεσή του μελετητή οι υπεύθυνοι του Προγράμματος προκύπτει ότι ο μεγάλος όγκος των εκπαιδευτικών που ασχολούνται εκπαιδευτικά και διοικητικά με την ένταξη Τσιγγανοπαίδων εκδήλωσαν ενδιαφέρον συμμετοχής και συμμετείχαν σε επιμορφωτικά σεμινάρια. Η συμμετοχή τους μάλιστα σε αυτά, σύμφωνα με εμπειρικά στοιχεία του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης που ετέθησαν στη διάθεσή του μελετητή, αξιολογείται εκ μέρους των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών ως θετική, ιδιαίτερα στον τομέα της Διαπολιτισμικής Αγωγής, της καταπολέμησης των ανισοτήτων, της αντιμετώπισης της διάκρισης στο σχολείο και της κουλτούρας των Ρομ. Η μεθοδολογία της επιμόρφωσης – επιλογή θεματικών αξόνων, διαλογικό πλαίσιο προσφοράς του υλικού, ομοδοσυνεργατική επιμορφωτική διαδικασία) υπήρξε σύγχρονη και άφησε στους επιμορφούμενους αρκετά καλές εντυπώσεις. Ιδιαίτερα θετική κρίθηκε η συστηματική συμμετοχή Ρομ επιμορφωτών στα σεμινάρια. Ως μειονέκτημα πρέπει να επισημανθεί η απουσία από τα επιμορφωτικά σεμινάρια παραγόντων της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς επίσης η αποσπασματική συμμετοχή στις δραστηριότητες ευαισθητοποίησης εκπροσώπων των συλλόγων γονέων.

- Εκπαίδευση μαθητών

Πρωταρχικό στοιχείο του προγράμματος ήταν η καταγραφή σε πανελλαδική κλίμακα των υπόχρεων σχολικής φοίτησης που θεωρήθηκε απαραίτητη για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής των Ρομ. Αποτέλεσμα ήταν να υπολογιστεί με ακρίβεια η σχολική διαρροή μαθητών με ρόμικη καταγωγή και ταυτόχρονα να προετοιμαστούν τα σχολεία για την υποδοχή τους. Η δεύτερη κίνηση ήταν η διευκόλυνση της εγγραφής των μαθητών, ενώ το τρίτο βήμα υπήρξε η ομαλή υποδοχή στο σχολείο και εξασφάλιση της παραμονής τους σε αυτό σε συνδυασμό με τη μάθηση. Το θέμα της ανελλιπούς φοίτησης, δηλαδή της διαρκούς παραμονής στο σχολείο, δεν μπόρεσε να αντιμετωπιστεί ριζικά, με αποτέλεσμα να υπάρχει ακόμη και σήμερα άτακτη φοίτηση και σχετικά υψηλή διαρροή στη δευτεροβάθμια κυρίως εκπαίδευση. Τόσο το ένα, όμως, όσο και το άλλο φαινόμενο δεν προκλήθηκαν από ενδοσχολικές αιτίες, αλλά από εξωγενείς, μη-αντιμετωπίσιμους από τις παρεμβάσεις παράγοντες, και κυρίως από

οικονομικο-πολιτισμικούς παράγοντες σε συνδυασμό και με την ανοχή του κράτους, και εν προκειμένω της εκπαίδευσης, στην εφαρμογή των υποχρεωτικών διατάξεων για την παροχή παιδείας σε όλους τους Έλληνες.

- Μηχανισμοί διαμεσολάβησης και επικοινωνίας

Στην εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων, η κατηγορία δράσεων που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο κόστος είναι αυτή που αφορά τη λειτουργία του «Δικτύου Συνεργατών» (70% της συνολικής δαπάνης), που αναλώθηκαν κυρίως στην καταγραφή και παρακολούθηση παιδιών ηλικίας Δημοτικού από τον πληθυσμό των Τσιγγάνων, την επικοινωνία με την οικογένεια, τη διαμεσολάβηση των τοπικών συνεργατών με τις υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δευτέρου βαθμού και την οργάνωση σεμιναρίων επιμόρφωσης και ευαισθητοποίησης.

Ακολουθεί η αποτίμηση των κριτηρίων που αναλύονται στην Ενότητα II.2

Κριτήριο 1^ο: Δημιουργία ή/και ενίσχυση των συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στο μαθητή και τα μέλη της σχολικής κοινότητας

Η ανάπτυξη συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στους μαθητές με ρόμικη προέλευση και στους υπόλοιπους συμμαθητές τους προωθήθηκε με τρεις διαφορετικούς τρόπους: Πρώτον, την ίδια την οργάνωση της σχολικής φοίτησης, το γεγονός δηλαδή ότι το παιδαγωγικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινήθηκε η παρέμβαση προέβλεπε ενιαίο σχολείο για όλους τους μαθητές. Έτσι, η πιο συνηθισμένη ενταξιακή στρατηγική των παιδιών ήταν η ένταξή τους σε τάξεις κανονικών σχολείων και η παρακολούθηση πρόσθετης ενισχυτικής διδασκαλίας, όπου αυτό κρίθηκε αναγκαίο, ενώ υπήρξε ιδιαίτερη φροντίδα να αποτραπούν λύσεις διαχωρισμού, δηλαδή δημιουργίας ειδικών τάξεων, τμημάτων ή ακόμη και σχολείων ή «παραρτημάτων» σχολείων (σχολεία Τσιγγανοπαίδων).

Δεύτερον, ο εμπλουτισμός του σχολικού προγράμματος με πολιτισμικά στοιχεία από τη ρόμικη παράδοση μέσω του παραχθέντος διδακτικού υλικού, τόσο εκείνου που είχε διανεμηθεί σε τελική μορφή στα σχολεία, όσο και εκείνου που είχε παρουσιαστεί στους εκπαιδευτικούς κατά τη διάρκεια των επιμορφωτικών σεμιναρίων.

Τρίτον, η έμφαση του Προγράμματος στην παιδαγωγική αξία της κοινωνικής μάθησης στο σχολείο, δηλαδή της μάθησης που προκύπτει μέσα από την ποιότητα των σχέσεων των εταίρων της σχολικής κοινότητας. Στο τελευταίο συμπεριλαμβάνεται και η προσπάθεια για ομαλή διευθέτηση τυχόν συγκρουσιακών στιγμών και επεισοδίων ανάμεσα σε μαθητές ή ανάμεσα σε γονείς και εκπαιδευτικούς. Ως προς την κάλυψη της βασικής ανάγκης ένταξης και παραμονής των Τσιγγανοπαίδων στο σχολείο, το Πρόγραμμα, κατά τον Τελικό του Δικαιούχο, πέτυχε τη διατήρηση των μαθητών που προέρχονται από τη συγκεκριμένη ομάδα-στόχο στο σχολείο και την εγγραφή νέων μαθητών τόσο στην πρώτη Δημοτικού, όσο και μαθητών μεγαλύτερων ηλικιών στις ενδιάμεσες τάξεις. Παραμένει ακόμη προβληματική η σταθερή φοίτηση καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Το ποσοστό ελλιπούς φοίτησης παραμένει σχετικά υψηλό, ενώ η μείωσή του ενδεχομένως να υπερβαίνει τις δυνατότητες παρέμβασης του συγκεκριμένου προγράμματος του ΥΠΕΠΘ.

Κριτήριο 2^ο: Αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και συμβολή στην βελτίωση της σχολικής επίδοσης του μαθητή

Ο στόχος αυτός επετεύχθη ως έναν σημαντικό βαθμό στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, όπου βρίσκεται και ο μεγάλος όγκος των μαθητών με ρόμικη καταγωγή στα ελληνικά σχολεία. Σε πολύ μικρότερο βαθμό έχει επιτευχθεί ο ίδιος στόχος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ιδιαίτερα στο Γυμνάσιο και το Λύκειο, αν εξαιρέσει κανείς τις περιπτώσεις αστικών κέντρων και περιοχών (π.χ. Αγία Βαρβάρα, περιοχή νομού Σερρών) όπου υπάρχει ήδη μια παράδοση συνέχισης της φοίτησης από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο. Ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία για την αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας υπήρξε η λειτουργία τμημάτων ενισχυτικής διδασκαλίας.

Κριτήριο 3^ο: Εμπλοκή των γονέων σε δραστηριότητες και παρεμβάσεις της σχολικής κοινότητας που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Ο τρόπος με τον οποίο το Πρόγραμμα επιχείρησε να εξασφαλίσει την εμπλοκή των γονέων στις σχολικές δραστηριότητες είναι διπλός: Αφ' ενός μέσω της συστηματικής επαφής των τοπικών συνεργατών με τις οικογένειες των μαθητών στον τόπο κατοικίας, και αφ' ετέρου μέσω της ενίσχυσης των τάσεων των Ρομ γονέων για επίσημη εγγραφή και συμμετοχή στους τυπικούς συλλόγους γονέων και κηδεμόνων μέσα από τους οποίους θα υπερασπίζονται τα δικαιώματα των παιδιών για

πρόσβαση στο σχολείο και για σχολική μάθηση. Ενώ ο πρώτος τρόπος απέδωσε – η επαφή των τοπικών συνεργατών με τους γονείς της περιοχής τους υπήρξε συστηματική, καθώς η δραστηριότητα αυτή ήταν ενταγμένη στο ρόλο των τοπικών συνεργατών εκ προδιαγραφής - ο δεύτερος δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Χρησιμοποιήθηκε επίσης ο επιμορφωτικός θεσμός ως ενδιάμεσα βήμα για τους γονείς, δηλαδή ως φόρουμ στο οποίο οι Ρομ γονείς κλήθηκαν να παρουσιάσουν την εμπειρία τους με το σχολείο, να θέσουν τα αιτήματά τους προς το σχολείο και να ακούσουν από πρώτο χέρι τη φιλοσοφία της παρέμβασης και τις εμπειρίες των δασκάλων από την πορεία του Προγράμματος.

Κριτήριο 4^ο: Ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής

Σε ό,τι αφορά τα αριθμητικά δεδομένα που αναφέρονται στην κάλυψη της ανάγκης για ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών και της εκπαιδευτικής κοινότητας, στο πλαίσιο του Προγράμματος πραγματοποιήθηκαν συγκεκριμένες ενέργειες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης (Συνέδρια/ Ημερίδες). Επίσης λειτούργησαν πάνω από 50 Κέντρα Παιδαγωγικής Υποστήριξης Σχολικής Ένταξης (ΚΕΠΥΣΕ), ενώ έγινε ενημέρωση και ευαισθητοποίηση και 1.316 γονέων μέσω των «Σχολών Γονέων» (βλ αντίστοιχη Ενότητα) που λειτούργησαν, όπου ένα από τα κατ' εξοχήν θέματα προς συζήτηση ήταν η ανελλιπής φοίτηση και η σχέση της με τις επιδόσεις των μαθητών.

Ως προς την ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας γύρω από το ζήτημα της σχολικής διαρροής, το Πρόγραμμα κινήθηκε κυρίως σε επίπεδο τακτικής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και των στελεχών της εκπαίδευσης. Σε 52 επιμορφωτικούς κύκλους που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο 2002-2004 επιμορφώθηκαν πάνω στα θέματα αυτά 3.400 εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων. Με αυτή την έννοια, μπορούμε να πούμε ότι ο στόχος της ευαισθητοποίησης και επιμόρφωσης της ομάδας των εκπαιδευτικών επετεύχθη σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό. Σε λιγότερο ικανοποιητικό βαθμό επετεύχθη ο στόχος της ευαισθητοποίησης των τοπικών κοινωνιών πάνω στο ζήτημα, κυρίως εξ αιτίας μιας παράδοσης στη χώρα μας που θέλει την τοπική κοινωνία αποστασιοποιημένη από εκπαιδευτικά ζητήματα.

Κριτήριο 5^ο: Ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής

Για το κριτήριο αυτό ισχύουν οι ίδιες διαπιστώσεις που αναφέρονται στο προηγούμενο Κριτήριο σε σχέση με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

Κριτήριο 6^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την έγκυρη διάγνωση κινδύνου σχολικής διαρροής

Η διάγνωση του κινδύνου σχολικής διαρροής στους Ρομ μαθητές δεν απαιτεί ιδιαίτερη τεχνογνωσία ή διαγνωστικά εργαλεία, όπως σε περιπτώσεις ασυνήθιστης και απρόσμενης διαρροής από το σχολείο μαθητών με κανονική σχολική φοίτηση. Για την επισήμανση σε ορισμένους Ρομ μαθητές υψηλότερης πιθανότητας να σταματήσουν ή να διακόψουν τη φοίτηση σημαντικό ρόλο έπαιξε η συλλογή πληροφοριών εκ μέρους των τοπικών συνεργατών γύρω από την εποχιακότητα της επαγγελματικής δραστηριότητας των γονέων των Ρομ μαθητών και η ενημέρωση του δασκάλου – και γενικότερα του σχολείου – για την ενδεχόμενη μετακίνηση του μαθητή. Παράλληλα, γνωρίζοντας λεπτομέρειες γύρω από την επαγγελματική δραστηριότητα της οικογένειας, και κυρίως σχετικά με τον τόπο μετακίνησής της για την άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητας, κατέστη εφικτή η προετοιμασία του αντίστοιχου τοπικού συνεργάτη και του περιφερειακού υπευθύνου της άλλης περιοχής προκειμένου να λειτουργήσουν ως υποδοχείς του μετακινούμενου μαθητή. Σε ό,τι αφορά τη σχολική διαρροή η οποία σχετίζεται με άλλους παράγοντες (αντίληψη του ρόλου του φύλου εκ μέρους της οικογένειας, πρώιμη ένταξη του παιδιού στην αγορά εργασίας λόγω παράδοσης αλλά και λόγω φτώχειας) το πρόβλημα συνεχίζει να αφορά ευάριθμη ομάδα μαθητών που αρχίζουν τη φάση της εφηβείας. Ειδικά για τις περιπτώσεις αυτές, ο στόχος της παρέμβασης για αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής ισοδυναμεί με την αντιμετώπιση των παραγόντων που την προκαλούν, κάτι που κείται εκτός εμβέλειας και εκτός δυνατοτήτων της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής παρέμβασης της πολιτείας.

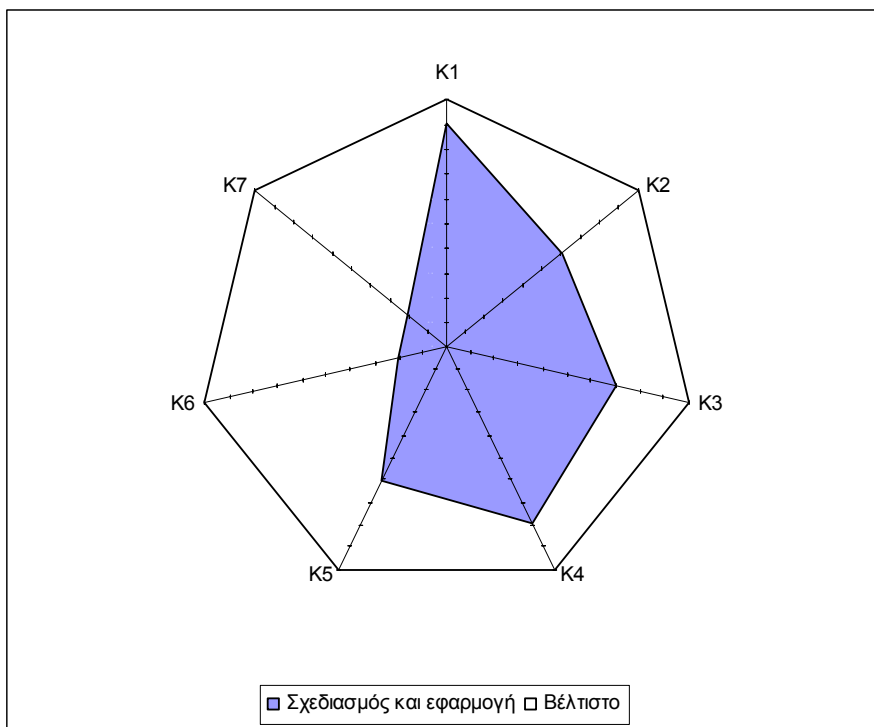
Κριτήριο 7^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Όπως αναφέρθηκε ήδη κατά τον σχολιασμό του προηγούμενου κριτηρίου αξιολόγησης για την επίτευξη των στόχων του Προγράμματος, μόνον ένα τμήμα της σχολικής διαρροής των Ρομ μαθητών από το σχολείο οφείλεται σε παράγοντες

ενδοσχολικούς (π.χ. βίωση δυσάρεστων εμπειριών διάκρισης στο σχολείο, απλή παρουσία του μαθητή στο σχολείο χωρίς να συντελείται κάποια αξιόλογη μάθηση, δυσκολίες προσαρμογής στο σχολείο κ.α.). Στο πεδίο αυτό το Πρόγραμμα έχει πετύχει σε ικανοποιητικό βαθμό το στόχο της καταπολέμησης της διαρροής. Σε ό,τι αφορά όμως τη διαρροή που οφείλεται σε μη-σχολικούς παράγοντες και συνδέεται με το γενικότερο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον και τα προβλήματά του, το Πρόγραμμα δεν υπήρξε ιδιαίτερα αποτελεσματικό, ούτε θα μπορούσε να αναμένει κανείς κάτι τέτοιο.

Η αποτίμηση των επιπτώσεων των παρεμβάσεων για την εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων, όπως δίνεται στις προηγούμενες παραγράφους, δίνεται συνοπτικά στο ακτινωτό διάγραμμα VIII.1.

Διάγραμμα VIII.1: Ακτινωτό Διάγραμμα αποτίμησης της επίπτωσης των παρεμβάσεων για την εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής

ΙΧ. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ

ΙΧ.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ

Στόχος των προγραμμάτων Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού προσανατολισμού είναι μεταξύ άλλων η σύνδεση της εκπαίδευσης (γενικής, τεχνικής και ανώτατης) με την αγορά εργασίας, ο επαγγελματικός προσανατολισμός των νέων καθώς και ο περιορισμός της ανισότητας των φύλων ως προς την εκπαιδευτική και επαγγελματική τους επιλογή.

Οι δράσεις των έργων που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία λαμβάνουν υπόψη τα δεδομένα που αφορούν την αγορά εργασίας, όπως αυτά προκύπτουν από τα Κέντρα Προώθησης της Απασχόλησης (ΚΠΑ) και από το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (ΕΠΑ).

Στο πλαίσιο του Μέτρου 2.4 υποστηρίζονται και αναπτύσσονται οι νέες δομές συμβουλευτικής και προσανατολισμού που δημιουργήθηκαν στο Β΄ ΚΠΣ, δηλαδή τα ΚΕΣΥΠ, τα ΓΡΑΣΕΠ και το Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Συνεχίζεται η ανάπτυξη πληροφοριακού υλικού και ψυχομετρικών εργαλείων για όλους τους μαθητές, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων με αναπηρίες ή εκείνων που ανήκουν σε ιδιαίτερες μαθητικές ομάδες με υψηλή επικινδυνότητα σε κοινωνικό αποκλεισμό. Παράλληλα, συνεχίζεται η επιμόρφωση στελεχών που θα είναι σε θέση να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στα ΓΡΑΣΕΠ. Ωστόσο, μεγαλύτερο βάρος δίνεται στην ενίσχυση της συμβουλευτικής και μικρότερο στον επαγγελματικό προσανατολισμό.

Εξετάζοντας τις πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ που εντάσσονται στο Μέτρο 2.4 συνολικά, διαπιστώνεται ότι οι βασικοί άξονές τους δεν σχεδιάστηκαν για την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής. Έτσι, η συνολική λογική των παρεμβάσεων αφορά κατά κύριο λόγο στον επαγγελματικό προσανατολισμό και στη λειτουργία των δομών που προαναφέρθηκε ενώ είναι υποβαθμισμένη η γενικότερου περιεχομένου συμβουλευτική στους μαθητές που, με κατάλληλο σχεδιασμό, θα μπορούσε να αποτελέσει ισχυρό εργαλείο στην καταπολέμηση βασικών αιτιών που προκαλούν την

πρώρη αποχώρηση σημαντικού αριθμού μαθητών από το εκπαιδευτικό σύστημα. Ωστόσο, καθώς στα επιμορφωτικά προγράμματα κυρίως περιλαμβάνεται η ανάπτυξη παραμέτρων που συμβάλλουν στο συγκεκριμένο αυτό πρόβλημα (αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού για παράδειγμα, που αποτελεί μία από τις αιτίες που εντείνουν το πρόβλημα), θα μπορούσαμε να πούμε ότι, έμμεσα και σε μακροχρόνιο επίπεδο, παρουσιάζονται στους εκπαιδευόμενους στοιχεία που μπορούν οι ίδιοι να χειριστούν για τον περιορισμό του προβλήματος της σχολικής διαρροής.

Οι πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ που αφορούν στην υλοποίηση προγραμμάτων Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού αναγράφονται στον πίνακα ΙΧ.1 που ακολουθεί.

Πίνακας ΙΧ.1. Πράξεις ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ (2000-2006) για τη Συμβουλευτική & τον Προσανατολισμό

Μέτρο/ Ενέργεια/ Κ.Π.	Τίτλος Πράξης	Π/Υ Πράξης (ευρώ)	Τελικός Δικαιούχος	Διάρκεια Πράξης βάσει ΤΔΕ	Ημ/νία Ένταξης
2.4.1.α	Αναβάθμιση του ΚΕΣΥΠ του ΥΠΕΠΘ	524.000,00	ΕΚΕΠ	15/7/07 - 31/7/07	23/8/2007
2.4.1.α	Δημιουργία 4 νέων ΚΕΣΥΠ και 100 νέων ΓΡΑΣΕΠ	1.813.184,00	ΠΙ	30/11/06 - 31/7/08	3/4/2007
2.4.1.α	Ανάπτυξη του ΕΚΕΠ	1.355.500,00	ΕΚΕΠ	1/4/02 - 30/6/08	4/6/2002
2.4.1.α	Αναβάθμιση ΚΕΣΥΠ-ΓΡΑΣΕΠ και ίδρυση νέων	9.800.000,00	ΠΙ	1/3/02 - 30/06/08	23/10/2002
2.4.1.γ	Ανάπτυξη ειδικού επιμορφωτικού υλικού για την επιμόρφωση των συμβούλων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού	1.200.000,00	ΠΙ	26/10/05 – 31/12/07	25/5/2006
2.4.1.γ	Συμβουλευτικοί Ορίζοντες για τον Σχολικό Προσανατολισμό – ΣΟΣ Προσανατολισμός	1.800.000,00	Πάντειο Πανεπιστήμιο	8/12/05 – 31/08/08	25/5/2006
2.4.1.δ	Επένδυση στον άνθρωπο: Ανάπτυξη Μεθοδολογίας και Εφαρμογή Σύγχρονων Εργαλείων ΣΕΠ και Υπηρεσιών Συμβουλευτικής	1.800.000,00	ΠΙ	5/04/05 – 31/05/08	4/4/2005
2.4.1.ε	Εφαρμογή προγραμμάτων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού σε εκπαιδευτικές μονάδες	5.600.000,00	ΠΙ	4/06/03 – 30/06/08	3/6/2003
2.4.1.γ	Προαγωγή Ψυχικής Υγείας για Εκπαίδευση	1.412.775,00	ΕΥΕΠ ΚΠΣ	5/10/05 – 30/06/08	3/11/2005

Το έργο Αναβάθμιση του ΚΕΣΥΠ του ΥΠΕΠΘ αφορά στην ενίσχυση των δομών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Τα υποέργα που υλοποιούνται στο πλαίσιο του έργου είναι έξι (6): αναβάθμιση ΚΕΣΥΠ του ΥΠΕΠΘ, δημιουργία ιστοσελίδας και βάσης δεδομένων, ενέργειες ενημέρωσης και δημοσιότητας, διοργάνωση επισκέψεων/συνεδρίου, προμήθεια εξοπλισμού και ανάπτυξη υποστηρικτικού υλικού για το ΣΕΠ. Άμεσα ωφελούμενοι του έργου είναι: α) οι σύμβουλοι Επαγγελματικού Προσανατολισμού και οι Ειδικοί Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης υλικού ΣΕΠ που εργάζονται στα ΚΕΣΥΠ, στα ΓΡΑΣΥ και στα ΓΡΑΣΕΠ, β) οι καθηγητές του ΣΕΠ, γ) οι μαθητές/τριες δευτεροβάθμιας γενικής και τεχνικής εκπαίδευσης, δ) οι απόφοιτοι Γυμνασίου και Λυκείου που θα επωφεληθούν από το αναβαθμισμένο πληροφοριακό σύστημα επαγγελματικού προσανατολισμού, και ε) οι χρήστες των υπηρεσιών συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού του ΕΚΕΠ και του ΠΙ.

Το έργο Δημιουργία 4 νέων ΚΕΣΥΠ και 100 νέων ΓΡΑΣΕΠ αφορά στην δημιουργία των θεσμών αυτών καθώς επίσης και στη προμήθεια εξοπλισμού και λογισμικού γι' αυτά. Και αυτό το έργο στοχεύει στην υποστήριξη της ανάπτυξης των δομών συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού στη Β/βάθμια εκπαίδευση. Άμεσα επωφελούμενοι του έργου είναι οι μαθητές Β/βάθμιας εκπαίδευσης όλης της χώρας.

Το έργο Ανάπτυξη του ΕΚΕΠ περιλαμβάνει την ανάπτυξη και διασύνδεση του ΕΚΕΠ με άλλους φορείς, της Ελλάδας και του εξωτερικού, οι οποίοι εμπλέκονται στην παροχή υπηρεσιών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού καθώς και τη δημιουργία ενός Εθνικού Δικτύου Συμβούλων. Άμεσα επωφελούμενοι από το έργο είναι: α) οι φορείς που συνεργάζονται με το ΕΚΕΠ μέσω του δικτύου συνεργασίας, β) οι Σύμβουλοι Επαγγελματικού Προσανατολισμού, γ) κάθε ενδιαφερόμενος πολίτης που αναζητεί πληροφόρηση για ευκαιρίες μάθησης και απασχόλησης.

Το έργο Αναβάθμιση ΚΕΣΥΠ-ΓΡΑΣΕΠ και ίδρυση νέων αφορά και αυτό στην αναβάθμιση των ήδη λειτουργούντων ΚΕΣΥΠ και ΓΡΑΣΕΠ και στην ίδρυση νέων, σε συνέχεια των προηγούμενων έργων που αναλύθηκαν παραπάνω.

Το έργο Ανάπτυξη ειδικού επιμορφωτικού υλικού για την επιμόρφωση των συμβούλων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού, αφορά ακριβώς στην ανάπτυξη προγραμμάτων επιμόρφωσης σε εξειδικευμένες θεματικές ενότητες (συνολικά 11 διαφορετικές ενότητες) αναφορικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό και τη συμβουλευτική, στην ανάπτυξη επιμορφωτικού υλικού για τα

προγράμματα επιμόρφωσης βραχείας διάρκειας καθώς και στην υλοποίηση προγραμμάτων επιμόρφωσης των Συμβούλων Συμβουλευτικής, των Συμβούλων ΣΕΠ, των Ειδικών Πληροφόρησης και των Εκπαιδευτικών Συμβούλων ΣΕΠ.

Το έργο Συμβουλευτικοί Ορίζοντες για τον Σχολικό Προσανατολισμό – ΣΟΣ Προσανατολισμός σχεδιάστηκε να υλοποιηθεί από το Πάντειο Πανεπιστήμιο και αφορά στην οργάνωση και πραγματοποίηση επιμορφωτικού προγράμματος σε θέματα Συμβουλευτικής και Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Ειδικότερα, το έργο περιλαμβάνει την ανάπτυξη και υλοποίηση προγραμμάτων επιμόρφωσης σε εξειδικευμένες θεματικές ενότητες, την ανάπτυξη ενός συστήματος για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, καθώς και την ανάπτυξη σχετικού επιμορφωτικού υλικού. Άμεσα επωφελούμενοι του έργου εμφανίζονται να είναι οι εκπαιδευτικής της Β/βάθμιας εκπαίδευσης καθώς και τα στελέχη ΣΕΠ των ΚΕΣΥΠ και των ΓΡΑΣΕΠ.

Το έργο Επένδυση στον άνθρωπο: Ανάπτυξη Μεθοδολογίας και Εφαρμογή Σύγχρονων Εργαλείων ΣΕΠ και Υπηρεσιών Συμβουλευτικής έχει ως σκοπό τη στήριξη του έργου των Υπευθύνων στα 70 ΚΕΣΥΠ καθώς και στα 7 νεοιδρυθέντα και στα 4 υπό ίδρυση ΚΕΣΥΠ με ψυχοπαιδαγωγικό υλικό, Το υλικό διακρίνεται σε ψυχοπαιδαγωγικό υλικό καθώς και σε υλικό που αφορά σε παρεμβάσεις Συμβουλευτικής μετά τη χορήγηση των τεστ και την εξαγωγή των αποτελεσμάτων.

Το έργο Εφαρμογή προγραμμάτων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού σε εκπαιδευτικές μονάδες, το οποίο υλοποιείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, αφορά στην ανάπτυξη και υλοποίηση προγραμμάτων ΣΕΠ σε σχολικές μονάδες της Β/βάθμιας εκπαίδευσης σε όλη τη χώρα. Επωφελούμενοι του προγράμματος θεωρούνται οι μαθητές της Β/βάθμιας εκπαίδευσης όλης της χώρας, και κυρίως αυτοί που δεν έχουν άμεση πρόσβαση σε δωρεάν υπηρεσίες συμβουλευτικής και ΣΕΠ.

Τέλος, το έργο Προαγωγή Ψυχικής Υγείας για Εκπαίδευση έχει ως σκοπό τον κατάλληλο σχεδιασμό και τη δημιουργία Διασυνδεδετικών Υπηρεσιών Εκπαίδευσης και Στήριξης με χαμηλό οικονομικό κόστος με στόχο την Προαγωγή της Ψυχικής Υγείας, καθώς και την Πρόληψη και Πρωτοβάθμια αντιμετώπιση των τριών βασικών προβλημάτων της εφηβικής ηλικίας: α) των διαταραχών της συμπεριφοράς (επιθετικότητα, βιαιότητα, αντικοινωνικές στάσεις και πεπιοθήσεις κλπ), β) των ψυχικών διαταραχών και γ) της χρήσης ουσιών. Άμεσα ωφελούμενοι είναι οι μαθητές που θα συμμετάσχουν στο Πρόγραμμα, οι κηδεμόνες των μαθητών αυτών καθώς και οι εκπαιδευτικοί που θα συμμετάσχουν στο Πρόγραμμα.

Η συνολική εξέταση των Πράξεων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν αναπτύσσονται συμπληρωματικά το ένα με το άλλο. Με άλλα λόγια, παρόλο που όλα έχουν ως κεντρικό άξονα την ενίσχυση του θεσμού της συμβουλευτικής και του επαγγελματικού προσανατολισμού, ωστόσο το κάθε ένα υπάρχει και υλοποιείται ανεξάρτητα από το άλλο, χωρίς συμπληρωματικότητα και τις απαραίτητες συνέργειες.

ΙΧ.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Το έργο υλοποιείται για πρώτη φορά και οφείλει να Αναβάθμιση του ΚΕΣΥΠ του ΥΠΕΠΘ ανταποκριθεί σε τρεις (3) βασικούς στόχους:

- α) να επιτελέσει το συντονιστικό του ρόλο και να μπορέσει αν συμβάλλει στη βελτίωση των βασικών προϊόντων των Συμβούλων του ΣΕΠ,
- β) να ενισχύσει το ρόλο του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση,
- γ) να παράσχει πλήρη και έγκυρη πληροφόρηση για τις δυνατότητες εκπαίδευσης, κατάρτισης, δια βίου μάθησης και απασχόλησης, καθώς και για τις υπηρεσίες παροχής Συμβουλευτικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού σε εθνικό επίπεδο.

Οι ποσοτικοί στόχοι του έργου συνοψίζονται στους ακόλουθους: α) 651 δομές και φορείς, επωφελούμενοι υπηρεσιών συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού, β) 1.000 εκπαιδευτικοί (άντρες και γυναίκες) και λοιποί επαγγελματίες, επωφελούμενοι υπηρεσιών συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού, γ) 692.000 μαθητές (αγόρια-κορίτσια) Β/βάθμιας γενικής και τεχνικής εκπαίδευσης, εξυπηρετούμενοι από τα ΚΕΣΥΠ και ΓΡΑΣΕΠ, και δ) αναβάθμιση ενός (1) ΚΕΣΥΠ.

Οι ποσοτικοί στόχοι του έργου Δημιουργία 4 νέων ΚΕΣΥΠ και 100 νέων ΓΡΑΣΕΠ είναι: α) εξυπηρέτηση 100.000 μαθητών Β/βάθμιας γενικής και τεχνικής εκπαίδευσης που εξυπηρετούνται από τα ΚΕΣΥΠ και τα ΓΡΑΣΕΠ, β) εξυπηρέτηση 80.000 αποφοίτων Β/βάθμιας γενικής και τεχνικής εκπαίδευσης που εξυπηρετούνται από τα ΚΕΣΥΠ και τα ΓΡΑΣΕΠ, γ) ίδρυση 4 νέων ΚΕΣΥΠ, δ) ίδρυση 100 νέων ΓΡΑΣΕΠ, ε) υλοποίηση 312 προγραμμάτων συμβουλευτικής.

Ο ποιοτικός στόχος του έργου είναι η αναβάθμιση και η επέκταση του θεσμού των ΓΡΑΣΕΠ και ΚΕΣΥΠ και η παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού.

Βασικός στόχος του έργου Ανάπτυξη του ΕΚΕΠ είναι η βελτίωση της απασχολησιμότητας του εργατικού δυναμικού και η μείωση των ανισορροπιών μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας.

Σε ότι αφορά τους ποσοτικούς στόχους του έργου, αναμένεται: α) να επωφεληθούν 2.000 εκπαιδευτικοί (άντρες και γυναίκες) και λοιποί επαγγελματίες επωφελούμενοι υπηρεσιών Συμβουλευτικής & Επαγγελματικού Προσανατολισμού, β) να δημιουργηθούν 300 δομές και φορείς επωφελούμενοι υπηρεσιών Συμβουλευτικής & Επαγγελματικού Προσανατολισμού και γ) να δημιουργηθεί μια τράπεζα πληροφοριών.

Οι ποσοτικοί στόχοι του έργου Αναβάθμιση ΚΕΣΥΠ-ΓΡΑΣΕΠ και ίδρυση νέων είναι συνολικά: α) εξυπηρέτηση 500.000 μαθητών Β/βάθμιας γενικής και τεχνικής εκπαίδευσης (370.000 γενικής και 130.000 τεχνικής) που θα εξυπηρετηθούν από τα ΚΕΣΥΠ και τα ΓΡΑΣΕΠ, β) εξυπηρέτηση 80.000 αποφοίτων Β/βάθμιας γενικής και τεχνικής εκπαίδευσης, γ) εξυπηρέτηση 500.000 γονέων μαθητών, δ) ίδρυση 7 νέων ΚΕΣΥΠ, ε) ίδρυση 270 νέων ΓΡΑΣΕΠ, στ) αναβάθμιση 69 ΚΕΣΥΠ, ζ) αναβάθμιση 200 ΓΡΑΣΕΠ και η) υλοποίηση 1.638 προγραμμάτων συμβουλευτικής-πληροφόρησης.

Όπως συμβαίνει και με τα υπόλοιπα έργα για τη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό, ο βασικός στόχος του έργου Ανάπτυξη ειδικού επιμορφωτικού υλικού για την επιμόρφωση των συμβούλων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού είναι ενίσχυση του θεσμού αυτού μέσα από τη συμπλήρωση και την επέκταση της ήδη αποκτηθείσας εκπαίδευσης και κατάρτισης των εκπαιδευτικών στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό.

Αναφορικά με τους ποσοτικούς στόχους του συγκεκριμένου έργου, αυτοί συνοψίζονται στα ακόλουθα: επιμόρφωση 2.645 εκπαιδευτικών, διάρκειας 900 διδακτικών ωρών, σε 11 διαφορετικές ενότητες. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι, η ενότητα που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε σχέση με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής είναι αυτή με τίτλο «Ανάπτυξη Προγράμματος Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού για άτομα που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό», διάρκειας 100 διδακτικών ωρών, από την οποία αναμένεται να επωφεληθούν 200 εκπαιδευτικοί από όλη την ελληνική επικράτεια.

Ο βασικός ποιοτικός του έργου Συμβουλευτικοί Ορίζοντες για τον Σχολικό Προσανατολισμό – ΣΟΣ Προσανατολισμός είναι και γι' αυτό το έργο η αναβάθμιση των υπηρεσιών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού μέσα από την αναβάθμιση και ενίσχυση των δομών παροχής της υπηρεσίας αυτής.

Οι ποιοτικοί στόχοι του προγράμματος είναι: α) η υλοποίηση ενός προγράμματος επιμόρφωσης, β) η επιμόρφωση 740 στελεχών της εκπαίδευσης (άντρες και γυναίκες) συνολικά 296.000 διδακτικών ωρών, γ) η εκπόνηση 23 βιβλίων εκπαίδευσης-κατάρτισης.

Η σκοπιμότητα και η σημαντικότητα του έργου Επένδυση στον άνθρωπο: Ανάπτυξη Μεθοδολογίας και Εφαρμογή Σύγχρονων Εργαλείων ΣΕΠ και Υπηρεσιών Συμβουλευτικής έχει εμβέλεια σε εθνικό επίπεδο. Τα αναμενόμενα αποτελέσματα σχετίζονται με:

- την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη των μαθητών,
- την επαγγελματική ανάπτυξη των στελεχών ΚΕΣΥΠ,
- την αναβάθμιση και την ενίσχυση των δομών παροχής υπηρεσιών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού – ΚΕΣΥΠ – μέσω της παροχής σύγχρονου υποστηρικτικού και αυτοματοποιημένου ψυχοπαιδαγωγικού υλικού και μέσω της επαγγελματικής ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού που στελεχώνουν τα ΚΕΣΥΠ.
- την ανάπτυξη της οικονομίας μέσα από ευέλικτο ανθρώπινο δυναμικό,
- την ευρύτερη κοινωνική ανάπτυξη.

Ειδικότερα, οι ποσοτικοί στόχοι του έργου είναι: α) η πραγματοποίηση 29 Μελετών/Ερευνας/Εργαλείων Επαγγελματικού Προσανατολισμού, β) η αναπαραγωγή 36.735 λοιπών εκπαιδευτικών μέσων, γ) η εκπόνηση 7 προγραμμάτων/μεθόδων εκπαίδευσης.

Ο κύριος ποιοτικός στόχος του έργου Εφαρμογή προγραμμάτων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού σε εκπαιδευτικές μονάδες αποτελεί η συμπλήρωση των υπηρεσιών παροχής συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού στη Β/βάθμια εκπαίδευση.

Οι ποσοτικοί στόχοι του προγράμματος είναι οι ακόλουθοι: α) υλοποίηση 487 προγραμμάτων για μαθητές Β/βάθμιας εκπαίδευσης, β) 310.000 μαθητές επωφελούμενοι από τα προγράμματα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού

Προσανατολισμού και γ) ωφέλεια από εκπαιδευτικές παρεμβάσεις για 2.800 δομές Β/βάθμιας γενικής εκπαίδευσης.

Το έργο Προαγωγή Ψυχικής Υγείας για Εκπαίδευση προγραμματίζεται να εφαρμοσθεί σε ένα δείγμα 4.000 μαθητών Λυκείου (με την σύμφωνη γνώμη των ιδίων και των κηδεμόνων τους), σε 40 Λύκεια της Αθήνας.

ΙΧ.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Προκειμένου για τη συνοπτική πρόοδο υλοποίησης των προγραμμάτων που παρουσιάστηκαν στις παραπάνω ενότητες αναφέρεται ότι οι απαραίτητες πληροφορίες έχουν αντληθεί από τα Δελτία Παρακολούθησης των έργων.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να αναφερθεί ότι, παρόλο που η αξιολόγηση των ποσοτικών στόχων του κάθε έργου μπορεί εύκολα να προκύψει μέσα από τα στοιχεία των Δελτίων Παρακολούθησης των έργων, ωστόσο η ποιοτική αξιολόγηση των έργων – ως προς την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής - είναι αρκετά δύσκολο να προκύψει. Με άλλα λόγια, ενώ δυνάμεθα να γνωρίζουμε εάν ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα, που ήταν προγραμματισμένο, υλοποιήθηκε, την ίδια στιγμή δεν μπορούμε να γνωρίζουμε εάν οι συγκεκριμένες ενότητες που αναπτύχθηκαν στο πρόγραμμα αυτό αφορούσαν παραμέτρους που άπτονται του ζητήματος της σχολικής διαρροής. Εξαίρεση αποτελεί το έργο «Ανάπτυξη ειδικού επιμορφωτικού υλικού για την επιμόρφωση των συμβούλων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού» στο οποίο αναφέρονται ευκρινώς οι συγκεκριμένες θεματικές ενότητες που το κάθε επιμορφωτικό πρόγραμμα παρουσιάζει.

Αναφορικά με τα προγράμματα Αναβάθμιση του ΚΕΣΥΠ του ΥΠΕΠΘ και Δημιουργία 4 νέων ΚΕΣΥΠ και 100 νέων ΓΡΑΣΕΠ, αναφέρεται ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία καθώς πρόκειται για νέα προγράμματα, η υλοποίηση των οποίων ξεκίνησε μέσα στο 3ο και το 2ο τρίμηνο του 2007 αντίστοιχα.

Το έργο Ανάπτυξη του ΕΚΕΠ, το οποίο υλοποιείται από το ΕΚΕΠ ήδη από τον Ιούνιο του 2002, δεν έχει ακόμη ολοκληρώσει τη δημιουργία της τράπεζας πληροφοριών. Ωστόσο, από του 2.000 εκπαιδευτικούς επωφελούμενους έχουν ήδη εκπαιδευτεί 846 εκπαιδευτικοί. Σε ότι αφορά τη δημιουργία δομών και φορέων συμβουλευτικής, ο

στόχος αυτός αυξήθηκε από τις 300 στις 650 μονάδες, καθώς μέχρι τον Ιούλιο του 2007 έχουν ήδη δημιουργηθεί 393 μονάδες.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Απρίλιος 2007) για το έργο Αναβάθμιση ΚΕΣΥΠ-ΓΡΑΣΕΠ και ίδρυση νέων, το οποίο υλοποιείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και υλοποιείται από τον Οκτώβριο του 2002, έχουν ιδρυθεί 5 από τα 270 ΓΡΑΣΕΠ που έχουν προβλεφθεί και έχουν αναβαθμιστεί 195 από τα 200 που είναι η τιμή στόχος. Ταυτόχρονα έχουν αναβαθμιστεί 68 από τα 69 ΚΕΣΥΠ που είναι και το τελικός στόχος του έργου. Επίσης, κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του έργου έχουν συμμετάσχει 300 στελέχη δομών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού προσανατολισμού ενώ τελικός στόχος είναι να συμμετάσχουν 600.

Από τα ΚΕΣΥΠ και ΓΡΑΣΕΠ έχουν εξυπηρετηθεί 143.665 μαθητές της Γενικής και Τεχνικής εκπαίδευσης (άντρες και γυναίκες) από τους 500.000 που έχουν προβλεφθεί. Πιο αναλυτικά, από τα ΚΕΣΥΠ και ΓΡΑΣΕΠ έχουν εξυπηρετηθεί 127.296 μαθητές Β/βάθμιας Γενικής εκπαίδευσης (άντρες και γυναίκες) από τους 370.000 που έχουν προβλεφθεί και 16.015 από τους 370.000 που είναι η τιμή στόχος μαθητές (άντρες και γυναίκες) της δευτεροβάθμιας τεχνικής εκπαίδευσης.

Επίσης, έχουν εξυπηρετηθεί 17.152 από τους 80.000 που είναι η τιμή στόχος άντρες και γυναίκες απόφοιτοι της Β/βάθμιας εκπαίδευσης, τεχνικής και γενικής, καθώς και 33.501 γονείς μαθητών ενώ το στόχος είναι 500.000.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία έχουν υλοποιηθεί 580 Προγράμματα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, από τα 1.635 που έχουν προγραμματιστεί.

Ο αριθμός των επωφελούμενων μαθητών της Β/βάθμιας εκπαίδευσης (ανδρών και γυναικών) από προγράμματα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού ανέρχεται στους 10.000 ενώ η τιμή στόχος είναι 200.000. Οι μαθητές (άντρες και γυναίκες) με ειδικές σωματικές ανάγκες ή/και νοητικές ανάγκες επωφελούμενοι των υπηρεσιών συμβουλευτικής στήριξης-πληροφόρησης ανέρχονται στους 132 ενώ η τιμή στόχος είναι 1.905. Οι μαθητές γενικά (γυναίκες και άντρες) επωφελούμενοι των υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης – πληροφόρησης είναι 27266 ενώ η τιμή στόχος είναι 68.000.

Τέλος, έχουν πραγματοποιηθεί 18 εκδηλώσεις (ημερίδες, συνέδρια, κτλ) ενώ η τιμή στόχος είναι 563.

Το έργο Ανάπτυξη ειδικού επιμορφωτικού υλικού για την επιμόρφωση των συμβούλων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού, το οποίο

υλοποιείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και υλοποιείται από το Μάιο του 2006, δεν έχει ακόμη υλοποιηθεί κανένα πρόγραμμα επιμόρφωσης (τιμή στόχος: 11), και επομένως δεν έχει επωφεληθεί κανένας επιμορφούμενος (τιμή στόχος: 2.645).

Το έργο Συμβουλευτικοί Ορίζοντες για τον Σχολικό Προσανατολισμό – ΣΟΣ Προσανατολισμός, το οποίο υλοποιείται από το Πάντειο Πανεπιστήμιο και υλοποιείται από το Μάιο του 2006, βρίσκεται ακόμη στα αρχικά στάδια της υλοποίησης, η οποία και καθυστέρησε λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που επικράτησαν στο Πανεπιστήμιο το τελευταίο διάστημα. Ως εκ τούτου δεν έχει ακόμη επιτευχθεί κανένας στόχος.

Στα πλαίσια του έργου Επένδυση στον άνθρωπο: Ανάπτυξη Μεθοδολογίας και Εφαρμογή Σύγχρονων Εργαλείων ΣΕΠ και Υπηρεσιών Συμβουλευτικής, το οποίο υλοποιείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο από τον Απρίλιο του 2005, μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2007 υλοποιήθηκαν 17 από τις 29 μελέτες/έρευνες, εκπονήθηκαν 4 από το 7 προγράμματα επιμόρφωσης, ενώ δεν αναπαράχθηκαν καθόλου εκπαιδευτικά μέσα.

Στο πλαίσιο του έργου Εφαρμογή προγραμμάτων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού σε εκπαιδευτικές μονάδες, το οποίο υλοποιείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο από τον Ιούνιο του 2003, έχουν υλοποιηθεί 268 από τα 487 προγράμματα για μαθητές Β/βάθμιας εκπαίδευσης, έχουν επωφεληθεί 101.700 από τους 310.000 μαθητές Β/βάθμιας γενικής εκπαίδευσης που προβλεπόταν, ενώ έχουν επωφεληθεί 1.067 από τις 2.800 δομές Β/βάθμιας γενικής εκπαίδευσης που προβλέπονταν.

Για το έργο Προαγωγή Ψυχικής Υγείας για Εκπαίδευση, ενδέχεται να απενταχθεί λόγω προβλημάτων που παρουσιάστηκαν κατά την ανάθεση των υποέργων.

ΙΧ.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ

Αναφορικά με τα κριτήρια αποτίμησης της συμβολής των δράσεων του ΕΠΕΑΕΚ στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής τα οποία παρουσιάζονται στην ενότητα ΙΙ.2, και σύμφωνα με τα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία που αναπτύχθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους της παρούσας ενότητας, η συμβολή των δράσεων της Συμβουλευτικής και του Προσανατολισμού στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής εκτιμάται συνολικά ως εξής:

Κριτήριο 1^ο: Δημιουργία ή/και ενίσχυση των συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στο μαθητή και τα μέλη της σχολικής κοινότητας

Βάσει της παρουσίασης που προηγήθηκε, αναφορικά με τις παρεμβάσεις Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού προσανατολισμού που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια του Μέτρου 2.4 του ΕΠΕΑΕΚ, μία πρώτη παρατήρηση θα ήταν ότι η έμφαση δόθηκε στα προγράμματα αναβάθμισης και δημιουργίας νέων ΓΡΑΣΕΠ και ΚΕΣΥΠ καθώς και ανάπτυξη εργαλείων ΣΕΠ, παρεμβάσεις που δεν ανταποκρίνονται σε ικανοποιητικό βαθμό στο εξεταζόμενο κριτήριο. Ασπαζόμενοι την αντίληψη ότι ο σωστά ενημερωμένος μαθητής σχετικά με τις επαγγελματικές του προοπτικές αλλά και εκείνος που διαμέσου της εκπαιδευτικής διαδικασίας ανακαλύπτει τις κλίσεις και τις πραγματικές του δυνατότητες, είναι εκείνος που αντιλαμβάνεται το σχολικό χώρο ως χώρο μάθησης και προσωπικής ανάπτυξης, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι τα έργα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού που παρουσιάστηκαν στην παρούσα μελέτη, συμβάλλουν στη δημιουργία δεσμών μεταξύ μαθητή και σχολικής κοινότητας. Υπό το πρίσμα όμως μία λιγότερο ευρείας οπτικής ο χαρακτήρας και το περιεχόμενο της παρεχόμενης συμβουλευτικής και σχολικού προσανατολισμού δεν είναι, μέχρι σήμερα, απόλυτα επαρκής για το σκοπό αυτό, ούτε και εμπεριέχει εξειδικευμένες ενότητες προς την κατεύθυνση αυτή.

Κριτήριο 2^ο: Αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και συμβολή στην βελτίωση της σχολικής επίδοσης του μαθητή

Σύμφωνα με τον κεντρικό σχεδιασμό των παρεμβάσεων Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού η στενότερη σύνδεση του σχολείου με την αγορά εργασίας και η παρεχόμενη από αυτές στήριξη των μαθητών στοχεύει στην παροχή κινήτρων ώστε οι μαθητές να εντείνουν τις προσπάθειες τους για επιτυχία στις σπουδές τους και κατ' επέκταση να μην αποχωρίσουν πρόωρα από την υποχρεωτική εκπαίδευση. Με βάση όμως την παραπάνω ανάλυση και παρουσίαση των Έργων και των Ενεργειών του μέτρου 2.4, τόσο ο αριθμός όσο και το περιεχόμενο των συγκεκριμένων παρεμβάσεων, δεν φαίνεται να ανταποκρίνονται σε ικανοποιητικό βαθμό στο παρόν κριτήριο, αφού δεν προκύπτει από αυτές ο εφοδιασμός των μαθητών με τα απαραίτητα εργαλεία ώστε να επιτευχθεί ο στόχος της βελτίωσης της σχολικής του επίδοσης προκειμένου να αντιμετωπιστεί η σχολική διαρροή.

Κριτήριο 3^ο: Εμπλοκή των γονέων σε δραστηριότητες και παρεμβάσεις της σχολικής κοινότητας που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Ενώ αποτελεί κοινό τόπο ότι ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός αφορά άμεσα όχι μόνο τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές αλλά και τους γονείς και κηδεμόνες, οι σχετικές δράσεις που πραγματοποιήθηκαν στον τομέα αυτό, περιορίζουν το ρόλο και την εμπλοκή των γονέων στην παρακολούθηση κάποιων ενημερωτικών ημερίδων, στα πλαίσια συγκεκριμένων ενεργειών. Η υλοποίηση των έργων που παρουσιάστηκαν παραπάνω δεν φαίνεται να ενθαρρύνουν ή να ενσωματώνουν τη δυναμική συμμετοχή των γονέων στα πλαίσια των ενεργειών τους και κατ' επέκταση δεν ανταποκρίνονται, παρά μόνο σε ένα πολύ περιορισμένο βαθμό, στο συγκεκριμένο κριτήριο. Αντίστοιχα σε ότι αφορά τις δράσεις για την ενίσχυση της Συμβουλευτικής, αυτές ακόμη λιγότερο επιχειρούν να εμπλέξουν τους γονείς σε δραστηριότητες και παρεμβάσεις της σχολικής κοινότητας που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής.

Κριτήριο 4^ο: Ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής

Η συμβολή των έργων Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού στην ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας, σχετικά με την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής εξαντλείται στην πρώτη περίπτωση στην διοργάνωση ενημερωτικών, για γενικότερα όμως θέματα, ημερίδων και στην παρεχόμενη στους μαθητές Συμβουλευτική και τον Προσανατολισμό, στην δεύτερη. Σε κανένα όμως από αυτούς τους δύο χώρους παρέμβασης, έτσι όπως προκύπτει από τα συγκεκριμένα Έργα που παρουσιάστηκαν, δεν αναφέρεται η ύπαρξη στοχοποιημένων παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής. Με άλλα λόγια, μόνο έμμεσα αλλά και περιορισμένα, μπορεί να αντλήσει η τοπική και σχολική κοινωνία στοιχεία προκειμένου να τα αξιοποιήσει στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της σχολικής διαρροής.

Κριτήριο 5^ο: Ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής.

Η Συμβουλευτική και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός έτσι όπως αναπτύσσονται από τις προαναφερόμενες παρεμβάσεις, ενώ εμπλέκουν στις ενέργειες τους ένα μεγαλύτερο ή μικρότερο, ανάλογα με το πρόγραμμα, αριθμό εκπαιδευτικών, (που

όμως σε καμία περίπτωση δεν είναι αντιπροσωπευτικό του συνολικού αριθμού των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) δεν προκύπτουν μέσα από την περιγραφή των δράσεων και των προγραμμάτων τους, εξειδικευμένες δράσεις ευαισθητοποίησης σχετικά με την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής. Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κριτήριο, το οποίο εξετάζει κι αυτό την ευαισθητοποίηση μιας κοινωνικής ομάδας στο εξεταζόμενο κοινωνικό πρόβλημα, μέσα από τις συγκεκριμένες πράξεις για τη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό, οι εκπαιδευτικοί μπορούν έμμεσα να αξιοποιήσουν στοιχεία χρήσιμα για να αντιμετωπίσουν περιπτώσεις μαθητών που τείνουν να διαρρεύσουν από το σχολείο.

Κριτήριο 6^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την έγκυρη διάγνωση κινδύνου σχολικής διαρροής

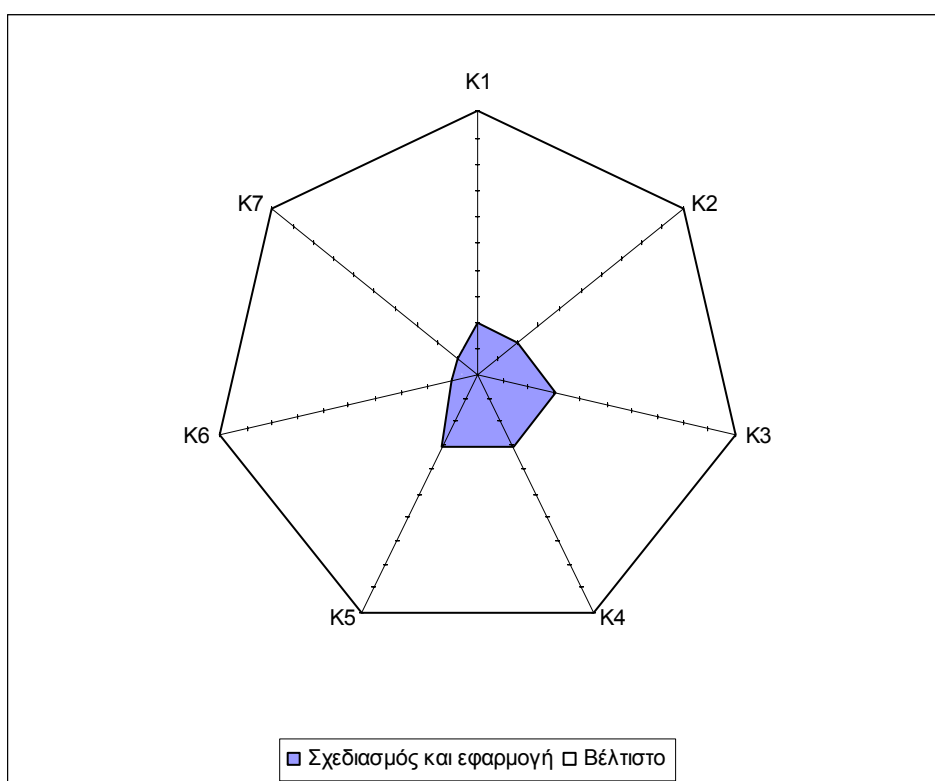
Η ανάπτυξη νέων εργαλείων, μεθοδολογιών και πρακτικών για εφαρμογή του Σχολικού Προσανατολισμού και της Συμβουλευτικής, είναι δυνατόν να συνεπάγεται την δυνατότητα έγκυρης διάγνωσης του κινδύνου της σχολικής διαρροής. Όμως στα υλοποιούμενα έργα, βάσει της περιγραφής και του σχεδιασμού τους, όπου δεν κάνουν κάποια σχετική αναφορά, φαίνεται να εξαρτάται από την προσωπική εμπειρία και την κατάρτιση του στελέχους που την εφαρμόζει. Στα παρόντα έργα δεν αναφέρεται η χρήση ή η πρόβλεψη για την ανάπτυξη εργαλείων και τεχνογνωσιών προσανατολισμένων αποκλειστικά ή συγκεκριμένα στην διάγνωση κινδύνου σχολικής διαρροής.

Κριτήριο 7^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Όπως αναφέρθηκε και στο κριτήριο 6 σε κανένα από τα παραπάνω έργα δεν εντοπίζεται η πρόβλεψη ή η χρήση εργαλείων ή τεχνογνωσίας στοχευμένα στην αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής. Η συμβολή των παρεμβάσεων της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού προσανατολισμού, προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να εκτιμηθεί μόνο έμμεσα μέσα από τη χρήση και ανάπτυξη νέων υλικών και εργαλείων ΣΕΠ και Συμβουλευτικής.

Η αποτίμηση των επιπτώσεων στη σχολική διαρροή των παρεμβάσεων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού, όπως δίνεται στις προηγούμενες παραγράφους, δίνεται συνοπτικά στο ακτινωτό διάγραμμα ΙΧ.1.

Διάγραμμα ΙΧ.1: Ακτινωτό Διάγραμμα αποτίμησης της επίπτωσης των παρεμβάσεων για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής

Χ. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΧΟΛΕΣ ΓΟΝΕΩΝ

Χ.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ

Οι εν λόγω παρεμβάσεις εντάσσονται στο Μέτρο 2.4, Ενέργεια 2.4.3, Κατηγορία 2.4.3.ε του ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006. Η λειτουργία του έργου υποστηρίζεται και προωθείται από το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Ι.Δ.ΕΚ.Ε.). Το Ι.Δ.ΕΚ.Ε. είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και υπάγεται στη Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων του ΥπΕΠΘ.

Οι πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ που αφορούν στην υλοποίηση προγραμμάτων από τις Σχολές Γονέων αναγράφονται στον πίνακα Χ.1 που ακολουθεί. Όπως προκύπτει και από τον πίνακα, πρόκειται για τρεις (3) διαδοχικές πράξεις, διάρκειας ενός (1) έτους οι δύο πρώτες και διάρκειας τριών (3) ετών η τρίτη. Η πρώτη πράξη ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2003 και ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2004. Η δεύτερη πράξη, σε συνέχεια της πρώτης, ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2004 και ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2005, ενώ η τρίτη πράξη ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2005 και προβλέπεται να ολοκληρωθεί τον Ιούνιο του 2008. Η χρονική έκταση της τρίτης πράξης – 3 έτη και όχι 1 έτος – δικαιολογούν και τον μεγαλύτερο προϋπολογισμό της πράξης αυτής.

Πίνακας Χ.1: Πράξεις ΕΠΕΑΕΚ II (2000-2006) για τη Συμβουλευτική Γονέων

Μέτρο/ Ενέργεια/ Κ. Π.	Τίτλος Πράξης	Π/Ψ Πράξης (ευρώ)	Τελικός Δικαιούχος	Διάρκεια Πράξης βάσει ΤΔΕ	Ημ/νία Ένταξης
2.4.3.ε	Συμβουλευτική Γονέων	651.278,91	Ι.Δ.ΕΚ.Ε.	13/6/03 - 30/6/04	25/6/2003
2.4.3.ε	Συμβουλευτική Γονέων II	743.797,89	Ι.Δ.ΕΚ.Ε.	1/7/04 - 30/6/05	10/9/2004
2.4.3.ε	Συμβουλευτική Γονέων III	3.675.438,51	Ι.Δ.ΕΚ.Ε.	8/7/05 - 30/6/08	5/8/2005

Τα προγράμματα που υλοποιούνται στις «Σχολές Γονέων» απευθύνονται σε γονείς παιδιών όλων των ηλικιών, κάθε εθνικής προέλευσης, ηλικίας και μόρφωσης, καθώς και σε κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη.

Στο πλαίσιο των Σχολών Γονέων, αναπτύσσονται τρία (3) ειδικά επιμορφωτικά προγράμματα:

- α) η συμβουλευτική γονέων,
- β) οι σχέσεις σχολείου-οικογένειας και
- γ) η εκπαίδευση και συμβουλευτική υποστήριξη των οικογενειών των τσιγγάνων, μουσουλμάνων, παλιννοστούντων και μεταναστών.

α) Συμβουλευτική Γονέων

Πρόκειται για πρόγραμμα που στοχεύει στην συστηματική ψυχοπαιδαγωγική ενημέρωση των γονέων, έτσι ώστε αυτοί να ανταποκρίνονται με επιτυχία στο ρόλο τους για κάλυψη ψυχικών, κοινωνικών, πνευματικών και υλικών αναγκών των παιδιών τους, για ενίσχυση της επικοινωνίας τους με το σχολείο και της συνεργασίας τους με τους εκπαιδευτικούς. Καταρτισμένοι εκπαιδευτές, με κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό, παρουσιάζουν τα θέματα και δίνουν στους γονείς τη δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσω ανταλλαγής εμπειριών, αλλά και βιωματικών ασκήσεων.

Οι βασικές θεματικές ενότητες που αναπτύσσονται στο επιμορφωτικό πρόγραμμα της «Συμβουλευτικής Γονέων» είναι:

- Ανάπτυξη – εξέλιξη παιδιού και εφήβου
- Οικογένεια – Μορφές οικογένειας
- Επικοινωνία – Διαπροσωπικές Σχέσεις
- Προβλήματα συμπεριφοράς
- Εργαζόμενοι γονείς
- Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση
- Σχέση σχολείου – οικογένειας

Ποιο αναλυτικά, στα πλαίσια των ως άνω θεματικών ενότητων, ορισμένα από τα θέματα που συζητούνται και αναλύονται είναι οι παρέες και οι φιλίες των παιδιών στο σχολείο και τη γειτονιά, το σχολικό και εξωσχολικό βιβλίο και τα ενδιαφέροντα των

παιδιών, η ενθάρρυνση του μαθητή για μάθηση στο σπίτι, η επιθετικότητα του παιδιού στο σχολείο και στο σπίτι καθώς και οι τρόποι αντιμετώπισής της, οι προσδοκίες των γονέων και οι ανταποκρίσεις των παιδιών, καθώς επίσης και η επικοινωνία των γονέων με το σχολείο.

β) Σχέσεις Σχολείου-Οικογένειας

Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού προσφέρονται τμήματα μάθησης. Καταρτισμένοι εκπαιδευτές, με κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό, παρουσιάζουν τα θέματα που αφορούν στην ελληνική οικογένεια, το αναπτυσσόμενο άτομο στην οικογένεια, τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά του παιδιού και του εφήβου, τη σχολική επίδοση και το ρόλο της γονεϊκής εμπλοκής, το σχολείο ως σύστημα, την προσαρμογή του παιδιού στο σχολείο, τη συνεργασία σχολείου και οικογένειας, την επιθετικότητα στο σχολείο.

Το πρόγραμμα απευθύνεται κυρίως στους γονείς παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας για τη στήριξη της ουσιαστικής επικοινωνίας των γονέων με το σχολείο από τη στιγμή που το παιδί «βαπτίζεται» μαθητής.

Τα τμήματα απευθύνονται σε γονείς παιδιών όλων των ηλικιών, κάθε εθνικής προέλευσης, ηλικίας και μόρφωσης, καθώς και σε μελλοντικούς γονείς. Δεν αφορούν γονείς που αντιμετωπίζουν προβλήματα τα οποία χρήζουν ειδικής αντιμετώπισης, αλλά γονείς που επιθυμούν να «μάθουν» για να ανταποκρίνονται καλύτερα στο ρόλο τους.

Οι βασικές θεματικές ενότητες του προγράμματος «Σχέσεις Σχολείου-Οικογένειας» είναι:

- Η ελληνική οικογένεια
- Το σχολείο ως φορέας μάθησης, ανάπτυξης και προσαρμογής του παιδιού
- Οικογένεια και σχολείο. Γονεϊκή εμπλοκή στη μαθησιακή διαδικασία του παιδιού. Θέματα αιχμής στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα.

Πιο αναλυτικά, ορισμένα από τα θέματα που συζητούνται και αναλύονται είναι:

- Η σημασία, οι τρόποι μάθησης, η ανάπτυξη κινήτρων μάθησης, η ενίσχυση του μαθητή στην προσπάθεια του για μάθηση.
- Η ενθάρρυνση του μαθητή για μάθηση στο σπίτι, ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης, αναγνώριση της εργασίας και προσπάθειας του.

- Η ενθάρρυνση της επικοινωνίας των γονιών με τα στελέχη του σχολείου και συμμετοχή τους στη λειτουργία των σχολείων μέσω των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων.
- Οι παρέες και οι φιλίες των παιδιών στο σχολείο και στη γειτονιά, η σημασία ένταξης στην παρέα.
- Οι προσδοκίες των γονέων, οι επιδόσεις και ικανότητες των παιδιών.
- Θέματα αγωγής υγείας, καθαριότητα και διατροφικές συνήθειες, παιδικές ασθένειες και η πρόληψή τους.
- Η ανάπτυξη και η εξέλιξη του παιδιού και του εφήβου.
- Τάση αυτονομίας και ανεξαρτησίας και ο ρόλος της οικογένειας.
- Η επιθετικότητα του παιδιού στο σχολείο και στο σπίτι και η αντιμετώπισή της.
- Σχολικό και εξωσχολικό βιβλίο και τα ενδιαφέροντα των παιδιών.
- Δραστηριοποίηση και συμμετοχή των γονέων στη λειτουργία νέων δομών στο σχολείο όπως δανειστικών βιβλιοθηκών, γραφείων Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού προσανατολισμού, δομών αξιοποίηση του διαδικτύου και άλλων.

γ) Εκπαίδευση και συμβουλευτική υποστήριξη των οικογενειών των τσιγγάνων, μουσουλμάνων, παλιννοστούντων και μεταναστών

Βασικός στόχος του προγράμματος είναι η δημιουργία ενός υποστηρικτικού οικογενειακού περιβάλλοντος το οποίο θα λειτουργήσει ενισχυτικά για το μαθητή περιορίζοντας τη σχολική αποτυχία και διαρροή και θα βοηθήσει στην άρση του κινδύνου της κοινωνικής περιθωριοποίησης και του αποκλεισμού τόσο των μαθητικών ομάδων, όσο και των οικογενειών τους.

Το πρόγραμμα απευθύνεται στους γονείς των κοινωνικά ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων των Τσιγγάνων, Μουσουλμάνων, Παλιννοστούντων και Μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα, απευθύνεται σε γονείς, των οποίων τα παιδιά βρίσκονται σε προσχολική ή σχολική ηλικία.

Τα τμήματα μάθησης οργανώνονται και αναπτύσσονται Πανελλαδικά, σε επίπεδο νομών, με ιδιαίτερη βαρύτητα σε περιοχές, όπου συναντάται σε υψηλό ποσοστό συγκέντρωση των ομάδων – στόχων.

Οι βασικές θεματικές ενότητες του προγράμματος «Εκπαίδευση και συμβουλευτική υποστήριξη των οικογενειών των τσιγγάνων, μουσουλμάνων, παλιννοστούντων και μεταναστών» είναι:

- Ελληνική Γλώσσα
- Ελληνικός Πολιτισμός
- Συμβουλευτική
- Αγωγής υγείας, καθαριότητα και διατροφικές συνήθειες, παιδικές ασθένειες και η πρόληψή τους
- Θέματα σωματικής και ψυχικής ανάπτυξης και υγείας των παιδιών τους.
- Εξαρτησιογόνες ουσίες.
- Σεξουαλική αγωγή

Χ.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι ποιοτικοί στόχοι του έργου «Σχολές Γονέων» σχετίζονται με τη συστηματική ενημέρωση και εκπαίδευση των γονέων σε θέματα που αφορούν:

- Στη βελτίωση της επικοινωνίας μέσα στην οικογένεια
- Στην ουσιαστική επικοινωνία των γονέων με το σχολείο
- Στην βελτίωση των γνώσεων των γονέων σχετικά με τις ψυχικές, κοινωνικές, πνευματικές και άλλες ανάγκες των παιδιών σε κάθε στάδιο ανάπτυξής τους
- Στην ενθάρρυνση της συμμετοχής των γονέων στις σχολικές δραστηριότητες και της συνεργασίας τους με τους εκπαιδευτικούς των σχολείων για την αποτελεσματικότερη παροχή βοήθειας στα παιδιά τους
- Στη βελτίωση των γνώσεων των γονέων και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για την έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση δύσκολων συμπεριφορών των παιδιών τους
- Στην απόκτηση ικανοτήτων έτσι ώστε να μπορούν να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις του νηπιαγωγείου, δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου
- Στη συμβουλευτική υποστήριξη και αγωγή υγείας των οικογενειών των τσιγγάνων, μουσουλμάνων, παλιννοστούντων και μεταναστών

Αναφορικά με τους ποσοτικούς στόχους, και σε ότι αφορά το πρόγραμμα «Συμβουλευτική Γονέων», προβλέπεται η λειτουργία 190 τμημάτων συμβουλευτικής, 20 ατόμων και διάρκειας 40 ωρών το καθένα (3.800 άτομα στην Α' Φάση από 10/03-

5/04). Στο πλαίσιο του προγράμματος προσφέρονται τμήματα μάθησης, τα οποία λειτουργούν ως 23μελείς ομάδες, διάρκειας 40 ωρών.

Σε ότι αφορά το πρόγραμμα «Σχέσεις Σχολείου-Οικογένειας», προβλέπεται να λειτουργήσουν τμήματα, τα οποία θα είναι οργανωμένα σε 23μελείς ομάδες, διάρκειας 20 ωρών.

Σε ότι αφορά, τέλος, το πρόγραμμα «Εκπαίδευση και συμβουλευτική υποστήριξη των οικογενειών των τσιγγάνων, μουσουλμάνων, παλιννοστούντων και μεταναστών» προσφέρονται τμήματα μάθησης διάρκειας 50 ωρών. Προβλέπεται να υλοποιηθούν συνολικά 475 τμήματα, ενώ σε κάθε τμήμα μάθησης προβλέπεται να συμμετάσχουν 10 έως 15 άτομα. Το πρόγραμμα θα το παρακολουθήσουν κατ' εκτίμηση 7.000 εκπαιδευόμενοι.

X.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Αναφορικά με τους ποσοτικούς στόχους του έργου, σύμφωνα με στοιχεία του Ι.Δ.ΕΚ.Ε. και της Γενικής Γραμματείας Εκπαίδευσης Ενηλίκων, το πρώτο έτος λειτουργίας του θεσμού (Α' φάση υλοποίησης του Προγράμματος 2003-2004), ιδρύθηκαν συνολικά **14** Σχολές Γονέων στο σύνολο της χώρας, όπου λειτούργησαν **238** τμήματα συμβουλευτικής.

Επίσης, το δεύτερο έτος λειτουργίας του θεσμού (Β' φάση υλοποίησης του Προγράμματος 2004-2005) ιδρύθηκαν **43** Σχολές Γονέων στο σύνολο της χώρας, όπου λειτούργησαν συνολικά **262** τμήματα. Συνολικά οι Σχολές Γονέων που ιδρύθηκαν στη χώρα μας τα δύο πρώτα έτη λειτουργίας του θεσμού απεικονίζονται στον Πίνακα Χ.2 παρακάτω.

Κατά την περίοδο 2005 – 2008 λειτουργούν **54** Σχολές Γονέων σε όλους νομούς της χώρας, όπου προβλέπεται να υλοποιηθούν συνολικά **1.860** τμήματα.

Πίνακας Χ.2: Σχολές Γονέων που ιδρύθηκαν στη χώρα μας κατά τα έτη 2003 και 2004

ΠΕΡΙΦ.	ΕΔΡΑ	2003	2004	ΠΕΡΙΦ.	ΕΔΡΑ	2003	2004	ΠΕΡΙΦ.	ΕΔΡΑ	2003	2004	ΠΕΡΙΦ.	ΕΔΡΑ	2003	2004
Αν. Μακεδονίας - Θράκης	Ορεσιτιάδα	☒		Ηπείρου	Άρτα		☒	Αττικής	Αθήνα	☒		Νοτίου Αιγαίου	Ρόδος		☒
	Δράμα		☒		Φιλιάτες		☒		Παιανία		☒		Σύρος		☒
	Καβάλα	☒			Ιωάννινα		☒		Χαλάνδρι		☒	Ιόνιων Νήσων	Ζάκυνθος		☒
	Ξάνθη		☒		Πρέβεζα		☒		Αιγάλεω		☒		Κέρκυρα		☒
	Κομοτηνή		☒		Καρδίτσα		☒		Μέγαρα		☒		Κεφαλονιά		☒
Κεντρικής Μακεδονίας	Βέροια	☒		Θεσσαλίας	Λάρισα		☒	Πειραιάς	Πειραιάς		☒	Κρήτης	Λευκάδα		☒
	Επανωμή	☒			Βόλος	☒			Ηλιούπολη		☒		Ηράκλειο	☒	
	Έδεσσα		☒		Τρίκαλα		☒		Άργος		☒		Αγ. Νικόλαος		☒
	Κατερίνη		☒	Δυτικής Ελλάδας	Μεσολόγγι	☒		Πελοποννήσου	Τρίπολη		☒	ΣΥΝΟΛΟ	Ρέθυμνο		☒
	Σέρρες	☒			Πάτρα	☒			Κόρινθος		☒		Χανιά		☒
	Πολύγυρος		☒		Πύργος		☒		Σπάρτη		☒		14	43	
	Κιλκίς		☒		Ορχομενός	☒			Καλαμάτα	☒					
Δυτικής Μακεδονίας	Καστοριά		☒	Στερεάς Ελλάδας	Χαλκίδα	☒		Βορείου Αιγαίου	Μυτιλήνη		☒				
	Πτολεμαΐδα	☒			Καρπενήσι		☒		Σάμος		☒				
	Φλώρινα		☒		Λαμία		☒		Χίος		☒				
	Γρεβενά		☒		Αμφισσα		☒								

Τα στοιχεία για τον αριθμό των Σχολών Γονέων και των συμμετεχόντων σε αυτές, τις περιόδους 2003-2004, 2004-2005 και 2005-2008 απεικονίζονται συνολικά στον Πίνακα Χ.3.

Πίνακας Χ.3. Ποσοτικά στοιχεία για τις Σχολές Γονέων που ιδρύθηκαν

	2003-2004	2004-2005	2005-2008
Σχολές Γονέων	14	43	54
Τμήματα	238	262	1.860
Αριθμός Συμμετεχόντων*	3.000	3.144	22.320

* Εκτίμηση, σύμφωνα με το μέγεθος των τμημάτων

Χ.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ

Αναφορικά με τα κριτήρια αποτίμησης της συμβολής των δράσεων του ΕΠΕΑΕΚ στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής τα οποία παρουσιάζονται στην ενότητα II.2, και σύμφωνα με τα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία που αναπτύχθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους της παρούσας ενότητας, η συμβολή των Σχολών Γονέων στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής εκτιμάται συνολικά ως εξής:

Κριτήριο 1^ο: Δημιουργία ή/και ενίσχυση των συνεκτικών δεσμών ανάμεσα στο μαθητή και τα μέλη της σχολικής κοινότητας

Ως προς το κριτήριο αυτό η συμβολή των προγραμμάτων Συμβουλευτικής Γονέων εκτιμάται ως θετική, λόγω της έμφασης που δίδεται κατά την υλοποίηση των σχετικών δράσεων στην ομαλή ένταξη του μαθητή στο χώρο του σχολείου και την ενθάρρυνση που δέχεται για την δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ αυτού και των άλλων αλληλεπιδρόντων υποκειμένων της σχολικής κοινότητας, εκπαιδευτικούς και συμμαθητές.

Στα σχετικά προγράμματα βέβαια ο στόχος της ομαλής ενσωμάτωσης του μαθητή στην σχολική κοινότητα σε σχέση με την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής τίθεται

περισσότερο έμμεσα παρά άμεσα, ως αποτέλεσμα δηλαδή της παραμονής του μαθητή στο σχολικό χώρο λόγω της αναγνωρισιμότητας αυτού ως φυσικού και οικείου χώρου, στο οποίο το νεαρό άτομο αισθάνεται αποδοχή και συμπαράσταση.

Κριτήριο 2^ο: Αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και συμβολή στην βελτίωση της σχολικής επίδοσης του μαθητή

Τα προγράμματα της Συμβουλευτικής Γονέων, δίνουν ιδιαίτερη έμφαση σε δράσεις που αποσκοπούν στην στήριξη του μαθητή, με τη συμμετοχή των γονέων αλλά και των εκπαιδευτικών στην βελτίωση της σχολικής του επίδοσης και αντιμετώπιση των προβλημάτων σχολικής αποτυχίας. Η ενδυνάμωση των κινήτρων για μάθηση καθώς και η παροχή υποστήριξης του μαθητή για μελέτη πέρα των διδακτικών ωρών και η εμπλοκή της οικογένειας του μαθητή στη διαδικασία αυτή, καθιστούν τις συγκεκριμένες δράσεις των προγραμμάτων αυτών ως απόλυτα σύμφωνες με το δεύτερο κριτήριο που αναφέρεται στην αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και κατ' επέκταση της σχολικής διαρροής.

Κριτήριο 3^ο: Εμπλοκή των γονέων σε δραστηριότητες και παρεμβάσεις της σχολικής κοινότητας που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Ένας από τους βασικότερους στόχους των σχολών γονέων είναι εκείνος της εμπλοκής των γονέων στην μαθησιακή διαδικασία του παιδιού τους καθώς και της ενεργής συμμετοχής τους στα δρώμενα της σχολικής κοινότητας.

Μέσα από την υλοποίηση συγκεκριμένων δράσεων ο γονέας ενθαρρύνεται να συμμετέχει στη σχολική ζωή του μαθητή, και ενημερώνεται σχετικά με την σημασία που έχει τόσο για το μαθητή όσο και για τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας η συμμετοχή του αυτή.

Κατά των σχεδιασμό των δράσεων των Σχολών Γονέων που εστιάζουν στην γονεακή εμπλοκή στη σχολική ζωή του μαθητή η αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής προκύπτει ως ενδεχόμενο αποτέλεσμα και όχι ως προκαθορισμένος στόχος.

Κριτήριο 4^ο: Ευαισθητοποίηση της τοπικής και σχολικής κοινότητας σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής

Οι Σχολές γονέων απευθύνονται σε ένα αναπόσπαστο και ζωτικό μέλος της τοπικής κοινότητας, αυτό του συνόλου των γονέων μαθητών. Χωρίς διακρίσεις αναφορικά με

την συμμετοχή των γονέων στις δραστηριότητες τους λόγω εθνικότητας, θρησκειότητας ή φύλου, ανεξάρτητα με την ύπαρξη σχετικών προβλημάτων στο παιδί-μαθητή, οι σχολές γονέων ευαισθητοποιούν και ενημερώνουν για θέματα που άπτονται της οικογενειακής, κοινωνικής, και σχολικής ζωής του παιδιού-μαθητή. Το πρόβλημα της σχολικής διαρροής και της αντιμετώπισης του αναφέρεται μεταξύ άλλων ζωτικών θεμάτων, χωρίς όμως το σχεδιασμό εξειδικευμένων για το λόγο αυτό δράσεων.

Επιπλέον, η δυνατότητα συμμετοχής στις Σχολές Γονέων μελών της κοινότητας που δεν έχουν την ιδιότητα του γονέα κρίνεται ως θετική, κυρίως στις περιπτώσεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως διαμεσολαβητές μεταξύ του σχολείου και κοινωνικά αποκλεισμένων ή ευάλωτων ομάδων.

Κριτήριο 5^ο: Ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής.

Η δημιουργία συνδετικών δεσμών συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης ανάμεσα σε στο σχολείο και την οικογένεια αποτελεί βασικό στόχο των προγραμμάτων Συμβουλευτικής Γονέων. Παρόλα αυτά δεν προκύπτει ξεκάθαρα από τα προγραμμάτων των σχετικών δράσεων των Σχολών Γονέων αν υλοποιούνται ενέργειες ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των εκπαιδευτικών σχετικά με τα προβλήματα και τις ανάγκες των μαθητών, και ακόμα περισσότερο αν το πρόβλημα της σχολικής διαρροής είναι ανάμεσα σε αυτά.

Κριτήριο 6^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την έγκυρη διάγνωση κινδύνου σχολικής διαρροής

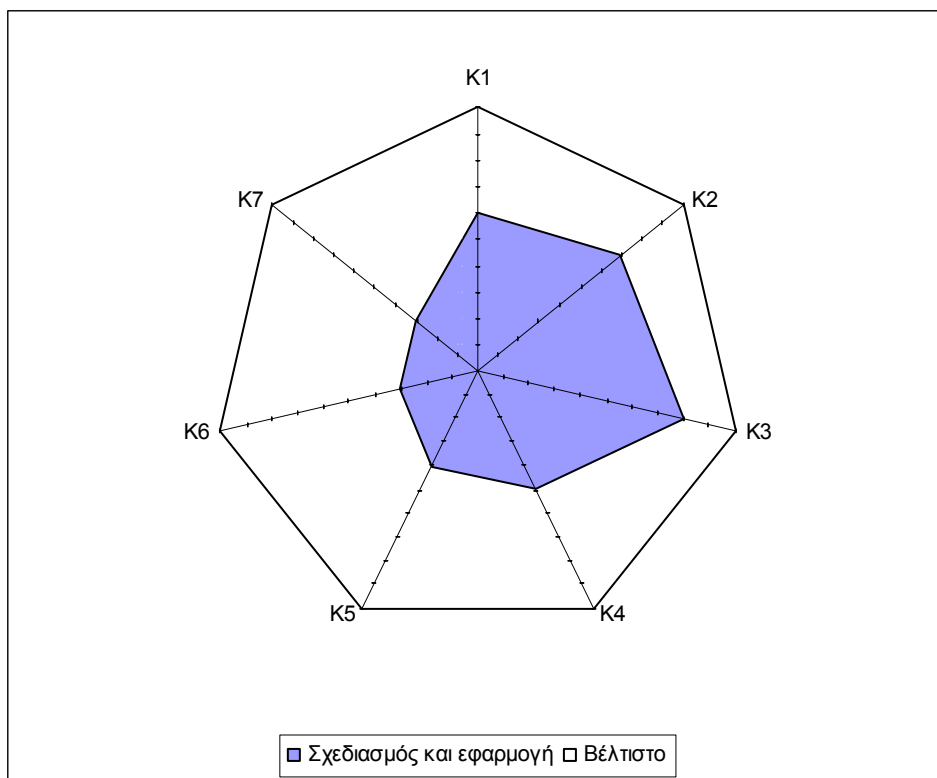
Σύμφωνα με τα όσα προκύπτουν από την δομή και το περιεχόμενο των υλοποιούμενων δράσεων της Συμβουλευτικής Γονέων οι συμμετέχοντες σε αυτά λαμβάνουν κάποια, περισσότερο ή λιγότερο σχετικά, εργαλεία και γνωστικά εφόδια να αντιμετωπίσουν προβλήματα που συνδέονται με το πρόβλημα της σχολικής διαρροής. Από τη στιγμή όμως που η αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής δεν αποτελεί κεντρικό στόχο συγκεκριμένων ενεργειών, η παροχή των στοιχείων αυτών δεν είναι υπολογίσιμη αφού δεν αποτελεί προαπαιτούμενο.

Κριτήριο 7^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Όπως αναφέρθηκε για την ανταπόκριση της παρέμβασης στο προηγούμενο κριτήριο, η αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής δεν αποτελεί κεντρικό στόχο συγκεκριμένων ενεργειών, για το λόγο αυτό και δεν μπορεί να υποστηριχθεί με βεβαιότητα η παροχή ή όχι γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής. Παρόλα αυτά, η χρήση τεχνικών και κινήτρων για την παραμονή και συνέχιση της συμμετοχής στα προγράμματα της Συμβουλευτικής Γονέων, γονέων που τα παιδιά τους έχουν εγκατάλειψη την εκπαίδευση, θα αποτελούσε επιθυμητό στόχο και χώρο παρέμβασης προκειμένου να λειτουργήσουν υποστηρικτικά ως προς την επιστροφή των παιδιών τους στο σχολικό χώρο.

Η αποτίμηση των επιπτώσεων των Σχολών Γονέων, όπως δίνεται στις προηγούμενες παραγράφους, δίνεται συνοπτικά στο ακτινωτό διάγραμμα Χ.1.

Διάγραμμα Χ.1: Ακτινωτό Διάγραμμα αποτίμησης της επίπτωσης των Σχολών Γονέων στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής

ΧΙ. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

ΧΙ.1 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΕΩΝ

Πράξεις για την ανάπτυξη του θεσμού της Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών υλοποιούνται στην Ελλάδα εδώ και αρκετά χρόνια, για τα οποία διατίθενται αξιόλογα ποσά. Ωστόσο, κατά τα έτη 2005 και 2006 άρχισαν να υλοποιούνται, με ορίζοντα υλοποίησης δύο (2) και (3) τριών χρόνων, προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών τα οποία έχουν άμεση συνάφεια με τον στόχο καταπολέμησης της σχολικής διαρροής. Οι Πράξεις αυτές εντάχθηκαν στο Μέτρο 2.1. «Αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης», Ενέργεια 2.1.1. «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών», Κατηγορία Πράξεων 2.1.1.β. «Ταχύρυθμα και μικρής διάρκειας επιμορφωτικά προγράμματα».

Οι συγκεκριμένες αυτές πράξεις αφορούν:

- σε **Ταχύρυθμα Επιμορφωτικά Προγράμματα Διαχείρισης Προβλημάτων Σχολικής Τάξης** (2 προγράμματα),
- σε **Ταχύρυθμη Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών σε σύγχρονες Διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη σύγχρονης Κριτικής-δημιουργικής Σκέψης** (1 πρόγραμμα),
- σε **Ταχύρυθμη Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών με θέμα τον συσχετισμό Οικογενειακού – Κοινωνικού – Πολιτισμικού Περιβάλλοντος στη σχολική Επίδοση του Παιδιού** (1 πρόγραμμα).

Συνολικά, οι πράξεις του ΕΠΕΑΕΚ που αφορούν στην υλοποίηση προγραμμάτων Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών και αγγίζουν το πρόβλημα της σχολικής διαρροής αναγράφονται στον Πίνακα ΧΙ.1 που ακολουθεί:

Πίνακας XI.1: Πράξεις ΕΠΕΑΕΚ (2000-2006) για την Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών

Μέτρο/ Ενέργεια/ Κ. Π.	Τίτλος Πράξης	Π/Υ Πράξης (ευρώ)	Τελικός Δικαιούχος	Διάρκεια Πράξης βάσει ΤΔΕ	Ημ/νία Ένταξης
2.1.1.β	Ταχύρρυθμα Επιμορφωτικά Προγράμματα στη Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης	2.281.000,00	Παιδαγωγικό Ινστιτούτο	1/6/05-31/10/08	25/7/2005
2.1.1..β	Ταχύρρυθμα Επιμορφωτικά Προγράμματα στη Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης	450.000,00	Παιδαγωγικό Ινστιτούτο	1/6/05-30/6/07	5/8/2005
2.1.1.β	Ταχύρρυθμη επιμόρφωση Εκπαιδευτικών σε σύγχρονες Διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη σύγχρονης Κριτικής-δημιουργικής Σκέψης	2.062.390,00	ΟΕΠΕΚ	15/5/06-31/12/07	21/9/2006
2.1.1.β	Ταχύρρυθμη Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών με θέμα τον συσχετισμό Οικογενειακού –Κοινωνικού-Πολιτισμικού Περιβάλλοντος στη σχολική Επίδοση του Παιδιού	1.398.910,00	ΟΕΠΕΚ	15/5/06-31/12/07	31/7/2006

Σε ότι αφορά στα Προγράμματα Διαχείρισης Προβλημάτων Σχολικής Τάξης, σκοπός τους είναι να εμπλουτίσουν οι εκπαιδευτικοί τις γνώσεις τους και να βελτιώσουν τις πρακτικές τους, ώστε να ανταποκρίνονται αποτελεσματικότερα στη διαχείριση προβλημάτων της σχολικής τάξης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη βιωματική μάθηση, στην πρακτική αξιοποίηση των μεθόδων αντιμετώπισης προβλημάτων και στη μελέτη περιπτώσεων με τη χρήση πολυμέσων, επιμορφωτικού υλικού, βιβλιογραφίας κ.λπ. Για την επιτυχέστερη υλοποίηση του προγράμματος κρίνεται απαραίτητη η χρήση μεθόδων ικανών να προκαλέσουν την ενεργητική συμμετοχή των επιμορφούμενων εκπαιδευτικών. Για το λόγο αυτό, οι επιμορφωτικές συναντήσεις στόχο έχουν να απαντούν σε υπαρκτά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στην καθημερινή τους πράξη και να αξιοποιούνται οι προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες τους.

Για την υλοποίηση των παραπάνω επιμορφωτικών προγραμμάτων αξιοποιούνται επιστήμονες με εξειδικευμένη γνώση και εμπειρία στα θεματικά πεδία της κάθε

ενότητας. Ως επιμορφωτές μπορούν να συμμετέχουν μέλη Δ.Ε.Π. των Α.Ε.Ι. και των Τ.Ε.Ι., στελέχη του Π.Ι., Σχολικοί Σύμβουλοι, ειδικοί επιστήμονες, καθώς και εκπαιδευτικοί με αυξημένα προσόντα (συναφείς μεταπτυχιακούς τίτλους ή με γνώσεις και εμπειρία σε συγκεκριμένα αντικείμενα - δράσεις), οι οποίοι εργάζονται σε σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης ή σε εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

Οι άξονες των επιμορφωτικών προγραμμάτων είναι οι ακόλουθοι:

- α) Διαχείριση ιδιαιτεροτήτων μαθητών,
- β) Προβλήματα συμπεριφοράς,
- γ) Διαχείριση διαπροσωπικών σχέσεων στη σχολική τάξη,
- δ) Πολιτισμικές διαφορές και κοινωνικοοικονομικές ανισότητες.

Εάν θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε τις αξίες που το συγκεκριμένο πρόγραμμα επιθυμεί να υπηρετήσει, αυτές είναι οι ακόλουθες: α) Εκπαίδευση ενηλίκων, β) Διαβίου μάθηση, γ) Εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής, δ) Ειδική Αγωγή, ε) Σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία, στ) Ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη, και ζ) Σχολική αποτυχία και σχολική διαρροή.

Κρίνεται από τον μελετητή ότι, η σπουδαιότητα των προγραμμάτων αυτών είναι ιδιαίτερα σημαντική σε σχέση με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής, καθώς τα συγκεκριμένα αυτά προγράμματα, συγκριτικά με τα υπόλοιπα προγράμματα επιμόρφωσης, αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα να αντιμετωπίσουν, μεταξύ άλλων, το ζήτημα της σχολικής διαρροής παρέχοντας στους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς γνώσεις απαραίτητες για τη διαχείριση περιπτώσεων μαθητών που εμφανίζουν αυξημένες πιθανότητες να διαρρεύσουν από την εκπαίδευση. Αυτό προκύπτει από το περιεχόμενο των θεματικών πεδίων που εστιάζουν την προσοχή τους σε παράγοντες που σχετίζονται άμεσα με τη σχολική διαρροή, όπως για παράδειγμα η διαχείριση των ιδιαιτεροτήτων των μαθητών, οι τρόποι αντιμετώπισης διαφόρων προβλημάτων συμπεριφοράς, κ.ά.

Σε ότι αφορά την Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών σε σύγχρονες Διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη σύγχρονης Κριτικής-δημιουργικής Σκέψης, σκοπός του προγράμματος είναι η επιμόρφωση εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων της Α/βάθμιας και Β/βάθμιας εκπαίδευσης σε σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις. Από τις βασικές τεχνικές εκπαίδευσης προτείνονται οι Ενεργητικές Τεχνικές: όπως μέθοδος Project, Ανάλυση Ρόλων (Role-Play), Καταιγισμός Ιδεών (Brainstorming), Υπόθεση Εργασίας (Case-Study), Δυναμική Μέθοδος Κατανόησης Κειμένου, κ.α.

Σε ότι αφορά την Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών με θέμα τον Συσχετισμό Οικογενειακού – Κοινωνικού - Πολιτισμικού Περιβάλλοντος στη σχολική επίδοση του παιδιού, σκοπός του έργου είναι η επιμόρφωση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών σχετικά με τις σημαντικές αλλαγές που έχουν επέλθει τις τελευταίες δεκαετίες στον οικογενειακό, κοινωνικό και πολιτισμικό χώρο και οι οποίες επιδρούν στην μαθησιακή ικανότητα των μαθητών/τριών.

Άμεσα ωφελούμενοι από τα προγράμματα επιμόρφωσης είναι οι εκπαιδευτικοί της Α/βάθμιας και Β/βάθμιας Εκπαίδευσης, στους οποίους δίνεται η ευκαιρία να ανανεώσουν τα επαγγελματικά τους εφόδια στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης και κατάρτισης, ώστε να συμβάλλουν με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στην αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Δικαίωμα συμμετοχής κατά σειρά προτεραιότητας έχουν:

- α) εκπαιδευτικοί που έχουν μέχρι πέντε χρόνια εκπαιδευτικής υπηρεσίας και υπηρετούν σε σχολική μονάδα (σε ποσοστό 60%),
- β) εκπαιδευτικοί που έχουν πάνω από πέντε χρόνια εκπαιδευτικής υπηρεσίας και υπηρετούν σε σχολική μονάδα (σε ποσοστό 40%),
- γ) όλοι οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί.

XI.2 ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι άμεσοι **ποιοτικοί στόχοι** στους οποίους αποσκοπούν τα προγράμματα επιμόρφωσης είναι ο εκπαιδευτικός:

- να μπορεί να κατανοεί τη φύση και τις αιτίες των μαθησιακών προβλημάτων και προβλημάτων συμπεριφοράς,
- να παρεμβαίνει προληπτικά με τις κατάλληλες διδακτικό-οργανωτικές επιλογές,
- για να αντιμετωπίζει με παιδαγωγικούς τρόπους τα μαθησιακά προβλήματα και τα προβλήματα συμπεριφοράς,
- να γνωρίζει τον τρόπο επιλογής και συνδυασμού των διδακτικών και οργανωτικών δραστηριοτήτων που μεγιστοποιούν τη μαθητική συμμετοχή στο μάθημα και ελαχιστοποιούν τη δημιουργία προβλημάτων,

- να γνωρίζει πώς να εξασφαλίζει τη μαθητική συμμετοχή στη διαδικασία της αξιολόγησης και της αντιμετώπισης των προβλημάτων.

Αναγνωρίζοντας την επιμορφωτική διαδικασία ως διαδικασία αυτοπροσδιορισμού του εκπαιδευτικού, τα συγκεκριμένα επιμορφωτικά προγράμματα συμβάλλουν στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης για τις καταστάσεις που βιώνει ο εκπαιδευτικός και τη δυνατότητα παρέμβασης στο πλαίσιο όπου δρα. Καθώς τα προγράμματα υλοποιούνται κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, με τη μορφή ταχύρυθμου προγράμματος επιμόρφωσης, παρέχεται στους εκπαιδευτικούς η δυνατότητα να προβληματιστούν, να συζητήσουν και να ανταλλάξουν απόψεις σχετικά με την αντιμετώπιση των προβλημάτων της σχολικής τάξης.

Ο βασικός **ποσοτικός στόχος** του προγράμματος Διαχείρισης Προβλημάτων Σχολικής Τάξης, για το πρώτο εξάμηνο του 2006, είναι η υλοποίηση συνολικά 50 ωρών επιμόρφωσης για κάθε εκπαιδευτικό στο σύνολο 4.000 εκπαιδευτικών.

Σε ότι αφορά την Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών σε Σύγχρονες Διδακτικές Προσεγγίσεις για την Ανάπτυξη Κριτικής – Δημιουργικής Σκέψης, ο ποσοτικός στόχος του προγράμματος αποτελεί η επιμόρφωση 6.000 εκπαιδευτικών, ενώ η συνολική διάρκεια των επιμορφωτικών προγραμμάτων ανέρχεται σε 64 διδακτικές ώρες στο σύνολο μιας σχολικής χρονιάς (2006-2007).

Σε ότι αφορά την Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών με θέμα τον Συσχετισμό Οικογενειακού – Κοινωνικού - Πολιτισμικού Περιβάλλοντος στη σχολική επίδοση του παιδιού, ο ποσοτικός στόχος του έργου είναι συνολικά η επιμόρφωση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση 5.000 εκπαιδευτικών, συνολικά 48 ωρών διδασκαλίας στο σύνολο μιας σχολικής χρονιάς (2006-2007).

Στα τέσσερα εξεταζόμενα Προγράμματα, η επιμόρφωση πραγματοποιείται εκτός ωρών εργασίας και οι ώρες διδασκαλίας είναι οκτώ (8) την εβδομάδα που κατανέμονται σε δύο συνεχόμενες ημέρες. Το σύνολο των επιμορφωτικών προγραμμάτων εκτελούνται στα 16 ΠΕΚ της χώρας, σε εξακτινωμένα Παραρτήματα ή άλλα κέντρα.

ΧΙ.3 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ως προς τους ποσοτικούς στόχους της παρέμβασης, η υλοποίηση των προγραμμάτων δείχνει μία κατ' αρχήν ικανοποιητική εικόνα.

Συγκεκριμένα, σε ότι αφορά τα προγράμματα Διαχείρισης Προβλημάτων Σχολικής Τάξης, τα οποία είναι σε εξέλιξη, και όπως προκύπτει από τα στοιχεία που του Εξαμηνιαίου Δελτίου Παρακολούθησης Εκτέλεσης του Έργου (1ο εξάμηνο του 2006), τα σεμινάρια επιμόρφωσης ολοκλήρωσαν 2.436 εκπαιδευτικοί, άντρες και γυναίκες, ενώ υπολείπονται ακόμη 1.564 εκπαιδευτικοί προκειμένου να ικανοποιηθεί ο στόχος της επιμόρφωσης 4.000 εκπαιδευτικών.

Σε ότι αφορά στο πρόγραμμα για την Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών σε Σύγχρονες Διδακτικές Προσεγγίσεις για την Ανάπτυξη Κριτικής – Δημιουργικής Σκέψης, έως σήμερα έχει εκπονηθεί και παραδοθεί το Πρόγραμμα Σπουδών, ενώ το Υλικό Επιμόρφωσης αφού εκπονήθηκε, αναπαράχθηκε και διανεμήθηκε στα 8 ΠΕΚ της χώρας που συμμετείχαν στην Α' Φάση της επιμόρφωσης (ΠΕΚ Πειραιά, Αλεξανδρούπολης, Ηρακλείου, Λαμίας, Λάρισας, Μυτιλήνης, Πάτρας, Τρίπολης και των εξακτινομένων τους). Η Β' Φάση του έργου ξεκίνησε στις 12/10/2007 και αναμένεται να ολοκληρωθεί έως το τέλος του Οκτωβρίου 2007. Αναφέρεται ότι στη Φάση αυτή υπάγονται τα ακόλουθα 8 ΠΕΚ: 1ο Αθήνας, 2ο Αθήνας, 3ο Αθήνας, 1ο Θεσσαλονίκης, 2ο Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων, Καβάλας, Κοζάνης και τα εξακτινομένα τους.

Σε ότι αφορά, τέλος, τα Προγράμματα Επιμόρφωσης με θέμα τον συσχετισμό Οικογενειακού – Κοινωνικού – Πολιτισμικού Περιβάλλοντος στη σχολική Επίδοση του Παιδιού, το πρόγραμμα σπουδών καθώς και το επιμορφωτικό υλικό εκπονήθηκε και παραδόθηκε. Μέχρι σήμερα έχει υλοποιηθεί η Α' Φάση της επιμόρφωσης στα 8 από τα 16 ΠΕΚ της χώρας (Πειραιάς, Αλεξανδρούπολη, Ηράκλειο, Λαμία, Λάρισα, Μυτιλήνη, Πάτρα, Τρίπολη και τα εξακτινομένα τους).

Στον Πίνακα ΧΙ.2 παρακάτω απεικονίζονται οι ποσοτικοί στόχοι των προγραμμάτων καθώς και πορεία υλοποίησής τους μέχρι το τέλος του 1ου τριμήνου του 2006.

Πίνακας XI.2: Συνοπτική Πρόοδος Υλοποίησης Πράξεων ΕΠΕΑΕΚ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΠΕΑΕΚ	Διάρκεια υλοποίησης	Διδακτικές ώρες	ΕΚΤΙΜΗΣΗ		ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ μέχρι το 1ο τρίμηνο 2006	
			Αριθμός εκπαι-δευτικών	Σύνολο διδακτικών ωρών	Αριθμός εκπαι-δευτικών	Σύνολο διδακτικών ωρών
Ταχύρυθμα Επιμορφωτικά Προγράμματα στη Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης	1/6/05 - 31/10/08	50	4.000	200.000	2.436	121.800
Ταχύρυθμη επιμόρφωση Εκπαιδευτικών σε σύγχρονες Διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη σύγχρονης Κριτικής-δημιουργικής Σκέψης	15/5/06-31/12/07	64	6.000	384.000		
Ταχύρυθμη Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών με θέμα τον συσχετισμό Οικογενειακού-Κοινωνικού-Πολιτισμικού Περιβάλλοντος στη σχολική Επίδοση του Παιδιού	15/5/06-31/12/07	48	5.000	240.000		

XI.4 ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ

Λόγω της φύσης των δράσεων επιμόρφωσης εκπαιδευτικών εκτιμάται ότι το 1ο, 3ο και 4ο κριτήριο δεν έχουν εφαρμογή.

Αναφορικά με τα υπόλοιπα κριτήρια αποτίμησης της συμβολής των δράσεων του ΕΠΕΑΕΚ στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής τα οποία παρουσιάζονται στην ενότητα II.2, και σύμφωνα με τα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία που αναπτύχθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους της παρούσας ενότητας, η συμβολή των δράσεων της Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής εκτιμάται συνολικά ως εξής:

Κριτήριο 2^ο: Αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και συμβολή στην βελτίωση της σχολικής επίδοσης του μαθητή

Ένας από τους κύριους στόχους, κοινός στα προγραμμάτων Επιμόρφωσης των Εκπαιδευτικών που παρουσιάζονται στο παρόν κείμενο, είναι ο εμπλουτισμός των γνώσεων και πρακτικών τους, προκειμένου να βελτιώσουν τις εκπαιδευτικές τους

επιδόσεις. Ως προς το κριτήριο αυτό η συμβολή των παρεμβάσεων επιμόρφωσης εμφανίζεται να συνδέεται θετικά με την αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και τη συμβολή της στην βελτίωση της σχολικής επίδοσης ως μέσο αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής, στο βαθμό που όσο περισσότερο καταρτισμένος είναι ο εκπαιδευτικός τόσο ευνοείται και η σχολική απόδοση των μαθητών του. Διαπιστώνεται όμως ότι η σύνδεση του θεσμού της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και της αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής μέσω της ενίσχυσης των σχολικών επιδόσεων των μαθητών, προκύπτει περισσότερο ως αποτέλεσμα της βελτίωσης των εκπαιδευτικών δυνατοτήτων των διδασκόντων, και όχι ως υλοποιούμενη ενέργεια/δράση για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής.

Κριτήριο 5^ο: Ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής.

Η συμβολή των Έργων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, έτσι όπως προκύπτει από τις δράσεις που παρουσιάστηκαν παραπάνω, θεωρείται σημαντική ως προς την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σχετικά με την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής. Τόσο η «Ταχύρυθμη Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών με θέμα τον συσχετισμό Οικογενειακού – Κοινωνικού - Πολιτισμικού Περιβάλλοντος στη σχολική Επίδοση του Παιδιού» αλλά κυρίως τα «Ταχύρυθμα Επιμορφωτικά Προγράμματα στη Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης» θεωρείται ότι προσφέρουν σημαντική ενημέρωση και ευαισθητοποιούν τους εκπαιδευτικούς που συμμετέχουν σε αυτά, αναφορικά με τα ιδιαίτερα προβλήματα, χαρακτηριστικά και ανάγκες των μαθητών που εμφανίζουν αυξημένες πιθανότητες να διαρρεύσουν από την εκπαίδευση. Στο σημείο όμως αυτό πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ο αριθμός των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν σε αυτές τις παρεμβάσεις είναι περιορισμένος σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό των εκπαιδευτικών και κατ' επέκταση περιορισμένος είναι και ο αριθμός των μαθητών που επωφελούνται από τις συγκεκριμένες αυτές δράσεις.

Κριτήριο 6^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την έγκυρη διάγνωση κινδύνου σχολικής διαρροής

Με βάση το σχεδιασμό των παρεμβάσεων επιμόρφωσης που παρουσιάστηκαν, οι επωφελούμενοι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν σε αυτές, θα είναι σε θέση να εμπλουτίσουν τα γνωστικά τους εφόδια και εργαλεία τα οποία και θα τους βοηθήσουν να αποκτήσουν καλύτερη σχέση με τους μαθητές τους αλλά και να αναγνωρίσουν

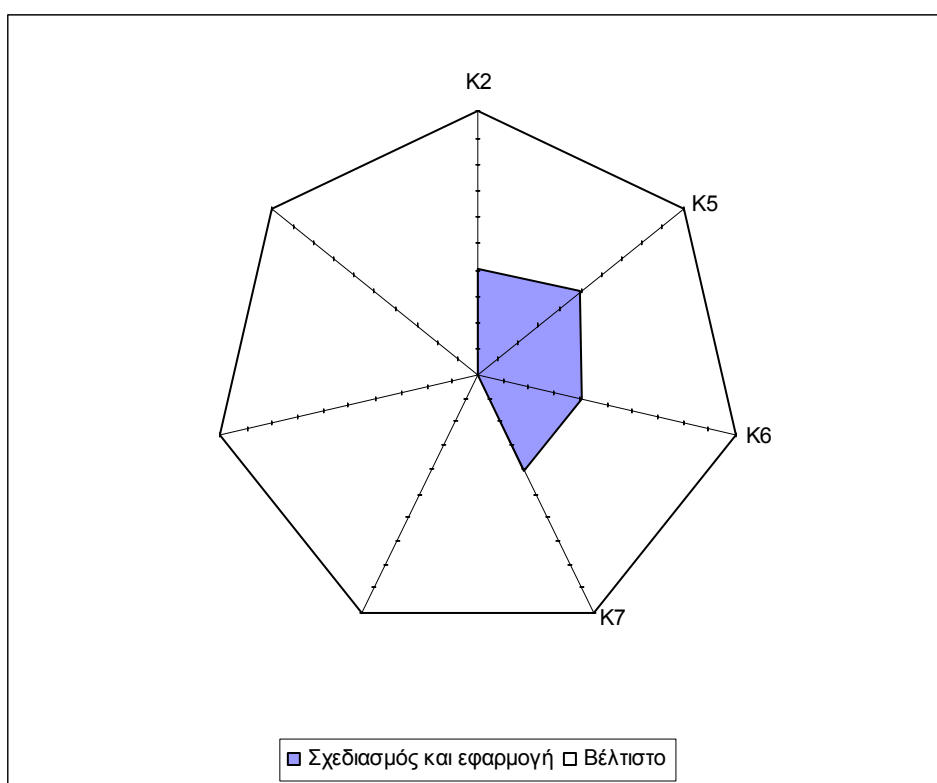
ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ανάγκες αυτών. Μέσω λοιπόν των παρεμβάσεων αυτών, και κυρίως διαμέσου της παρακολούθησης των «Ταχύρυθμων Επιμορφωτικών Προγραμμάτων στη Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης», ταυτόχρονα με τα παραπάνω εφόδια που τους παρέχονται, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την συνολική απόδοση της σχολικής τάξης, τους παρέχονται και ένα σύνολο γνώσεων και εργαλείων ικανών να τους βοηθήσει να διαγνώσουν έγκυρα, μέσω της παρατήρησης και κατανόησης, περιπτώσεις μαθητών που απειλούνται με σχολική διαρροή. Όπως όμως επισημάνθηκε στην ανάλυση του προηγούμενου κριτηρίου, ο αριθμός των επωφελούμενων εκπαιδευτικών αλλά και μαθητών είναι περιορισμένος. Επίσης περιορισμένη είναι και η διάρκεια των συγκεκριμένων παρεμβάσεων, γεγονός που επηρεάζει ποσοτικά και ποιοτικά το περιεχόμενο της επιμόρφωσης αυτής.

Κριτήριο 7^ο: Παροχή γνωστικών εφοδίων, νέων τεχνογνωσιών και εργαλείων για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής

Έχει ήδη αναφερθεί ότι η συμβολή των παρεμβάσεων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, πρέπει να αφορά όχι μόνο στην ευαισθητοποίηση και στην ενημέρωση που τους παρέχεται αλλά και στην παροχή γνωστικών εφοδίων και εργαλείων και καθώς και την εκμάθηση νέων τεχνογνωσιών που μεγιστοποιεί την εκπαιδευτική τους επίδοση. Από τις παρεμβάσεις αυτές, τόσο τα «Ταχύρυθμα Επιμορφωτικά Προγράμματα στη Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης» όσο και η «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών σε σύγχρονες Διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη σύγχρονης Κριτικής-δημιουργικής Σκέψης» παρέχουν στους εκπαιδευτικούς ένα σύνολο τέτοιου μέσων, σύμφωνα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές και εκπαιδευτικές μεθόδους, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, χωρίς όμως να είναι σχεδιασμένα ειδικά για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής και για τη διαχείριση του διαρρέοντα μαθητή ή εκείνου που απειλείται με διαρροή, με τρόπο αποτελεσματικό και υποστηρικτικό στην προσπάθεια του να επιστρέψει ή να παραμείνει στο σχολείο. Το γεγονός ότι δεν υπάρχει σχεδιασμός εξειδικευμένων εργαλείων αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής και διαχείρισης του διαρρέοντα μαθητή, καθώς και ο περιορισμένος αριθμός επωφελούμενων λειτουργούν περιοριστικά ως προς την συμβολή των παρεμβάσεων αυτών αναφορικά με το συγκεκριμένο κριτήριο.

Η αποτίμηση των επιπτώσεων των παρεμβάσεων επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, όπως δίνεται στις προηγούμενες παραγράφους, δίνεται συνοπτικά στο ακτινωτό διάγραμμα ΧΙ.1.

Διάγραμμα ΧΙ.1: Ακτινωτό Διάγραμμα αποτίμησης της επίπτωσης των παρεμβάσεων για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής

XII. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην προηγούμενη ανάλυση του παρόντος τρίτου παραδοτέου της μελέτης:

- εξετάστηκε η δομή του ΕΠΕΑΕΚ και εντοπίστηκαν οι παρεμβάσεις εκείνες με άμεση ή έμμεση συνάφεια με τον στόχο της καταπολέμησης της σχολικής διαρροής.
- αναλύθηκε η συσχέτιση των παρεμβάσεων αυτών για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής με τα «κριτήρια αποτίμησης» που παρουσιάζονται στην Ενότητα II.

Από την προηγηθείσα ανάλυση προκύπτουν σημαντικά συμπεράσματα για την αποτίμηση του σχεδιασμού και της εφαρμογής των παρεμβάσεων για τη σχολική διαρροή που μπορούν να προσφέρουν χρήσιμα συμπεράσματα, όχι μόνο σε σχέση με τον απολογισμό της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου (2000-2008), αλλά κυρίως για τον προγραμματισμό των παρεμβάσεων της επόμενης περιόδου. Σημειώνεται ότι το περιεχόμενο του επόμενου (τέταρτου) παραδοτέου της παρούσας μελέτης αφορά ακριβώς σε αυτό: στη διατύπωση προτάσεων. Κατά συνέπεια, τα βασικά συμπεράσματα της αποτίμησης ουσιαστικά αποτελούν την εισαγωγή στο επόμενο παραδοτέο και για αυτό συνοψίζονται στη συνέχεια.

Τα συμπεράσματα ομαδοποιούνται σε δύο κατηγορίες:

- ⇒ Αρχικά διατυπώνονται οι βασικές διαπιστώσεις για την συνολική εικόνα που παρουσιάζει το ΕΠΕΑΕΚ αναφορικά με τον στόχο της καταπολέμησης της σχολικής διαρροής. Οι διαπιστώσεις αυτές προκύπτουν από την ανάλυση της Ενότητας I.
- ⇒ Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την αποτίμηση των επιμέρους παρεμβάσεων του ΕΠΕΑΕΚ. Τα συμπεράσματα αυτά προκύπτουν από την ανάλυση των Ενοτήτων III έως XI.

XII.1 ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΣΤΟΧΟ ΤΗΣ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ

(α) Το ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006 μεταξύ των βασικών του στόχων είχε και την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής. Συγκεκριμένα ο σχεδιασμός του ΕΠΕΑΕΚ, που περιλαμβάνει το Μέτρο 1.2: «Καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής και ενίσχυση της μαθησιακής και κοινωνικής διάστασης του σχολείου» στον Άξονα Προτεραιότητας 1: «Πρώθηση της ισότητας ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους και ιδιαίτερα για όσους απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό», δείχνει τη συγκεκριμένη στόχευση που είχε το ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006 αναφορικά με την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής.

Πέρα όμως από τις παρεμβάσεις που στόχευαν άμεσα στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής υπήρξαν και άλλες παρεμβάσεις (ενέργειες) που εντάχθηκαν στο πλαίσιο άλλων στόχων αλλά έχουν άμεση επίπτωση στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής.

Έτσι, **στο επίπεδο του σχεδιασμού, τεκμηριώνεται η επαρκής αρχική στόχευση του ΕΠΕΑΕΚ στην αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής σύμφωνα με τους στόχους της Συνόδου της Λισσαβόνας.**

(β) Η εσωτερική κατανομή των πόρων που διατέθηκαν σε παρεμβάσεις (είτε εντασσόταν άμεσα στον στόχο καταπολέμησης της σχολικής διαρροής είτε έχουν σημαντική συνάφεια με τον στόχο αυτό) παρουσιάζουν μεγάλη ανισομέρεια υπέρ κάποιων δράσεων και σε βάρος άλλων. Συγκεκριμένα το 80% των πόρων που διατέθηκαν για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής αφορούσαν 2 παρεμβάσεις (ολοήμερο σχολεία και πρόσθετη διδακτική στήριξη) ενώ παρουσιάζεται υποβάθμιση από πλευράς προϋπολογισμού των υπολοίπων παρεμβάσεων. **Είναι αναγκαίο ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των παρεμβάσεων να αφορά σε ολοκληρωμένη δέσμη δράσεων με συμπληρωματικότητα / συνάφεια και με ορθολογική κατανομή των επιμέρους προϋπολογισμών, έτσι ώστε να συντείνουν στον ενιαίο στόχο που είναι η αντιμετώπιση της πρόωρης διαρροής από το εκπαιδευτικό σύστημα.**

(γ) Σημαντική αδυναμία του σχεδιασμού και της εφαρμογής του ΕΠΕΑΕΚ είναι η **απουσία σημαντικών μέτρων και παρεμβάσεων που εφαρμόζονται διεθνώς με**

Θετικές επιπτώσεις στη μείωση της σχολικής διαρροής. Αναφέρονται ενδεικτικά η έλλειψη δράσεων:

- ο ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της εκπαιδευτικής κοινότητας (ιδιαίτερα των εκπαιδευτικών) σε σχέση με τους στόχους μείωσης της σχολικής διαρροής
- ο κινητοποίησης της ευρύτερης κοινωνίας και ιδιαίτερα των γονέων προς την κατεύθυνση υποστήριξης της καταπολέμησης της σχολικής διαρροής,
- ο συμβουλευτικής μέσα στις σχολικές μονάδες με στόχευση στην πρόληψη, την καταπολέμηση και την καταγραφή της σχολικής διαρροής,
- ο ανάπτυξης ολοκληρωμένου συστήματος παρακολούθησης της σχολικής διαρροής για την άμεση καταγραφή της και τον συνεχή, σε πραγματικό χρόνο, υπολογισμό των σχετικών δεικτών σε συνάρτηση με τις αιτίες αποχώρησης.

XII.2 ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΕΑΕΚ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ

Ολοήμερο Σχολείο

Η παρέμβαση του Ολοήμερου Σχολείου, Νηπιαγωγείου και Δημοτικού, προσφέρεται σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία και κατά γενική ομολογία για την άμεση αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής, αφού ένας από τους βασικούς στόχους που τέθηκαν κατά το σχεδιασμό της ήταν η αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας ώστε να γίνει ελκυστικότερη για τον μαθητή από τα πρώτα χρόνια της επαφής του με αυτήν.

Ωστόσο, η θετική αυτή άποψη έχει διαμορφωθεί σε σχέση μόνο με το σχεδιασμό του Ολοήμερου Σχολείου και δεν επεκτείνεται αναφορικά με την εφαρμογή και τη λειτουργία του στην πράξη. Έτσι, παρόλο που το Ολοήμερο Σχολείο φαίνεται να έχει πετύχει τον κοινωνικό στόχο σε ότι αφορά την κάλυψη των αναγκών των εργαζόμενων γονέων, ωστόσο δεν έχουν διαπιστωθεί αντίστοιχα οφέλη για τον ίδιο το μαθητή, φαινόμενο που είναι εντονότερο στις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές.

Ειδικά σχετικά με την αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής, η αποτελεσματικότητα του Ολοήμερου Σχολείου απέχει πολύ από την θεωρητικά προσδοκώμενη, και μάλιστα εκτιμάται ως ακόμη μικρότερη κατά τις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, που είναι και το κρίσιμο σημείο για την επιτυχή μετάβαση του μαθητή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ο σχεδιασμός του Ολοήμερου Σχολείου δεν υποστηρίχθηκε από την υλοποίηση ενός πλέγματος στοχευμένων παρεμβάσεων που θα το καθιστούσαν πρακτικά αποτελεσματικό. Έτσι, στην αποτελεσματικότητα της παρέμβασης κρίνεται ότι θα συμβάλει θετικά η υλοποίηση δράσεων για την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών, των γονέων και της τοπικής και σχολικής κοινότητας σε σχέση ειδικά με τους τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος της σχολικής διαρροής.

Επίσης, κρίνεται ότι ο θεσμός του Ολοήμερου Σχολείου προσφέρεται για την εκπόνηση και αποτελεσματική αξιοποίηση ειδικών εργαλείων και μεθοδολογιών για την έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση του κινδύνου της διαρροής των μαθητών από τα πρώτα χρόνια της επαφής τους με την εκπαιδευτική διαδικασία, δυνατότητα που δεν έχει αξιοποιηθεί μέχρι στιγμής.

Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη

Η παρέμβαση της Πρόσθετης Διδακτικής στήριξης έχει σαν κύριο στόχο την εκπαιδευτική στήριξη των μαθητών των Ενιαίων Λυκείων και των ΤΕΕ που παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις ή έχουν δυσκολίες στην κατανόηση και εμπέδωση των γνώσεων που τους παρέχει το σχολείο. Στοχεύει επομένως άμεσα στην καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής, πράγμα που σύμφωνα με μετρήσεις φαίνεται να επιτυγχάνει σε αρκετά σημαντικό βαθμό.

Ωστόσο, κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης παρουσιάστηκαν αρκετά προβλήματα, που μειώνουν την αποτελεσματικότητα της παρέμβασης τόσο γενικά όσο και ως προς τον συγκεκριμένο στόχο της αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής. Κυριότερα από αυτά κρίνονται αφενός η παρατηρούμενη καθυστέρηση στην έναρξη των προγραμμάτων, πράγμα εξαιρετικά κρίσιμο ειδικά για τις μεγαλύτερες τάξεις του λυκείου, και αφετέρου η έλλειψη ενός σαφώς θεσμοθετημένου και αξιοκρατικού συστήματος επιλογής των καθηγητών που συμμετέχουν στα προγράμματα.

Στην αποτελεσματικότητα της παρέμβασης κρίνεται ότι θα συμβάλει θετικά η θέσπιση διαδικασιών για την ουσιαστική εμπλοκή των γονέων στις σχολικές διαδικασίες που

άπτονται της ΠΔΣ, καθώς και η υλοποίηση δράσεων για την ευαισθητοποίηση τόσο της εκπαιδευτικής όσο και της τοπικής κοινότητας.

Κρίνεται επίσης, ότι ο θεσμός της ΠΔΣ προσφέρεται για την εκπόνηση και αξιοποίηση ειδικών εργαλείων και μεθοδολογιών για την έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση του κινδύνου της μαθητικής διαρροής, δυνατότητα που δεν έχει αξιοποιηθεί μέχρι σήμερα.

Ενισχυτική Διδασκαλία

Η συμβολή της παρέμβασης της πιλοτικής εφαρμογής της Ενισχυτικής Διδασκαλίας στην καταπολέμηση της σχολικής διαρροής κρίνεται ως εξαιρετικά θετική, αλλά περιορισμένης έκτασης αφού αφορά μόνο στις συγκεκριμένες σχολικές μονάδες στις οποίες υλοποιήθηκε.

Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να εκτιμηθεί η συμβολή της στην καταπολέμηση του φαινομένου της σχολικής διαρροής γενικά, παρά μόνο ως προς την ανάπτυξη σημαντικής εμπειρίας και τεχνογνωσίας η οποία ζητείται να αξιοποιηθεί κατά τα επόμενα χρόνια με την ευρύτερη εφαρμογή των αποτελεσμάτων του πιλοτικού έργου στον θεσμό.

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Οι παρεμβάσεις που εφαρμόστηκαν επικέντρωσαν στις τρεις βασικές ομάδες μαθητικού πληθυσμού με υψηλά ποσοστά σχολικής διαρροής:

- Αλλοδαποί και Παλιννοστούντες μαθητές
- Μουσουλμανόπιαδες
- Τσιγγανόπαιδες

Η στόχευση των παρεμβάσεων αυτών στις συγκεκριμένες ομάδες υψηλού κινδύνου διαρροής και η ευρύτητα του πεδίου των δράσεων που υλοποιήθηκαν (ενισχυτική διδασκαλία, εκπόνηση ειδικού εκπαιδευτικού υλικού, επιμόρφωση εκπαιδευτικών, ευαισθητοποίηση γονέων και της κοινωνίας γενικότερα κλπ.) είναι οι αιτίες που οδήγησαν σε σημαντική μείωση της διαρροής των ομάδων αυτών από το εκπαιδευτικό σύστημα.

Η (διαφορετικού βαθμού στην κάθε ομάδα) επιτυχία των προγραμμάτων αυτών είναι γενικά αποτέλεσμα επιτυχημένου σχεδιασμού και υλοποίησης που είχαν ως άμεσο στόχο:

- (α) την αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής,
- (β) την εμπλοκή γονέων, εκπαιδευτικών και κοινωνίας γενικότερα στην αντιμετώπιση του προβλήματος
- (γ) την παροχή των μέσων που αξιοποιούνται από τον εκπαιδευτικό για τις ειδικές αυτές ομάδες μαθητών (επιμόρφωση, εκπόνηση του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού).

Η συνέχιση και ο εμπλουτισμός των προγραμμάτων αυτών κρίνεται από τον μελετητή ως απαραίτητη προϋπόθεση για την περαιτέρω αποκλιμάκωση των δεικτών σχολικής διαρροής.

Συμβουλευτική και Προσανατολισμός

Οι παρεμβάσεις Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (όπως εφαρμόστηκαν στο ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006) μπορούν να συνδεθούν σε μία γενικότερη θεώρηση με την αντιμετώπιση του προβλήματος της σχολικής διαρροής στο βαθμό που ο σωστά ενημερωμένος μαθητής για τις επαγγελματικές του προοπτικές αλλά και εκείνος που, διαμέσου των παρεμβάσεων αυτών, ανακαλύπτει και αναπτύσσει τις φυσικές του κλίσεις και δεξιότητες, είναι ο μαθητής που κατά κανόνα παραμένει στο σχολικό χώρο και ολοκληρώνει την βασική εκπαίδευση.

Στο σημείο όμως αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι η Συμβουλευτική δεν αποτελεί θεσμό μονοδιάστατο και προσανατολισμένο μόνο στην σωστή επιλογή του μελλοντικού επαγγέλματος ή των σπουδών του μαθητή. Έτσι παράλληλα με το ρόλο του αυτό, η Συμβουλευτική καλείται να βοηθήσει τον μαθητή να αντιμετωπίσει με επιτυχία μία σωρεία προβλημάτων που μπορεί να σχετίζονται με τις κοινωνικές συνθήκες που τον περιβάλλουν, με τα προβλήματα της εφηβικής ηλικίας ή άλλα ατομικά και μαθητικά χαρακτηριστικά που είναι δυνατόν να τον οδηγήσουν εκτός σχολικού χώρου αν δεν υπάρξει έγκυρη διάγνωση και παρέμβαση. Μέχρι σήμερα όμως, και με τον τρόπο που σχεδιάζονται και υλοποιούνται τα προγράμματα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού ο χαρακτήρας τους παραμένει μονοδιάστατος και περιορισμένος, ως προς την πρώτη μόνο κατεύθυνση ενώ δεν έχουν αναπτυχθεί δράσεις ή ενέργειες επικεντρωμένες στο πρόβλημα της σχολικής διαρροής. Για το λόγους αυτούς θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η συμβολή των παρεμβάσεων Συμβουλευτικής και

Προσανατολισμού, στην αντιμετώπιση του προβλήματος, παραμένει περιορισμένη, αφού τα όποια θετικά αποτελέσματα προς αυτή την κατεύθυνση είναι έμμεσα και σχετίζονται μόνο με τον επαγγελματικό προσανατολισμό.

Σχολές Γονέων

Η περαιτέρω αξιοποίηση των Σχολών Γονέων, οι οποίες όπως έχει αποδειχθεί, ως θεσμός, έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη τόσο της εκπαιδευτικής κοινότητας όσο και των γονέων, θα μπορούσε να αποτελέσει πολύτιμο εργαλείο και τομέας παρέμβασης προκειμένου για την αντιμετώπιση του προβλήματος της Σχολικής Διαρροής μέσω στοχευμένων δράσεων που θα εστιάζουν στην ενημέρωση / ευαισθητοποίηση και δυναμική εμπλοκή των ενδιαφερόμενων μερών, δηλαδή του σχολείου, της οικογένειας και των μαθητών.

Η αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής δεν αποτελεί μέχρι σήμερα κεντρικό στόχο του θεσμού, αλλά συνδέεται άμεσα με κοινωνικά προβλήματα που αναλύονται και διαχειρίζονται στα πλαίσια των προγραμμάτων του. Ως ετούτου η συμβολή των Σχολών Γονέων (όπως υλοποιήθηκαν) κρίνεται ότι έχει σημαντικά περιθώρια στη βελτίωση του σχεδιασμού τους προκειμένου να έχουν σαφέστερο προσανατολισμό και στην αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής.

Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών

Στη σημερινή εποχή που η ραγδαία επιστημονική και οικονομική πρόοδος απαιτεί συνεχή ενημέρωση των εκπαιδευτικών τόσο στην ειδικότητά τους όσο και σε θέματα παιδαγωγικής κατάρτισης, η επιμόρφωση τους θεωρείται ένας βασικός μοχλός ανανέωσης και εκσυγχρονισμού των εκπαιδευτικών συστημάτων, καθώς είναι ένας θεσμός συνυφασμένος με κάθε μορφή ανανεωτικής παρέμβασης στην εκπαίδευση και μέσον πολύτιμης αρωγής προς τον εκπαιδευτικό, ώστε ο τελευταίος να ανταποκρίνεται με επάρκεια και αποτελεσματικότητα στις αυξημένες απαιτήσεις του εκπαιδευτικού έργου. Κατ' επέκταση, κάθε πρόγραμμα που συμβάλλει στην ποιοτική αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού συστήματος εν γένει αναμένεται ότι θα συμβάλλει, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, στη μείωση της σχολικής διαρροής, στο βαθμό που οι γενεσιουργές αιτίες της τελευταίας δεν απαντώνται μόνο εκτός σχολικού χώρου αλλά έχουν τις ρίζες τους και στον τρόπο που το εκπαιδευτικό σύστημα είναι δομημένο.

Τα προβλήματα αυτά μπορεί να έχουν ποικίλες μορφές και συνδέονται, συνήθως, με τη σχολική τάξη και το άμεσο κοινωνικό της περιβάλλον. Στη χώρα μας, όπου η εικόνα του σχολείου αποκτά όλο και περισσότερο χαρακτηριστικά πλουραλισμού σε επίπεδο γλώσσας και πολιτισμού, με συνεχώς αυξανόμενα τα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και ορατό τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού μαθητών με ιδιαιτερότητες, είναι αναγκαίο οι εκπαιδευτικοί να αποκτήσουν γνώσεις που θα τους βοηθήσουν να εντοπίζουν και να διαχειρίζονται τέτοιας φύσεως προβλήματα. Ο παραπάνω προβληματισμός καθιστά σαφή την ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μέσω ταχύρυθμων προγραμμάτων μπορεί να θεωρηθεί ο δίαυλος, δια μέσου του οποίου δημιουργούνται πολλές ευκαιρίες για κάθε εκπαιδευτικό να επικεντρωθεί σε θέματα που αφορούν στην εκπαιδευτική πρακτική ή το περιβάλλον του σχολείου, να τα αναλύσει και να διαμορφώσει στάσεις, απόψεις και πρακτικές προκειμένου να αναπτυχθούν νέα περιβάλλοντα μάθησης.

Το ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006 διέθετε τέτοια προγράμματα, που όμως αποτέλεσαν μόνο μικρό μέρος του συνολικού προϋπολογισμού επιμόρφωσης εκπαιδευτικών. Συνεπώς απαιτείται τα προγράμματα επιμόρφωσης να επικεντρωθούν και σε θέματα (εκτός των άλλων) που βελτιώνουν την ικανότητα του εκπαιδευτικού να διαγνώσει και να διαχειριστεί καταστάσεις που οδηγούν σε πρόωρη διακοπή των σπουδών των μαθητών.